

Fjeldlapper fra Karasjok.

John Joks.
Aslak Sire. Hans Githe.

Lars Ante.
Sam Magga.

Gunnil Magga. John Magga.
Sam Sam Magga.

Lars Joks.
Per Joks.
Nils Orbes.

Nils Joks.

En Sommer

i

Finmarken, Russisk Lapland og
Nordkarelen.

Skildringer af Land og Folk,

af

J. A. Friis,

Professor ved Universitetet i Christiania.

Med 24 Træsnit og et Kart.

CHRISTIANIA. 1871.

FORLAGT AF ALB. CAMMERMEYER.

TRYKT HOS BRÖGGER & CHRISTIE.

Indhold.

Finmarken.

	Side.
Vaaren 1867	1—3.
Finmarkens lappiske Befolkning	3—13.
Folketal over Lapper og Nordmænd fra 1567—1865. Lappernes Forøgelse, 7. Lappernes Kulturtrin, 12.	
Fjeldlapperne	13—33.
Lappernes ældste Levesæt, 14. Tamrenens Formindskelse, 15. Grænsespærringen, 16. Gjærde over Varangereidet, 19. Begreber om Jordens Værd i Finmarken, 21. Planløs Udvisning, 23. Rensdyr som Kommunikationsmiddel, 25. Fællesansvarlighed, 28. Lappeloven, 29.	
Fjeldlappen paa Flytning	33—61.
Ulven er paa Færde, 35. Ulven, Hunden og Lappen paa Ski, 36. Bevogtning af Rensdyrene, 39. Mosemarkernes Ødelæggelse, 42. „ <i>Rathkem</i> “, 44. Renen og Bofæet, 49. Bumands-hunden, 55. Rentyve, 57. „ <i>Renhaver</i> “, 59. „ <i>Efterstandere</i> “, 60.	
Lappiske Familienavne	61—68.
Sagn om Familienavnet „ <i>Tschudda</i> “, 64. Familienavnet „ <i>Bæive</i> “ eller „ <i>Päiviä</i> “ og „ <i>Vuolab</i> “, 66.	
Lappernes Noaider eller Schamaner	68—74.
Runebommen eller Troldtrommen	74—82.
Runebomfigurerne Navne og Betydning, 77.	
Høimodig Opofrelse	82—85.

	Side.
Den sidste lappiske Afgud	85—88.
Finnerne i Vadsø	88—99.
Kvænbyen. Udseende, 91. Fiskeri, 92. Fædrift, 94. Selskabelighed, 96. Dans, 97. Bryllup, 98.	
Forholdet mellem Nordmænd og Finner	99—101.
Finnernes Kjendskab til Norsk	101—105.
Skolevæsen. Finske Bøger	106—109.
Fennomaner	111—113.
Kvænbyen i Fisketiden. „ <i>Matti, Jussi, Pekka og Piera</i> “	113—116.
Fra Vadsø til Mortensnæs	116—120.
Gammer, 117. Bautaen, 119. Sagn om „ <i>Walit</i> “ eller „ <i>Warrent</i> “, 120.	
Lodde og Hval	121—125.
Fra Vadsø til Sydvaranger	125—127.
Sydvaranger	127—138.
Beskaffenhed, 128. Skov, 129. <i>Männiko-koski</i> , 131. Nybyggere, 133. Fiske og Jagt, 135—137.	
Grænseopgjøret i 1826	138—146.
Norges Ret, 140. Russiske Forfatteres Paastande, 141—142. Følgerne af Opgjøret. 145.	
Boris-Gleb	146—153.
Trifan, 147. Skoltelapper, 149. „ <i>Svitsch, Pomijs</i> .“ 151.	
Skoltelappernes Bryllupsskikke	153—158.
Pasvig	158—159.

Russisk Lapland.

Jakobselven. Normansæt	160—164.
Moder og Søn, 163.	
Henøerne	164—166.
En Sommernat paa Havet. Vaideguba. Lutherske	
Lapper i Rusland	167—172.
Anikijef. Klippeindskrifter	172—173.
Sagn om „Anika“	174—177.

	Side.
Peisens Kloster	178—182.
Sabbenjarga. Vægestav	182—184.
Orafjord. Lapper. Finnekoloni	184—190.
Fra Orafjord til Kola	190—193.
Kola	193—210.
Forekommende Modtagelse, 195. Befolkningens Sommerfor- nøielser, 198. Vinterfornøielser, 200. Byens Navn, 201. Bom- bardement, 203. Postvæsen, 205. Gudstjeneste, 208.	
Tulom	210—214.
Russisk Laplands Udstrækning, Inddeling og Folke- mængde	215—218.
Beskaffenhed. Skov. Floder. Indsøer. Fjelde. Myr.	218—226.
Isfri Fjorde og Havne paa Kysten af russisk Lapland	226—233.
Fiskerier paa den murmanske Kyst	233—239.
Fiskesorter. Sildefangst	239—250.
Fiskeredskaber og Fiskemaade	250—254.
Fiskens Tilberedning	254—257.
Stanovishtscher eller Fiskevær	257—259.
Fiskende Befolkning	259—263.
Forholdet mellem pomorske Redere og Fiskere	263—268.
Russiske Fiskere paa norsk Kyst og norske Fiskere paa russisk Kyst. Fiskeopsyn	268—273.
Ruslands Handelsforbindelse med det nordlige Norge	273—276.
Kolonisation af den murmanske Kyst. Byer og Byanlæg	276—285.
Buskapskjøtsel og Renskjøtsel	285—287.
Karakteristik af Russer, Finner, Kareler og Lapper	287—299.
Fra Kola til Masesid	299—305.
Imandra. Jokostrov	305—309.
Magelnyi ostrov	309—311.
Sashjeika	311—315.
Akkala. Junierven. Akkala-lapper	315—321.
Fra Sashjeika til Kandalaks	321—324.

Russisk Karelen.

	Side.
Fra Kandalaks til Oulangansuu	324—331.
Tutijärvi, Susijärvi, Ruanjärvi	332—335.
Pääjärvi	335—340.
Fra Oulangansuu til Saari	340—345.
Starovjerer eller Gammeltroende	345—351.
Karelske Sæder og Skikke	351—371.
Forlovelsen, 352. Frieriet, 353. Familieraadet, 354. Haand-	
slaget, 355. Vindrikkingen, 356. Besigtningen, 357. 362.	
Hjemførelsen, 360. 365. Begravelse. Karelsk Overtro. 369.	
Fra Karelen til Finland	371—382.
Velijärvi, 374. Kuusamo. <i>Kinkeri</i> , 375.	
Kalevala	382—390.

Forfatterens Reise er paa Kartet optrukken med Rødt.

Trykfeil.

Side 373. Linie 8 f. o. *Rustsalaiset* skal være *Ruotsalaiset*

Fortegnelse over Billederne.

	Side.
1. Fjeldlapper fra Karasjok	1.
2. Gumpe læ botsuin! Ulven er paa Færde! . . .	35.
3. Fjeldlapper i Sommertelt ved Kysten	52.
4. En Runebom	76.
5. Vadsø	89.
6. Lappisk Gamme eller Jordhytte	117.
7. Strandparti af Männikö-järvi	129.
8. Männikö-koski, Furuskog-Fos	131.
9. Boris og Glebs Kapel i Sydvaranger	146.
10. Russiske Skoltelapper	153.
11. Pasvig. Sidste Fiskevær paa den norske Kyst . .	158.
12. Klippeindskrifter paa Øen Anikijef	173.
13. Lutherske Fjeldlapper i russisk Lapland	185.
14. Kola, seet fra Søen	194.
15. Lappegamme ved Tulom	211.
16. Jokostrov ved Imandra	308.
17. Mogilnyi ostrov	310.
18. Blokhus for Reisende ved Imandra	314.
19. Akkala-Lap . . . . . , ...	318.
20. Kandalaks	322.
21. Furutræ ved Tutijärvi	332.
22. Bondegaard i russisk Karelen	337.
23. Præstegaard i russisk Karelen	345.
24. Skydsstation i Nordfinland	380.

Finmarken.

Vaaren 1867.

I Sommeren 1867 havde jeg Anledning til at gjøre en Reise sammen med Professor L. Kr. Daa over Finmarken til russisk Lapland og den nordligste Del af russisk Karelen.

Hvorsomhelst man reiste i 1867, klagede Folk over, at Vaaren kom senere, end Tilfældet havde været i Mands Minde. Det var ikke blot i Fjeldtrakterne, at disse Klager lode overlydt, men ogsaa langs Kysten lige fra Lindesnæs til Jakobselven i Sydvaranger. Den 21de Mai kjørte jeg over Glommen ved Kopang Sund med Hest og Kariol. Slædeføret var, hvad Snemængden angik, godt over Moraskogen og ypperligt som midtvinters over Tønsætkjølen den 23de Mai, ja hvad værre var, Folk fortalte, at de tidligere paa Vinteren ikke havde haft saa godt Slædeføre som netop da. Bæljingen¹ og andre Fjelde, som man ser fra Postveien, laa naturligvis sneklædte som midtvinters. Der kom netop den Dag, da jeg kjørte over Tønsætkjølen, den ene tunge og tætte Sne kave efter den

---

¹ Maaske Moraskogen har sit Navn af det Lappiske *muorra*, Træ, Skog, og Bæljingen af *bælje*, Øre. Fjeldets to Toppe ligne nemlig to spidse Hundeøren. I Finmarken findes ogsaa et Fjeld af samme Navn, nemlig *Bæljatschak* 2: de to smaa Hundeøren, paa Grund af 2 opstikkende Fjeldtoppes Lighed med saadanne. I saa Fald ere disse to Stedsnavne maaske de sydligste, som kunne paavises i Norge af lappisk Oprindelse.

anden, og Veiret var ikke mildere, end at Skydsgutten maatte bruge sin Vintersauskindspels og sine Lovaatter.

Langs Kysten nordover fra Trondhjem laa Sneen endnu den 29de Mai lige ned til Strandbredden. Det Indre af Altenfjorden, Finmarkens Italien, gjorde derimod en ganske mærkelig Undtagelse. Man saa der større Flække bar Mark, end der tidligere fra Dampskibet havde været at se lige ned fra Namsos af. Ude ved Havkysten og længer nordover saa Alt vinterligt ud. I Tromsø havde man langt ud i Mai kunnet age paa Kjelke fra Mønningen af Husene. I Hammerfest havde man seet sig nødsaget til at minere bort store Sne-skavler, der havde lagt sig truende udover det Fjeld, der hæver sig steilt op lige bag Byen. Snemassen vilde ellers paa Grund af indtræffende Tøveir og ved pludselig paa engang at løsne, let kunne have i egentlig Forstand feiet hele Byen ad undas. Ned til Amtmandens Dør gik der 12 Trap-petrin i Sneen. I Vadsø var Snemængden mindre end i Hammerfest, og Russer, der vare ankomne fra Kola, fortalte, at der skulde have været mild Vinter i Trakterne af Archan-gel, saaledes at der var Haab om, at Hvidesøen vilde gaa ligesaa tidligt op som ellers.

Paa Grund af den sene Vaar var Bunøden i 1867 gruelig, især længer inde i Landet, hvor man ikke som ved Kysten har Anledning til at livnære Creaturene med Tarre og den saakaldte „Løping“ eller kogte Fiskehoveder, der især bruges i Finmarken, hvor Høforraadet ikke sjelden slipper op allerede i Marts Maaned. Fjeldlapperne søndenfor Tromsø havde, uden Anelse om saadanne Snemasser ved Kysten og paa Grund af, at der over Mosemarkerne tilfjelds havde lagt sig et meget haardt Lag af Skare og Issvul, tidligere end sædvanligt drevet sine Rensdyr ned paa Myrene ved Kysten; men man fortalte, at disse omkom i hundredevis, ligesom

at Kalvene baade paa Grund af Snemængden og Kulden frøs ihjel, strax de fødtes.

Fuglene paa Æggeværerne langs Finmarkskysten vare ogsaa ilde farne denne Vaar. Sne laa der endnu overalt paa den Tid, da de pleie at lægge Æg. Følgen var, at de maatte lægge disse paa nogle sammenrapsede Straa ovenpaa Sneen. Men ved Varmen af Rugefuglen smeltede Sneen, og Æggene rullede fra hverandre. En hel Del af de Æg, som man den Vaar fik tilkjøbs, vare derfor ogsaa frosne.

Finmarkens lappiske Befolkning. Folketal over Nordmænd og Lapper fra 1567 til 1865.

Om Lapperne¹ har der været skrevet saa meget og af saa Mange, at der neppe er noget Nyt mere at fortælle. Derimod kunde der nok være adskilligt at berigtige, og før end jeg begynder paa nogen egentlig Beskrivelse af min Reise fra Vadsø af og østover, vil jeg meddele nogle statistiske Oplysninger om den lappiske Befolkning, især i ældre Tider, som hidtil dels ikke have været kjendte, dels ikke paaagtede.

Den almindeligste Forestilling om Forholdet mellem de to Nationaliteter i Finmarken, Nordmænd og Lapper, synes at være den, at Lapperne ikke blot er et yderst svagt Folk,

¹ Benævnelsen Lap og Lapper stammer rimeligvis fra det finske Sprog. Lapperne selv kalde sig *Samer*. Finnerne eller *Suomerne* kalde dem derimod *Lappalaiset*. Denne Benævnelse er optaget af Svenskerne og tildels ogsaa af Nordmændene, som dog endnu i den nordligste Del af Landet kalde dem Finner. Af Ordet Lap har man mange forskellige Udtydninger. Det sandsynligste er med Skogman (Suomi 1870) at udlede Ordet af det finske Verbum *lappaa*, der bruges i Forbindelse med andre Verber for at betegne, at en Bevægelse gaar lige langt frem og tilbage, f. Ex. *Hän kulkee lappaa*, han vandrer frem og tilbage, saaledes som ogsaa Nomadelappen gjør med sine Rensdyr. Af dette *lappaa* er afledet *Lappalainen*, en Nomade, ligesom *Kerjäläinen*, en Tigger, er afledt af Verbet *kerjää*, tigge.

men en Befolkning, der har været og er aftagende, en „uddøende Race“. Det er vistnok ogsaa fuldkommen sandt, at Lappen i en ligefrem Styrkeprøve i Almindelighed vil komme tilkort mod Nordmanden og Finnen, men paa den anden Side tør det vel ogsaa ofte hændes, at Lappen kan vise sig ligesaa kjæk til at udsætte sig for Livsfare paa Fjeld og Hav, ligesaa seig til at udholde Besværligheder og ihærdig til at overvinde Hindringer i Naturforholdene som nogen Nordmand eller Fin. Meningerne om Mod, Svaghed og Styrke kunne imidlertid være yderst forskellige, og nogen afgjørende Dom i saa Henseende er vanskelig at afgive. Anderledes forholder det sig derimod med den anden ligesaa almindelige Paastand, at Lapperne ere en „uddøende Race“. Denne beror ikke paa noget Skjøn, men maa ligetil kunne bevises som Sandhed eller modbevises som urigtig, naar tilstrækkelige og paalidelige statistiske Oplysninger kunne tilveiebringes for et længere Tidsrum.

Den ældste hidtil bekjendte Opgave over den samlede Befolkning i det egentlige Finmarken finder man hos Magnus Durell i hans „Relationer om Finmarken“. Han opgiver, at der i Øst- og Vestfinmarken eller Vardøhus Lehn i Aaret 1653 fandtes 537 Leilændings-Bønder, der kaldes „Bofæstemænd“ og 327 Tjenestedrenge. Med Udtrykket „Bofæstemænd“ mener Durell ganske vist ikke blot Nordmænd, men ogsaa Lapper; thi allerede dengang havde en stor Del af disse faste Bopæle og ernærede sig paa samme Maade som Nordmændene. De optegnedes derfor ogsaa i Mandtalsregistrene og maatte betale Skat i Lighed med disse. I modsat Tilfælde skulde man vente, at Durell særskilt havde opgivet Antallet af lappiske Skattemænd, der, som det senere her vil blive paavist, allerede i sidste Halvdel af det 17de Aarhundrede udgjorde over 200. Men nogen speciel Opgave over Lapperne findes ikke hos Durell. Naar undtages denne Op-

gave over Finmarkens Befolkning for det nævnte Aar, savner man forresten hidtil al paalidelig Oplysning saavel om den norske som lappiske Befolknings Antal i den øvrige Del af det 17de Aarhundrede og endnu længer tilbage i Tiden. Hos flere Forfattere findes derimod udtalt den Formodning, at Finmarken langt tilbage i Tiden skal have havt en temmelig betydelig og meget velstaaende Befolkning af Nordmænd, men allerede fra Midten af det 16de Aarhundrede, hedder det, skal denne have været i stærk Aftagen. Jeg har den Tilfredsstillelse her at kunne meddele en Del nye Oplysninger om Finmarkens Befolkning ogsaa i det 16de Aarhundrede, der ville tjene til for en Del at bekræfte, hvad ældre Forfattere have udtalt som Formodning.

Under Gjennemgaaelsen af en Del Manuskripter af forskjelligt Slags vedkommende Finmarken, der findes opbevarede paa det norske Rigsarkiv, blev jeg nemlig for længere Tid siden opmærksom paa, at der blandt Lehnsgeskrifterne fra 1567—1699 og Fogderiregnskaberne fra 1700—1815 fandtes næsten i hvert Aars Pakke en „Skattemandtalsfortegnelse“ eller Opregning ved Navns Nævnelse af hver enkelt skattepligtig „Nordmand og Fin“ i hele det egentlige Finmarken tilligemed Angivelse af enhvers Bosted. Ved altsaa at paatage sig det vistnok møisommelige Arbejde at optegne ethvert til forskjellige Tider beboet Sted og sammenregne de navngivne Skattemænd kunde man, som jeg indsaa, faa nøiagtige Tabeller over den egentlig Almuesbefolkning og Besked om de til forskjellige Tider beboede Steder ikke blot i hele det 17de Aarhundrede, hvorom man hidtil intet kjendte undtagen den af Durell angivne Hovedsum, men endnu et helt Aarhundrede længer tilbage i Tiden, end nogen Forfatter, endog kun tilnærmelsesvis, hidtil havde kunnet angive noget Tal eller meddele nogen paalidelig Underretning. Jeg har gjen-

nemgaaet disse Pakker for et Antal af halvtredie Hundrede Aar og har Resultatet liggende for mig i Tabelform for et Antal af 160 særskilte Aar, men jeg vover naturligvis ikke at meddele samme her i en Reisebeskrivelse. De kunne muligens være af den Interesse, at de andetsteds burde meddeles i sin Helhed ikke blot for Tallenes Skyld, men ogsaa for Stedsnavnenes Skyld, da man af disse tydeligt ser, hvilke Trakter af Finmarken der tidligst ere blevne beboede af Nordmænd, og hvorledes disse efterhaanden have udbredt sig fra de ydre Kyststrækninger til det Indre af Landet, medens netop det Modsatte har været Tilfældet med den lappiske Befolkning. Jeg vover i det høieste kun at meddele nogle Hovedsummer for nogle enkelte Aar.

Tallene angive „Skattemænd“, hvormed dog ikke menes enkelte Personer, men Familiefædre eller Familier. Embedsmænd, Bestillingsmænd og „Borgere“ eller Kjøbmænd ere ikke blevne medregnede. Det er blot den egentlige Almuesbefolkning, som Mand efter Mand opregnes. Man faar saaledes ved disse Tal vistnok ikke nogen aldeles nøie Besked om Individantallet ved at multiplicere med 5, men blot det omtrentlige Familieantal. Da der i Skatteregistrene imidlertid helé Tiden igjennem er talt paa samme Maade efter „Skattemænd“ eller Familiefædre, faar man derimod gjennem disse Tabeller alligevel et fuldkomment sikkert Grundlag til Bedømmelse af, hvorvidt den norske og lappiske Befolkning i forskjellige Tidsrum i Løbet af 300 Aar har af- eller tiltaget.

Der er ingen Grund til at antage, at denne Opregning af „Skattemænd“, der gjentoges hvert Aar, skulde være unøjagtig. Det ligger i Sagens egen Natur, at det maatte være Øvrigheden magtpaaliggende i sine Mandtal at faa optegnet enhver Familiefader, der kunde yde Skat. Man ser derfor ogsaa af Mandtalsprotokollerne, at der ved ethvert Thingsted

var tilkaldt flere Thingsvidner, som med sit Segl eller Navns Underskrift have bekræftet Mandtallenes Rigtighed. Naturligvis fandtes der altid hvert Aar en Del Fattige, der for et eller flere Aar fritoges for Skat. Disse opføres i Registrene særskilt ligesom ogsaa de saakaldte „Springmænd“ eller Indflyttede og ere her medregnede i Summerne. Indtil 1815 ere Finnerne medregnede iblandt Lapperne, men deres Antal var dengang endnu saa høist ringe, at det ingen Betydning har.

Tabel over det samlede Antal Lapper (og Finner) samt Nordmænd i Finmarken fra 1567—1865.

„Skattemænd“ eller Familier. Lapper (og Finner).

Aar	1567	1597	1619	1667	1688	1717	1730	1747	1757	1767
Østfinmarken	-	73	48	116	150	103	116	138	213	218
Vestfinmarken	-	84	110	90	75	150	160	180	397	450
Summa	154	157	158	206	225	253	276	318	610	668

Nordmænd. Familier.

Østfinmarken	239	203	188	194	195	169	151	113	126	106
Vestfinmarken	322	315	297	191	183	241	224	208	235	223
Summa	561	518	485	385	378	421	375	321	361	329

„Skattemænd“ eller Familier.
Lapper (og Finner).

Lapper alene.
Familier.

Aar	1777	1787	1798	1805	1810	1815	1835	1845	1855	1865
Østfinmarken	244	259	260	276	297	295	433 ¹	446	479	-
Vestfinmarken	516	591	595	525	665	692	859 ²	864	967	-
Summa	760	850	855	901	962	987	1292	1310	1446	1556

Nordmænd. Familier.

Østfinmarken	105	109	108	97	112	117	210	284	525	-
Vestfinmarken	215	187	215	193	188	179	531	618	797	-
Summa	320	296	323	290	300	296	741	902	1321	1749

¹ medregnet Finner.

² medregnet nogle Finner.

Til Sammenligning med de her anførte Summer kan foruden det af Durell allerede forud opgivne Tal over Lapper og Nordmænd tilsammentagne ogsaa anføres, at Pontoppidan i „Finmarkske Magasins Samlinger“ angiver Antallet af Lappefamilier for 1756 til 642 og for 1768 til 652.

Af denne Tabel fremgaar, som man let vil se, men rimeligvis ikke formoder, to uimodsigelige Kjendsgjæringer, nemlig at den norske Befolkning i Finmarken ligesaa stadigt har gaaet tilbage eller aftaget, som den lappiske har gaaet fremad eller tiltaget, ikke blot i et enkelt kortvarigt Tidsrum, men lige fra 1567 til 1815. Efter 1815 har vistnok den norske Befolkning igjen tiltaget umaadelig stærkt, men den lappiske har heller ikke i denne Tid staaet stille eller aftaget. Man maa derhos ogsaa tage i Betragtning, at et ikke ubetydeligt Antal Lapper efterhaanden ere forsvundne ind iblandt Nordmændene, idet de ere medregnede iblandt disse som fornorskede Individuer. Man kan derfor ikke nægte, at der endnu bor nogen Livskraft i denne Haandfuld Folk. Ialfald har den norske Befolkning for de forløbne samfulde 300 Aars Vedkommende ingen egentlig Grund til at karakterisere Lapperne som nogen „uddøende Race“.

Aarsagen til Nordmandsbefolkningens Aftagen i Finmarken fra Midten af det 16de Aarhundrede til henimod Slutningen af det 17de, da „Landet var nær ved at blive ganske øde“, er bekjendt nok. Den laa i det Monopoltyranni, som især Bergens Kjøbmænd udøvede gennem Privilegier, der bleve dem tilstaaede af den danske Regjering.

Af forskellige Oplysninger i ældre Skrifter og Manuskripter, som det her vilde blive for vidtløftigt at meddele, er der Grund til at antage, at Finmarken i sin første Blomstringsperiode eller henimod Midten af det 16de Aarhundrede har havt en Befolkning af omtrent 650 Familier eller 3,250

Individer Nordmænd, et Antal, som først igjen naaedes i 1835. I Tidsrummet fra 1591 til 1789, fra hvilket sidste Aar Handelsfrihed igjen indførtes, var Befolkningen i Finmarken nemlig paa Grund af Monopolvæsenet udsat for saa megen Mishandling, at Beretninger om samme med Rette maatte kaldes Finmarkens Lidelseshistorie.

Den her paaviste stadige Forøgelse af Lappernes Antal inden Finmarkens Grænser har dog været afbrudt for enkelte Aars Vedkommende, som ikke have kunnet faa Plads i Tabellen. Navnlig gjælder dette for Aaret 1704—1705, da der foregik en Formindskelse af 30 Familier i Øst- og 51 Familier i Vestfinmarken eller tilsammen maaske ikke mindre end c. 400 Individer paa et Aar. Denne Formindskelse hidrørte efter Notiser i Fogderiregnskaberne fra en Koppeepidemi, som synes at have begyndt 1704 i Sydvaranger, hvor Befolkningen alene i Pasvigs Distrikt sank ned fra 24 til 13 Familier, og derfra at have udbredt sig over Øst- og Vestfinmarken. Den rammede især Lapperne, men har formodentlig ogsaa krævet en Del Offer iblandt Nordmændene, da Befolkningen i Østfinmarken mellem 1704—1705 sank ned fra 212 til 191 „Skattemænd“.

Grunden til den uforholdsmæssig store Forøgelse af Lapper fra 1747—1757 ligger i Grænsereguleringen i 1752, da de forrige svensk-norske Fællesdistrikter bleve fordelte saaledes, at Enare og Utsjok blev udelukkende svensk, medens Avjovarre og Koutokæino blev udelukkende norsk Eiendom.

Man skulde nærmest antage, at denne her paaviste uimodsigelige og stærke Forøgelse af Lappernes Antal inden Finmarkens Grænser fra 1567 til 1815 stod i nogen Forbindelse med Nordmændenes stærke Aftagen i det samme Tidsrum. Dette er imidlertid ikke Tilfældet. Vistnok led

ikke Lapperne og allermindst Fjeldlapperne saaledes under Monopoltyranniet som Nordmændene, idet de første kun drev Fiskeri til eget Forbrug og forresten levede af Fædrift og Jagt, medens de sidste derimod drev Fiskeriet som udelukkende Ernæringsvei. Lapperne vedbleve derfor at være sine egne Herrer, medens Nordmændene bleve Handelsherrernes Slaver. Det synes vel ogsaa, som om Tilstrømningen af Lapper og Finner høilig maatte begunstiges derved, at det ene Sted efter det andet blev forladt af sin norske Befolkning. Men de Steder, som Nordmændene dengang beboede, vare valgte udelukkende af Hensyn til Fiskerierne; de laa ude ved den yderste Havkyst og eftertragtedes dengang aldeles ikke enten af Lapper eller Finner, der fandt Land nok for sig og sine Hjorder i det Indre af Fjordene.

Man kunde fremdeles antage, at Forøgelsen af Lapperne i den nordligste Del af Landet hidrørte fra Tilstrømning søndenfra, efterhvert som Trykket af den her stadigt voxende norske og svenske Befolkning paa begge Sider af Kjølen blev større og større. Dette er heller ikke Tilfældet. Nogen Flytning søndenfra nordover blandt den lappiske Befolkning har efter Lehnsregnskaberne ikke fundet Sted i ældre Tider og finder heller ikke Sted for Tiden.

Over den lappiske Befolkning udenfor Finmarken kan desværre ikke fremlægges lignende Opgaver som de, der ere tilveiebragte over Befolkningen i Finmarken. Kun for enkelte Aar har lignende af summarisk Beskaffenhed været at finde. Den fuldstændigste og rimeligvis paalideligste findes hos Th. v. Westen i et Manuskript om den finmarkske Mission. Han angiver Lappernes Antal i hele Landet i 1724 til 1472 Familier eller 7231 Individuer. Efter denne Opgave har Befolkningen i hele Landet netop fordoblet sig i noget over 100 Aar; thi efter de offentlige Folketællingslister var Lappernes

Antal i hele Riget i 1845 steget til 14,464 Individer. Denne Forøgelse har ikke været jævnt fordelt over hele det Strøg, som beboes af Lapper. I Tidsrummet fra 1724 til 1845 har der fundet Formindskelse Sted fra Vesteraalens Provsti og sydover, navnlig i Præstegjeldene Lødingen, Saltdalen, Skjerstad, Gilleskaal, Ranen og Vefsen. Nogen Forøgelse har dog mærkeligt nok ogsaa her igjen fundet Sted fra 1845—1855.

Det Resultat, man kommer til for det hele Lands Vedkommende, skyldes saaledes fornemmelig den stærke Forøgelse i Finmarken eller i det hele taget i Trakterne nordenfor Tromsø og Balsfjorden. Den synes i ældre Tider at hidrøre ligesaameget fra Formerelse som Indflytning. Indflytningen i ældre Tider af de saakaldte „Springmænd“ foregik især sydostfra eller fra russisk-finsk Omraade. Som Vildtet under en Klapjagt er Lapperne blevne sammenjagede ind paa Finmarkens Grund ikke saa meget ved Trykket sydvestfra paa begge Sider Kjølen af den norsk-svenske Befolkning som ved Trykket sydostfra af den finsk-karelske. I Sverig, Finland og Rusland har Antallet af Lapper været i Aftagende og synes fremdeles at aftage. Det samme vil vel ogsaa blive Tilfældet i Norge søndenfor Ofoten eller Finmarken i videre Forstand. Imidlertid er det dog unægtelig et Bevis paa denne lille Folkestammes seige Udholdenhed under Aarhundreders stedmoderlige Behandling, at de endnu i det 19de Aarhundrede i det Hele taget forefindes ikke blot i Nordlands Amt og paa Steder, som allerede i det 16de Aarhundrede kun var tyndt besat af dem, men endogsaa forekomme som fastboende lige ned i nordre Trondhjems Amt, uden at det kan paavises, at de her ere Efterkommere af Lapper, der i den senere Tid ere indflyttede fra Sverig.

Den beslægtede finsk-karelske og den russiske Befolkning har altsaa forstaaet langt bedre end Nordmændene dels at

forjage, dels at denationalisere Lapperne, hvorfor sandsynligvis i Tidens Løb de sidste Levninger af dette Folk ville findes i Norge og den sidste Lap blive begravet paa norsk Grund.

Paa det lange Strøg fra Jarfjorden i Sydvaranger til Røraas, hvorover den lappiske Befolkning findes adspredt boende, er dens Kaar høist forskjellige og dens Forhold til Nordmændene høist ulige. Man kan finde Lapper, der bo i lige saa veltømrede Huse som de bedre af Nordmandsbefolkningen, og man kan finde dem, der bo i de usleste Torvehytter.

Længst Nord og længst Syd er Befolkningens Kaar uslest. Dersom man for at bedømme Lappernes Kulturtrin i de forskjellige Dele af Landet vælger som Maalestok Husbekvemmeligheden eller den Maade, hvorpaa enhver har sørget for at skaffe sig Tag over Hovedet, med andre Ord Antallet af Gammer eller Jordhytter i Forhold til Tømmerhuse, saa viser det sig, at Lapperne staa paa det laveste Trin i Præstegjeldene Trondenæs, hvor der i 1860 kun var 1 Tømmerhus mod 23 Gammer.

Maasø,	—	—	”	”	1	—	”	97	—
Lebesby,	—	—	”	”	2	—	”	50	—
Hammerfest,	—	—	”	”	9	—	”	129	—

Høiest staa Lapperne i Præstegjeldene:

Skjærvø, hvor der fandtes 225 Tømmerhus mod 5 Gammer.

Lyngen,	—:—	264	—	”	13	—
Indre Alten,	—:—	38	—	”	6	—
Koutokæino,	—:—	18	—	”	6	—

At Lapperne staa lavest i de førstnævnte Præstegjeld og høiest i de sidste, hidrører fra flere samvirkende Omstændigheder. I de første Præstegjeld findes faa eller ingen Finner. Nordmænd og Lapper trives ikke godt alene sammen. Finner og Lapper komme bedre overens. Finnen betragter vistnok ikke sin svagere Broder Lappen som sin

Ligemand, men han erkjender dog Slægtskabet, og Ægteskaber mellem Finner og Lapper ere derfor meget hyppige. Herved ikke blot hæver Finnen Lappen op til sig, men han danner ogsaa et formidlende Led mellem ham og Nordmanden. Mellem Finner og Nordmænd ere Ægteskaber ligeledes hyppige, og paa denne Maade bringes en Blanding istand mellem alle 3 Nationer. Naar derfor et større Antal Finner bo indimellem Nordmændene og Lapperne, forkues ikke længer de sidste, men det viser sig, at de igjennem Ægteskab blandede med og støttede af Finnerne kunne hæve sig til samme Grad af Oplysning samt Dygtighed paa Land og Sø som de bedre af Nordmændene. Efterkommere af de blandede Ægteskaber mellem Finner og Lapper eller Fin-Lapper og Nordmænd ere let kjendelige paa sit langt bedre Udseende end de ægte Lapper. Man ser ikke sjelden baade høivoxne, stærke og smukke Folk af denne blandede Race. Det ellers eiendommelige, triste og forkuede Udtryk, der er almindeligt i de ægte Lappeansigter og er dem indpræget ved Aarhundreders ringeagtende Behandling af deres Overmænd, forsvinder for et bedre Udseende, ligesom ogsaa deres krybende og indsmigrende Væsen viger Pladsen for en større Frimodighed i Fremtræden, efterhvert som de baade behandles og føle sig som de 2 andre Nationers Ligemænd.

Fjeldlapperne. Grænsespærring i 1852.

Længst tilbage i Tiden synes Lapperne ikke at have levet som Nomader af tamme Rensdyrhjorder, men som Jægere og Fiskere. Man kan gjøre denne Slutning af Sproget. Af dette ser man, at Lapperne i de ældste Tider ikke have kjendt andet Husdyr end Hunden; thi alene Navnet paa denne er ægte Lappisk. Alle andre Husdyr som Hesten, Koen, Faaret, Gjeden, Svinet og Katten har de lært at kjende af

skandinaviske Folkeslag og lært at benævne efter Navnene i disse Sprog. Heller ikke Renen har de kjendt anderledes end som Jagtvildt. Som Jæger- og Fiskerfolk kan de derimod nok have opholdt sig længere Tid paa et og samme Sted, saaledes som Tilfældet endnu er i russisk Lapland. Samlede i smaa Flokke bo de her paa et og samme Sted i 15—20 Aar, eller saalænge der findes nok af Fisk og Vildt, Mose og Ved i Nærheden. Men begynder der at blive Mangel paa disse Dele, medens derimod Kjøkkenmøddingerne ved henkastet Affald af alle Slags ere voxede op i Høide med Husene, flytter Kolonien til et nyt Sted. At tæmme Renen og malke den eller i det Hele taget at leve af tamme Rensdyrhjorder som Nomader har Lapperne først lært af de skandinaviske Folkefærd, da de maatte dele Jagtmark med disse og Vildtet begyndte at aftage. Deraf kommer det da ogsaa, at det lappiske Sprog ikke har noget eget Ord for „tæmme“, men at det Ord, som betegner dette Begreb, nemlig „*dabmat*“, er laant. Dette Ords Rod er nemlig *dam* eller *tam*, hvorfor ogsaa de svenske Lapper, som kunne udtale *t* i Begyndelsen af Ord, sige *tabmet*, tæmme, *tames*, adj. *tam*. Først med de tamme Rensdyrhjorder begyndte Nomadelivet, idet Eieren blev tvungen til at følge med Hjorden til forskjellige Betesmarker paa forskellige Tider af Aaret. Paa Othars Tid eller i det 9de Aarhundrede synes Nomadelivet eller den Næringsvei at holde tamme Rensdyrhjorder ikke endnu at være meget udviklet, da man dengang ansaa en Hjord paa 600 Dyr for meget stor.

Ligesom Lapperne af de skandinaviske Folkeslag have lært at leve af tamme Dyr, saaledes har de da ogsaa af disse Sprog, langt mindre af de slaviske, optaget Benævnelser paa alle andre Gjenstande, der høre til et mere civiliseret Liv og en lovbunden Samfundsorden.

Den her forud paaviste stadige Forøgelse af den lappiske Befolkning især inden Finmarkens Grænser har ikke indskrænket sig alene til de fastboende Lapper, der have optaget Nordmændenes Levesæt og Næringsveie, men den har, mærkeligt nok, allerede fra gammel Tid af ogsaa fundet Sted iblandt Fjeldlapperne eller Nomadebefolkningen, indtil der for et Snes Aar siden indtraf en Begivenhed, som pludselig gav denne et Knæk og medførte en betydelig Formindskelse inden de norske Grænser.

Efter de 3 sidste Folketællinger var Individantallet af nomadiserende Lapper følgende:

	Aar	1845.	1855.	1865.
		<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
Finmarken		1,235	1,325	988.
Hele Riget		1,531	1,945	1,577.

Aaret 1855 vil sandsynligvis være det sidste, der nogensinde viser nogen Forøgelse i Nomadebefolkningens Antal.

Samtidigt hermed aftog Antallet af tamme Rensdyr i Finmarkens Amt saaledes.

1855 fandtes der 83,554 Rensdyr.

1865 — „ 65,090 —

Ållerværst rammedes Fjeldlapperne i Østfinmarken, hvor Antallet af Tamren formindskedes saaledes:

	Aar	1855.	1865.
		<u> </u>	<u> </u>
Nesseby		15,663	9,252.
Sydvaranger . . .		12,815	4,282.

Hvad var det da, som afstedkom denne Ulykke, denne særegne Tilbagegang, medens overalt ellers alle Næringsveie ere gaaede fremad og Velstand tiltaget over hele Finmarken? Var det nogen særegen Brøde eller særegne Laster, der toge Overhaand hos Nomadebefolkningen selv? Nei. Var det Sygdom eller Pest eller Uaar, eller Rovdyr eller urimelige

Foranstaltninger vedtagne af vor egen Regjering for at sikre den Fastboende imod Nomaden. Nei, intet af alt dette. Ulykken skyldes ene og alene vor mægtige østlige Nabo, som, skuffet i sine Forsøg paa at erholde, enten det nu var for sig selv eller for Finland, nogen Eiendomsret eller Med-eiendomsret over nogen Del af norsk Finmarken, i Vredesmod lod sit Hævnslag træffe den Del af vor Befolkning, som mindst kunde taale det, mindst af Alle forstaa Grunden og vanskeligt, om ikke umuligt, erholde nogen Erstatning.

Som bekjendt, blev nemlig den 100 Aar gamle Overenskomst fra $\frac{7}{8}$ Oktbr. 1751 om den norske Nomadebefolknings Tilladelse til at færdes over paa Finlands Grund om Vinteren og omvendt den finsk-svenskes Tilladelse til om Sommeren at opholde sig paa norsk Grund pludselig ophævet af Rusland i 1852.

Som Grund til Grænsespærringen kunde mindst af Alt anføres, at Norge skulde tænke paa gjennem sine Nomaders Flytning over paa russisk Omraade at erhverve sig nogen Eiendomsret eller Landshøjhed over nogen Del af russisk Land. Det er heller ikke tænkeligt, at Grænsespærringen skulde hidrøre fra Russernes Ubekjendtskab med Forholdene eller, rettere sagt, fra et paa Ubekjendtskab med Forholdene grundet Forsøg paa at værne om deres egen Befolknings Interesse i den falske Formodning, at de norske Nomaders Ophold paa Finlands Grund vilde blive til Skade og Fortrængsel for Landets egne Børn. Tvertimod. Det erkjendes ogsaa af Finlands egne Forfattere, at Forbudet er til Skade for Befolkningen paa begge Sider Grænsen; „thi medens de norske Rensdyr om Vinteren sulte ved at forbydes Adgang til Finlands vidtstrakte og lidet benyttede Betesmarker, vantrives de finlandske om Sommeren ved at forbydes Adgang til den norske Havkyst“.

Efter G. Reins Beretning for 1868 beror den Renskjøtsel, som finder Sted i Utsjok og Enare, fremdeles paa, at Forbudet ikke aldeles overholdes fra norsk Side. Fra russisk Side overholdes det derimod i sin fuldeste Strængthed, saaledes „at enhver Renhjord, tilhørende norske Lapper, som antræffes paa russisk Omraade, er hjemfalden til ødelæggende Konfiskationer og Mulkter, der inddrives med i Regelen ubønhørlig Strængthed, da en Del af det forvirkede tilfalder det angivende og anholdende Politi (Lensmanden)“.

Forbudet aabner ogsaa en ny Anledning til Rentyveri paa den Maade, at samvittighedsløse Folk lumskelig passe paa at jage ubevogtede Dyr over Grænsen for at faa Del i Mulkten og Konfiskationsudbyttet. De norske Lapper i Østfinmarken ere saaledes vistnok værst farne, men om man end ikke har Anledning til at høre noget speciellere om den russisk-finske Befolknings Besværinger, er det dog sikkert, at ogsaa de lide ved Forbudet og det gjennem samme indtraadte uvenligere Forhold mellem Naboer, der ofte ogsaa ere Slægtninge.

Netop af denne Grund har ogsaa Forbudet forekommet den lappisk-finske Befolkning hinsides Grænsen saa urimeligt, at de, som jeg selv har havt Anledning til personligt at overbevise mig om, stode i den Formening, rimeligvis efter Paa-virkning af deres egen Lokaløvrighed, at Forbudet aldeles ikke hidrørte fra deres egen Regjering, men at det tvertimod „var den norske Styrelse, som ved sin Paastaaelighed og Vrangvillighed havde foraarsaget disse Ulykker“.

Dersom Ordningen alene beroede paa den norske og finske Regjering, vilde Forholdet rimeligvis i Mindelighed snart igjen kunne bringes tilbage til sin gamle, naturlige og for begge Parter gavnligste Tilstand. Men da Grænsespærringen er en Hævn for skuffede Forventninger, eller fordi

Forhandlingerne „ikke ledt til önskat resultat“, vil Forbudet fra russisk Side rimeligvis ikke blot ikke blive ophævet, men man vil sandsynligvis lade det mislige Forhold vedblive at virke, idet man antager, at om man end skader sig selv, skader man dog sin fattige Nabo lige saa meget om ikke mere dels derved, at Rusland som den stærkere overholder Forbudet i sin fulde Strængheid, medens den svagere Part maaske ikke tør være saa nøieseende, dels derved, at den faatallige russisk-finske Nomadebefolkning har andre Kyststrækninger, nemlig Trakterne henimod Kola, at ty til, og endelig derved, at Forbudet paa russisk Side i Virkeligheden kun rammer den nomadiserende Befolkning; thi de Fastboende søge fremdeles som før Norges Kyster for Fiskeriernes Skyld.

Imidlertid er dog Forventningerne om, at Nødraabene fra den arme norske Nomadebefolknings Side skulde blive saa hørøstede, at den norske Regjering maatte bede om Indrømmelser eller tilstaa det forønskede Resultat, blevne skuffede og vil forhaabentlig fremdeles blive skuffede. Havde det været norske eller finske (kvænske) Undersaatter, hvem et saadant Forbud havde rammet, vilde man rimeligvis ogsaa have faaet ganske andre hørøstede Klager at høre. Men Lapper og især Nomade-Lapper har været saa vel vante med Undertrykkelse og Indskrænkning eller til at blive „jagede som Vildtet fra Fjeld til Fjeld“, at de nu som altid med Taushed og Taalmodighed fandt sig i de forandrede, mislige Forhold. Man skulde nærmest have ventet, at de, fortvivlede over sin Stilling, havde kastet sig i Armene paa sin mægtige, østlige Nabo, fra hvem Forbudet udgik, for igjen at faa benytte de Trakter, som de efter den gamle Overenskomst i et Aarhundrede vare vante til at færdes paa mere end Halvparten af hvert Aar. Men dette har de ikke gjort. Heller ikke er det

Rusland om at gjøre at faa nogle hundrede flere Nomadelapper at raade over.

De 14,944 Rensdyr, som ere forsvundne fra Nesseby og Sydvaranger fra 1855 til 1865, ere formodentlig dels omkomne af Mangel paa Betesmark, dels konfiskerede af russiske Grænsebetjente. Hvad der er blevet af deres Eiere, ved jeg ikke, men russiske Undersaatter ere de ikke blevne, paa muligens et Par Undtagelser nær. Derimod har Misstemning og Fortvivelse over deres kummerlige Tilværelse og sørgelige Udsigter gjort, at Nomadebefolkningen i Varanger er bleven endnu mere drikfældig, end den før har været, og ligegyldig i sin Bedrift. Koutokæino-Lapperne, som heller ikke alle paa nogen Maade kunde klare sig inden sit eget Lands Grænser, foretrak i et Antal af over 200 Individuer at flytte over til Sverig medtagende c. 20,000 Rensdyr.

Medens man ikke kan andet end respektere dette lille Folk for deres taalmodige og loyale Opførsel under høist fortvivlede Forhold, eller idetmindste maa glæde sig over deres Mangel paa Sympati for russisk Herredømme, skulde man billigvis vente, at de ikke blot herved havde vundet Opinionen for sig i Almindelighed, men at ogsaa den norske Styrelse havde gjort, hvad der paa nogen Maade kunde gøres, for at lette dem deres Tilværelse inden de norske Grænser, om det saa end kun var af Medlidenhedshensyn med en Befolkning, der uforskyldt er offret eller rammet af Ulykker, fordi vor mægtige Nabo ikke fik sine politiske Planer fremmede til det ønskede Maal. Dette kan imidlertid ikke siges at have været Tilfældet enten ved offentlig Understøttelse, privat Subskription eller Hjælp til at forandre Levesæt ved at gaa over fra Nomade til Fastboende. En enkelt, vistnok gavnlig, Forholdsregel blev dog truffen. Et Gjærde blev i 1860 opsat tværs over Varangereidet, for at ikke de norske

Nomaders Dyr tidligt om Høsten i større eller mindre Hobe skulde mod deres Eieres Vidende og Villie paa egen Haand søge indover paa de gamle russiske Betesmarker ved Enaresøen og saaledes blive et let Bytte for rovlystne Grænsbetjente. Dette maa rimeligvis have været til adskillig Nytte for Nomaderne i hine Trakter; thi Gjærdet gjør det nu muligt for dem at samle deres Dyr om Høsten og i samlet Masse føre dem over paa Vinterbetesmarkerne i Sydvaranger. Reenlavmarkerne her ere vistnok langt mindre end de, de tidligere havde Adgang til hinsides Grænsen, men de ville dog i en Tid afgive Næring for det langt mindre Antal Dyr, som nu eies af Nesseby og Varanger Fjeldlapper.

Paa samme Tid som Fjeldlappernes Terræn er bleven indskrænket ved Grænsespærringen, er det ogsaa Aar for Aar bleven indskrænket inden Landets egne Grænser ved Udvisning til de Fastboende. Tidligere foregik saadan Udvisning aldeles vilkaarligt, men herefter vil der forhaabentlig ogsaa blive taget tilbørligt Hensyn til Nomadens Tarv.

Det er ikke umuligt, at Publikum i Almindelighed tænker sig Forholdene i Finmarken noget lig Forholdene i Amerika, eller antager, at det Terræn, som endnu er levnet Nomaden til Afbenyttelse, kunde være skikket til Agerdyrkning eller kunde ryddes til fortrinlige Slaattermarker, eller at det ialfald mere egnede sig til Betesmarker for Kjør end for Ren, saaledes at den naturligste Udvikling vilde være, at Nomaden med sine Renhjorder enten aldeles forsvandt, for at den Fastboende alene kunde optage Strækningerne til en mere lønnende Bedrift, eller at Nomaden istedetfor sine Renhjorder anskaffede sig Kjør, Heste og Faar.

Dersom Forholdene vare saaledes, vilde Nomadens Undergang være sikker og uundgaaelig; thi det kan naturligvis ikke være nogen fornuftig Mands Mening, at Jorddyrkingens

Fremskriden skulde være underordnet Nomadelappernes Behov af Betesmarker, eller at anden eller mere Jord ikke skulde kunne underlægges privat Eie, end den, som Lapperne hidtil ikke have benyttet eller behøvet at benytte. Men en saadan Opfattelse ikke blot for Finmarkens, men ogsaa for en Del af Tromsø Amts Vedkommende er, om den eksisterer, en stor og sørgelig Vildfarelse eller „et uforstandigt Fatasteri, stridende mod de naturlige Forholde“¹.

Efter de Undersøgelser, som i de senere Aar ere foretagne af omsendte Agronomer og andre, kan det med Fordring paa at blive ubetinget troet, paastaaes, at det Terræn, som ialfald Finmarkens Nomader nu har tilbage til sin Afbenyttelse, efter at det Aar for Aar er blevet indskrænket paa Grund af „den Planløshed, hvormed man er gaaet frem ved Afstaaelse af Statens Grund“², ikke kan dyrkes eller med Fordel benyttes som Slaattemark, men fornemmelig egner sig til Betesmark for Rensdyrhjorder, saaledes at de Fastboendes Klager over Nomadens Existense, om de end i enkelte specielle Tilfælde kunne være beføiede, dog i Almindelighed ere ugrundede.

Begreberne om Jordens egentlige Værd er iblandt den fastboende Befolkning i Finmarken endnu saa uklare, som vel muligt. I Regelen er man slet ikke kommen til Indsigt om, at „et mindre Stykke veldyrket Jord har langt større Værdi end den mangedobbelte Udstrækning af udyrket Mark, selv om denne ogsaa tilsyneladende giver en Del Foder“. Engdyrkning, hvortil Jordbruget i Finmarken maa indskrænkes, staar derfor ikke blot lavere end noget andet Sted i Landet, men saa lavt, at det endnu næsten maa regnes som

---

¹ L. Kr. Daa. Afbl. 1870 No. 57.

² Kommiss. i 1859.

en Undtagelse, at Hjemmarken ryddes, gjødes eller befries for altfor stor Fugtighed. Kun det Græs afslaaes, som voxer op af sig selv i den korte Sommertid, efter at Marken er baade høst- og vaarbeitet. „At behandle Engen bedre“, siger en reisende Agronom i 1861, „skaane den for Vaarbeiting, gjøde den og opsamle og bevare sin Gjødning, forekom dem (f. Ex. Befolkningen i Porsanger) som Ting, der laa udenfor det Rimeliges Grænser“, hvorfor „Gjødseleu istedetfor at spredes over Engen endnu mange Steder bortføres i Søen“. Som Exempel paa, „hvilken Uvidenhed og Ubekjendtskab der hersker til de almindelige Agerbrugsredskaber“, fortæller han, „at en Mand ved Synet af en Ploug antog den for en Vægt“. Det er den samme Agronomes Mening, at det Terræn, som de Fastboende i Finmarken allerede have optaget, ikke blot er stort nok for den nulevende Generation, men „stort nok for mange Slægter til derpaa at anvende den Kraft, der er tilovers fra Fiskerierne“, som er og altid bliver Finmarkens Hovednæringsvei. „Men den gradvise Rydning og Opdyrkning af Bopladsene forsømmes paa Grund af den Uvane at benytte langt bortliggende Udslaatter. Naar man betænker den langt mindre Tid, Afhøstningen af veldyrkede Hjemmarker vilde medtage, det kraftigere og rigeligere Hø, som derved vilde erholdes, saa skulde det synes let at lokke Manden hjem fra disse Udslaatter, hvor han nu hele Sommeren ligger og skraber efter det tynde Skov- og Myrgræs, der som oftest giver ham et halvforraadnet og i ethvert Tilfælde kraftløst Foder for hans Dyr. Han bedrager sig selv ved al den store Møie, han anvender paa det usle Skovhø, og han bedrager sine Creature ved at give dem noget, der ikke er stort andet end Vomfyld. Foruden Tidsspilde ved de tildels lange Reiser til og fra Udslaatterne medgaar der mange Omkostninger ved Udrustning af Slaattefolk, der leies

for Dagpenge, saaat, naar man ser hen til, hvad der forsømmes af andet Arbeide (saasom Sommerfisket og Hjemjordens Opdyrkning), og til det endelige Udbytte af Udslaatterne, vil man visselig finde, at sammes Brug sjelden svarer Regning“, saaledes at det synes efterhaanden „at blive en temmelig udbredt Mening (iblandt de Fornuftigste), at Benyttelsen af længere bortliggende Udslaatter (hvorom den Fastboendes Strid med Nomaden heftigst dreier sig) er absolut skadelig.“

„Paa Grund af den Planløshed, hvormed man (tidligere) er gaaet frem ved Afstaaelse af Statens Grund“ især til Udslaatter, er det, som Kommissionen i 1859 bemærker, „for Fjeldlappen ofte en fuldkommen Umulighed at afgjøre, om en Jordflæk, der ligger afsides, høit oppe i en Fjeldtrakt, er en Del af Almindingen eller i Nogens Eie, idet saadanne Strækninger i sidste Tilfælde i Finmarken ofte ikke bære noget Spor af en indtraadt Besiddelsestagen“, ligesom det ogsaa erkjendes for at være en Umulighed for Fjeldlapperne at holde sine Dyr borte fra alle saadanne, rundtom i Fjeldene spredte Udslaatflækker, dels at en saa stræng Bevogtning af Dyrene, om den var mulig, vilde „være forbunden med saa stort Tidsspilde, at den nødtvungen maatte opgives“. Den i 1859 nedsatte Kommission fandt derfor, at der paa Grund af tidligere planløs Udvisning „burde ved Indløsning paa Statens Bekostning inddrages fra privat Eiendom saadanne Strækninger, hvis Beliggenhed medfører særegne Vanskeligheder for Renhjorders Bevogtning.“

Naar det maa ansees for en afgjort Sag, at der ikke blot i Finmarken, men ogsaa i Tromsø Amt og endnu længer sydpaa findes store Landstrækninger, som ikke med Fordel kunne benyttes paa anden Maade end som Renbetesmarker, saa vilde det være en Daarskab, om man lod den Næringsvei, som Fjeldlappen driver, aldeles gaa tilgrunde. I Finmarkens

Amt holdtes der i 1865 et Antal af 65,293 Tamren og i hele Riget 101,768. Jeg tør ikke have nogen Mening om, hvorvidt der uden Skade for de Fastboende og for Jordbrugets Fremme kan holdes flere eller bør holdes færre, men det vilde være en stor Vildfarelse, om man tror, at en meget betydelig Indskrækning i denne Næringsvei vilde være til Fordel for den fastboende Befolkning. Man behøver i sit Forsvar for Nomaden aldeles ikke at ty til filantropiske Talemaader om Medlidenheds- eller Barmhjertighedshensyn med en „uddøende Race“, men alene holde sig til det Udbytte eller den Nytte, hine golde Trakter afgive ved at benyttes som Renbeter, medens de vilde være af liden eller ingen Nytte, om Nomaden udryddedes og de overlodes til den Fastboende.

Det høieste Norden har ingen Overflod af mange og rige Næringsveie¹. „Jo mere derfor enhver af dem trives, desmere blomstre de andre samtidig. Dersom nogen af dem forlades eller vanskjøttes, røgtes ikke de andre bedre, men sygne hen, fordi de have tabt en vigtig Støttestav. Saaledes er det norske Finmarkens udbildede Fiskeindustri væsentlig fremhjulpen ved Samhandel og Vareudbytte med Fjeldlapper, der frembringer i sin Ødemark uden nogens Fortrængsel det ypperligste Tilskud af sunde, for Klimatet passende Fødemidler og Klædningsstoffer. Det russiske Laplands Kyst maa forblive ubeboet, fordi ingen kan holde ud der som blotte Fiskere, og Finlands jævnlige Misvæxter paa Agrene vilde aldrig blive til hærjende Hungersnød, dersom Landet havde flere Midler til Livsbergning. Det er usandsynligt, at der samtidigt paa Renhjorden og paa Korngrøden skulde være Uaar.“

---

¹ L. Kr. Daa. Afbl. 1870 No. 57.

Rensdyrhjordene afgive ikke alene det nødvendige til Underhold for Nomaden, men et ikke ringe Overskud til Salg blandt de Fastboende, hvorom Bladene i hine nordlige Trakter noksom bære Vidnesbyrd ved sine stadige Avertissementer om Salg af Rensdyrkjød og Rensdyrskind. „De flere Tusinde Ren, voxne og Kalve, som aarligen slagtes, forsyne ikke alene Nomaden selv, men hele den norske Befolkning med Levnetsmidler, med Huder og Skind til Beklædning og Sengklæder.“ Fjeldlappen forsyner ogsaa den fastboende Befolkning med Vildt. Det har hændt, at der paa en Dag ved Rentransport er bragt ned fra Kautokæino til Alten 10,000 Ryper.

Hertil kommer fremdeles, at intet Lands Næringsveie kunne udvikles, uden at der finder Samfærsel Sted¹. „I saadant Øiemed kan Hesten i det yderste Norden aldrig gjøre Fyldest for Renen. For Hestens Fremkomst udkræves banet Vei. Om man end kunde tænke sig, at Staterne gennem de vidtstrakte lappiske Ødemarker vilde anlægge Kjøreveie, vilde der aldrig findes Folk nok til at holde dem aabne ved Sneplog og Skufning“. Vistnok er Samfærselen mellem det nordlige Norge og den øvrige Verden i de senere Aar saagodtsom aldeles uafhængig af Renskyds, efter at nemlig en regelmæssig Dampskibsfart nu allerede i lang Tid næsten hele Aaret rundt har fundet Sted mellem Bergen, Trondhjem og Hammerfest. For Reisende er det saaledes ikke længer nu som før nødvendigt at benytte Renskyds gennem Finmarken til Torneå og Uleåborg for derfra at komme til Udlandet.

Men dermed kan man ikke paa nogen Maade undgaa at maatte indrømme Renholdets store Betydning som Kommunikationsmiddel, baade nu for Tiden og rimeligvis for en

---

¹ L. Kr. Daa. Aftbl. 1870, No. 57.

længere Fremtid, naar det gjælder det nordlige Norges Forsyning med Fædriftsprodukter fra Norrbotten og Finland samt omvendt disse Trakters Forsyning med Fiskeprodukter fra Norge. Nomaden med sine Rensdyr udgjør det naturligste eller, rettere sagt, eneste mulige Kommunikationsmiddel mellem Finmarken paa den ene Side og Torneå Lapmark, Norrbotten og finsk Lapmarken paa den anden Side. Paa finsk og svensk Side kan man komme frem med Hest fra Torneå og Haparanda til Karasuando eller Muonio, men senere maa Renen benyttes. De vigtigste Transportveje med Rensdyr ere: Fra Muonio til Alten er der 32 Mile; fra Karasuando til Alten 25 Mile; fra Muonio til Lyngen 29 Mile; fra Karasuando til Lyngen 19 Mile; fra Jukaskjärvi til Lyngen 30 Mile og fra Vitangi til Lyngen 28 Mile. Nordenfor gaar Hovedkommunikationsveiene ved Hjælp af Ren mellem Alten, Koutokæino, Karasjok, Porsanger, Tanen og Varanger samt østover til de finske Nabopræstegjeld Utsjok og Enare. I hele russisk Lapland samt i Nordkarelen lige ned til Kem bruges ligeledes Renen som Trækdyr. De vigtigste Varer, der føres fra Finmarken over paa svensk Side, ere: Torsk, Graasei, Sild, Hvalroshuder, Tobak, Klæde, Mel m. m. Den vigtigste Indførselsartikel er Smør. „Alene ved Bossekop Marked sælges 2—3000 Voger, indført fra Sverige og Finland ved Fjeldlappens Ren.“

Hele Karasuando saavel som den øverste Del af Jukaskjärvi kan aldrig gjøre Regning paa nogen god Aarvæxt. Befolkningen skaffer sig derfor Mel (russisk Rugmel) fra Norge ved Fjeldlapperne. De har i Almindelighed ved Tuskhandel faaet 5 Lpd. Mel for 1 Lpd. Smør. Skulde de derimod reise nedover Landet, f. Ex. til Kængis, vilde de neppe faa 3 Lpd. Mel for 1 Lpd. Smør.

I det Hele taget tør det med Grund paastaaes, at Nomaden og hans Ren i hine nordligste golde Trakter ere lige saa nødvendige for al Transithandel og Trafik tillands Rigerne imellem som Araberen og Kamelen i Sydens Ørkener.

Det har været paastaaet, at man har „Erfaring fra Finland og, saavidt vides, ogsaa fra det nordlige Sverige, der noksom viser, at Ren som Trækdyr i tilstrækkelig Mængde kan holdes af Fastboende, ikke at tale om, at Behovet i nævnte Henseende i ethvert Fald vilde være tilfredsstillet ved et langt mindre Antal Nomader og Ren“ end de, som nu findes.

Den Fastboende kan visselig være Eier af Ren, naar disse vogtes af Nomader, men vil han selv baade eie og passe sine Ren, maa han ogsaa optage Nomadens Levesæt; thi Renen vantrives, dersom den behandles som klavebundne Kreature, og faar den den nødvendige Frihed, uden Bevogtning, vil den snart blive Rov for Ulve og Tyve eller aldeles vild igjen. Til Kjøreren bruges i Almindelighed blot Hanrenen eller Oxerenen. For at faa det tilstrækkelige Antal Kjøreren maa man derfor ogsaa holde Stamdyr af begge Kjøen. Det er ikke blot Tilfældet i Finland, Sverig og Norge, men ogsaa i russisk Lapland og Nordkarelen, at de Fastboende eie et større eller mindre Antal Ren som Trækdyr, men enten passes disse om Sommeren af Nomader, eller ogsaa maa Antallet stadig suppleres ved Indkjøb af Nomadens Hjorder. Enten maa Renen forandre sin Natur og taale at klavebindes som Koen, eller ogsaa maa Nomadelivet vedblive.

Det er muligt, at et mindre Antal Nomader og Ren end de nulevende, navnlig i Tromsø Amt, kunde afgive de nødvendige Trækdyr, men da det i et frit Land ikke vel gaar an at fastsætte et bestemt Tal, som Nomadebefolkningen skal kunne naa til, men ikke overskride, eller forbyde Præsterne

ogsaa for dem at prædike: Vorder frugtbare og formerer Eder! saa har man intet andet Raad end at give Love, der ordne Forholdet mellem Nomaden og den Fastboende saaledes, at paa den ene Side „Jordbruget beskyttes og dets videre Udvikling gjøres mulig, medens paa den anden Side Nomadelappens Bestaaen muliggjøres, idet der tages retfærdigt og billigt Hensyn til urgamle Rettigheder og Eiendommeligheder ved hans Næringsvei.“ For at ordne Forholdet gjennem bestemte Love, navnlig for Tromsø Amts Vedkommende, hvorhen de svenske Lapper efter Traktaten af 1751 have Ret til at flytte om Sommeren, har der, som bekjendt, været nedsat flere Kommissioner. Den sidste i 1866 var sammensat af norske og svenske Mænd og udarbeidede Udkast til Lov angaaende Lapperne i de forenede Riger. Det mærkeligste ved dette Udkast er Bestemmelsen i § 10 om en vis Grad af Fællesansvarlighed mellem Lapperne for Skade tilføiet af deres Ren. Kun den yderste Nød eller fuldstændige Umulighed af at ordne Forholdet paa anden Maade kan retfærdiggjøre Anvendelsen af et saa ekstraordinært Retsmiddel. Inden den sidste Kommission har der imidlertid hersket fuldstændig Enighed mellem Medlemmerne fra begge Riger med Hensyn til Nødvendigheden af Fællesansvaret. Andre Autoriteter have ogsaa erklæret sig for samme. I Sverige har en lignende Bestemmelse været gjældende allerede fra 1817. Pastor Stockfleth, som ansees for den mest entusiastiske Forsvarer af Fjeldlapperne, har dog i sin Bog „Bidrag til Kundskab om Finnerne“ Pag. 302 i et Udkast til Love foreslaaet i § 6, at „solidarisk Ansvar for Skadeserstatning paahviler samtlige de Finner, som høre til en By eller udgjøre et Selskab“. Endelig har „samtlige de Lapper og reneiende Søfinner, der have været tilstede ved Kommissionens Møder, erklæret, at de finde samme rimelig og billig“.

De sidstes Erklæring har vistnok meget ringe Betydning, da de neppe indse Følgerne af Fællesansvaret. Imidlertid har ingen kunnet udfinde nogen anden Udvei eller noget Middel, hvorved det kunde blive muligt for den Fastboende at føre Bevis for, hvo der eier de Ren, ved hvilke Skade er forøvet. Renen lader sig af den uøvede nemlig ikke saa let fange, og selv om man fanger den, er det vel meget sjelden, at nogen Fremmed af Mærkerne i Ørene kan kjende, hvem der er Dyrets eller Dyrenes Eier. Lappen maa derfor, siger man, bringes til selv at „meddele de fornødne Oplysninger, og dette vil det først blive hver Enkelt magtpaaliggende at gjøre, naar han derved enten kan fri sig selv ganske eller dog bidrage til, at det Erstatningsbeløb, hvorom det gjælder, af ham kun bliver at udrede med en vis Andel, naar han nemlig kan oplyse, hvilke de andre ere, hvis Ren have været med at anrette Skaden“. At Bevisførelsen uden dette Middel som oftest vil være umulig, kan ikke benægtes, og selv den ivrigste Forsvarer af Nomadelappen kan neppe nogensinde faa Freden afsluttet mellem de stridende Parter paa andre Vilkaar end at gaa ind paa Fællesansvarligheden med de Modifikationer, i de Tilfælde og i de Distrikter, som Kommissionen har tænkt sig og Lovudkastet fastsat.

Forøvrigt røber Lovudkastet og Præmisserne for samme den fuldkomneste Upartiskhed i Affattelse og den alvorligste Stræben efter at sørge for begge de stridende Parter, den Fastboendes og Nomadens, Tarv og Bedste. Som Modvægt mod Fællesansvarligheden indeholdes der i Lovudkastet Bestemmelser, som direkte sigte til at beskytte og hjælpe Noma-den, navnlig § 4, der indrømmer Lapperne en Ret til at benytte sig af Statens Skov, som ikke engang er tilstaaet andre Indbyggere, Forbudet i § 5 om at berøve dem de fornødne Renveie og § 17 om Drab eller Mishandling af Ren, enten det

sker ved Hunde eller paa anden Maade. Efter Udkastet skal det Offentlige paatale Sagen, hvilket baade med Hensyn til Bevisførelse og Omkostninger giver Lapperne Fordele, som de Fastboende ikke have under deres indbyrdes Søgmaal for Skade paa Bofæ.

Ikke desmindre blev Lovforslaget forkastet paa sidste svenske Rigsdag af Grunde, som tildels have nogen Lighed med enkelte af de, hvorefter det store Unionsforslag blev forkastet af det norske Storting. Man anser det for „yderst uklogt“ at opgive de gamle Bestemmelser i Traktaten af 1751 og ubetinget underkaste sig en ny Lov. Man ved, hvad man har, man tror sig ikke sikker paa Følgerne af det, man faar. Den Part, som i den Anledning vil være mest at beklage under en nu fortvarende retsløs Tilstand, er den svagere eller Nomaden. Han vil end mere end før blive lagt for Had, og de Fastboende ville, da deres begrundede Haab om, at begge Regjeringer skulde kunne blive enige om Indførelse af en lovlig, for begge Parter betryggende Ordning, stadigt skuffes, „sandsynligvis alt hyppigere tage sig selv tilrette ved at nedskyde Rensdyr — foreløbig som hidtil for at skaffe sig Bevis og Sikkerhed for Skadeserstatning, hvilken Fremgangsmaade ifølge en nylig falden Høiesteretsdom kun er at betragte som Selvtægt og ikke som Tyveri og følgelig ikke er Gjenstand for offentlig Paatale. Den Stridstilstand, som heraf udvikler sig, vil Øvrigheden med sin bedste Villie ikke kunne hindre, og den vil efter Forholdenes egen Natur ufeilbarlig gaa ud over Lapperne, som efterhaanden ville trænges tilbage fra de beboede Kyststrøg“ og neppe nogensinde senere opnaa bedre Betingelser for sin Bedrift og sin Existence end de nu i Lovforslaget indrømmede.

Med Grund kan man spørge, hvad det er, som gjør denne Nomadesag saa vanskelig, eller hvorfor man, trods Nedsættelse

af saa mange Kommissioner, endnu ikke har magtet at føre den frem til et endeligt Resultat. Grunden ligger ikke blot i Sagens Vanskelighed, men formentlig for en stor Del ogsaa deri, at man uagtet nedsatte Kommissioner, uagtet Betænkninger fra de med Forholdene antageligt mest kjendte Mænd, dog alligevel endnu i Virkeligheden mangler det nødvendige Overblik over Bostedforholdene og Kjendskab til ganske særegne Stedsforhold. Det allerførste og efter mit Skjøn uundgaaeligste Dokument for dem, der skulle dømme og give Love i en Sag som denne, mangler endnu fremdeles. Dette Dokument er et Kart over hine Trakter, hvor Nomader færdes, hvor de maa færdes, men nu ikke længer kunne undgaa at komme i Strid med de Fastboende, efter at disse dels ved sin høiere Kulturs Berettigelse have optaget dyrkbare Landstrækninger, dels gennem „planløs Udvisning“ have tilegnet sig Udmark og Udslaatter, der vistnok med Rette burde have været Nomaden forbeholdte. Paa et saadant Kart maatte Fjeldlappernes Flytningsveie fra det indre Land til Kysten angives og de Steder nøie betegnes, hvor de paa Grund af Terrænets Beskaffenhed ere tvungne til at passere i Nærheden af, langsmed eller endog tværs over de Fastboendes Marker, f. Ex. smale Eider, der forhinde store Landstrækninger med Fastlandet. Dernæst maatte de Steder nøie angives, hvor Renhjorder opholde sig i Sommermaanederne, og hvor man antager, at de uden Skade for de Fastboende fremdeles kunne tillades at opholde sig, saavel paa Fastlandet som paa Øerne, samt de smale Sund angives, hvor de have lettest for at sætte over til Øerne. Endelig maatte de Fastboendes Udslaatter, spredte ad hist og her inde i Fjeldmarke indtil over en Mil fra Bostedet, temmelig nøie angives, saaledes at man i det Hele fik en Oversigt over, hvor urimeligt disse ofte ere valgte og planløst tilstaaede, og hvor

vanskeligt, for ikke at sige umuligt, det er for Nomaden især i Forsommeren, med sine talrige og forsultne Hjorder af halvvilde Dyr at bevæge sig ind imellem disse uden at komme dem for nær, medens man paa den anden Side rimeligvis ogsaa vilde finde, at Nomaden med sine Hjorder har Adgang til Trakter eller enkelte Steder, hvorfra han burde være udelukket. I det Hele taget vil først da en hensigtsmæssigere Fordeling af Terrænet kunne foregaa.

At dømme eller træffe det Rette i denne Sag uden et meget detaljeret Kart er ligesaa fortvivlet som for en Skipper at seile uden Kompas og Kart gennem en vanskelig og ukjendt Skjærgaard. Det nytter lidet at høre paa de to stridende Parters gjensidige Beskyldninger for uretmæssig og utilbørlig Indskriden paa hverandres Terræn eller forsøge paa at dele Landet mellem dem, naar man ikke staar paa Aastedet eller har et Kart for sig, hvoraf man faar et nøie Begreb om, hvordan Landet ser ud. I enhver større Aastedssag ansees jo et Kart for at være uundgaaeligt nødvendigt; men har der nogensinde været en vanskelig Aastedssag at dømme i, saa er det denne mellem den Fastboende og Nomaden, ikke blot i det egentlige Finmarken, men ogsaa og især i Tromsø Amt. Allerede i 1865¹ har jeg tilladt mig at henvende Opmærksomheden paa Nødvendigheden af et saadant Kart, og det ser nu, efter at Lappeloven er forkastet i Sverig, ud til, at man heller ingen Vei kommer, førend et saadant bliver optaget. Det vil ikke være nogen uoverkommelig Sag. I 1861 udgav jeg et ethnografisk Kart over Finmarkens og Tromsø Amter i samme Maalestok som Amtskarterne. Paa dette Kart blev enhver fastboende Familie af Nordmænd, Finner og Lapper angivet, hver paa sit Sted og med sit

---

¹ Morgenbl. No. 142, 1865.

særegne Tegn. Uden store Vanskeligheder vil det ved Hjælp af de lokale Øvrigheder og Ombudsmænd være muligt at faa en ny Udgave istand, hvorpaa man, efterhvert som den geografiske Opmaaling skrider frem, foruden de ethnografiske Oplysninger, der ogsaa ere aldeles nødvendige, tillige kunde faa angivet, hvad der forud er antydnet som nødvendigt i den egentlige Aastedssag, nemlig Udstrækningen af de Fastboendes Hjemmarker, deres Udslaafflækker, det Terræn, som endnu er levnet Nomaden, det omtrentlige Antal Rensdyr i hver Trakt og paa hver Ø, samt Flytningsveiene til og fra Kysten. Den klare Oversigt, et saadant Kart vilde afgive over de forviklede Forholde og over de Vanskeligheder, som paa Grund af planløs Udvisning og planløs Bosættelse uden Nødvendighed ere lagte Nomaden i Veien, vilde efter min Overbevisning være det bedste Indlæg i Fjeldlappens Sag, men i ethvert Tilfælde vilde det være afgjørende for hans Liv eller Død.

Fjeldlappen paa Flytning. Ulven, Hunden og Lappen paa Ski. Rentyve. Efterstandere.

„Ingen kjender Fjeldfolkets besværlige Liv“, siger Nomadelappen, og vistnok for en Del med Rette. Ingen Nordmand har i Længden forsøgt det med ham, og ingen vilde kunne holde det ud. Men i Aarhundreder er Fjeldlappen, Slægt efter Slægt, bleven hårdet, og Aarhundreder gammel er hans Erfaring og traditionelle Kjendskab til Rensdyrenes Natur og Skjøtsel. Dersom en Nordmandsfamilie vilde forsøge det samme Levesæt, om end kun med en Hjord af et Par Hundrede Dyr, vilde han ved Aarets Slutning sandsynligvis ikke eie et eneste.

Lad os da engang følge med en Fjeldlap paa hans Flytning fra Fjeldet til Kysten, fra Trakterne omkring Kou-

tokæino til den store Halvø, der forbindes med Fastlandet ved Alteidet, hvor han yderst ude ved Havet paa Pynterne ved Seglvigen opholder sig om Sommeren eller i omtrent 2 Maaneder af Aaret. Det er en Strækning af omtrent 30 Mile, som han to Gange om Aaret maa passere.

I den forløbne Vinter har Fjeldlappen havt sit Telt staaende paa Steder, hvor hans Fædre havde sit for Aarhundreder siden, nemlig dels paa Fjeldet *Boaganvarre* (Bælte-Fjeld), dels i Dalen ved *Lavvojavre*, dels paa *Javrisduoddars* Sletter. Hele Vinteren igjennem har han Dag og Nat maattet være paa Færde og holde Vagt for Ulven, hans værste Fiende, der dels enkeltvis, lumskt og stadigt sniger sig omkring Hjorden, dels pludseligt kan komme i Flok og Følge og angribe Dyrene. Natten er derfor inddelt i Vagter, og skiftevis maa Gamle og Unge sidde ude iblandt Dyrene og passe paa, netop helst, naar Kulden er skarpest, Snefoget værst og Natten mørkest. Hvert Kvarter maa Vagten gjøre en Rundtur omkring Hjorden, samle den sammen ved Hjælp af Hundene, skrige, raabe, skyde eller gjøre saa megen Larm som muligt, for at Ulven fjernt og nær kan mærke, at Folk baade er tilstede og paafærde. Er Ulven rigtig sulten, skyr den Intet, ikke engang Skud med løst Krudt, men ellers holder den sig paa Afstand og lurar paa bekvem Anledning; thi den kjender sine Folk og ved, at den, naar Sneen er dyb, let kan komme tilkort mod Lappen paa Ski. Men netop som denne efter en Rundtur omkring Hjorden har krøbet ind i et Hul under en Snefon for at finde Ly for Snoen og slaaet sig til Ro en Stund, kan det hændes, at der pludselig bliver Uro i Leiren. Hundene, der havde lagt sig over Vogterens Ben og en Stund tjent ham som Fodtæppe, fare pludselig op og sætte gjøende afsted. Rensdyrene, der i det samme ogsaa ane Uraad, slaa sig først sammen i en tæt Klynge. Derpaa fare de

Gumpe lo botsuin! Ulven er paa Forde!

raadville hid og did, indtil de faa Veir af Rovdyrene, men stryge saa afsted i stærkeste Sprang, helst imod Vinden, forfulgte af Ulvene, der søge at sprænge Hjorden, for derpaa to og to at angribe de enkelte Dyr. Nu gjælder det for Vogterne, ofte Børn paa 15 Aars Alderen, at være rappe; den ene med Hundene efter Hjorden, den anden saa hurtigt som muligt paa sine Ski afsted til Teltet for at faa Familien eller Familierne, om der er flere sammen, op og ud paa Ski med Raabet „*Gumpe læ botsuin!*“ Ulven er paa Færde! Ulven er over Hjorden! Den anden Vogter har imidlertid med Hundene søgt at værges Hjorden saa godt som muligt. Hundene *Muste*, *Ranne*, *Girjes* og *Tschalmo*, eller den Sorte, den Graa, den Spraglede og den med Flækker over Øinene, en Særegenhed, som har givet Anledning til Navnet *Tschalmo*, den „firøiede“, gjøre, hvad de formaa, ved dels at holde Hjorden sammen, dels at angribe Ulvene. Lappens Hunde ere smaa, men enkelte af dem modige nok til at angribe baade Ulv og Bjørn.

Se paa *Muste* derhenne i Bakkeskraaningen, hvorledes den tumler sig med en Ulv! *Muste* har ingen Hale. Har Ulven taget den? Nei. *Muste* har aldrig havt nogen. Den er født uden Hale¹, og netop dette gjør det endnu vanskeligere for Ulven at faa fat i den. Længer oppe i Skraaningen arbeide 2 store Renoxer sig frem igjennem Dybsneen. Tungen slænger dem ud af Halsen, og det havde vist allerede været forbi med

¹ I Koutokæino og Enare har nogle Lappefamilier en Hundeslægt, som fødes uden Hale. Jeg førte selv med mig en saadan fra russisk Lapland til Kristiania. Det er naturligvis ikke nogen egen Race, men Eiendommeligheden hidrører oprindelig fra en Mishandling eller derfra, at man i Aarhundreder Slægt efter Slægt har afhugget Halen, indtil at enkelte Individer til Slutning fødtes haleløse. Det er nu saa indgroet i Racen, at Hunde af denne Slægt kaste haleløse Hvalpe, selv om de parres med langhalede Hunde.

dem, dersom ikke *Muste* havde plaget, opholdt og hindret Ulven. Hvergang denne farer afsted, er *Muste* bagefter den, saa at Ulven hvert Øieblik maa vende om og gjøre Forsøg paa at faa Tag i Hunden. Men det nytter den ikke; *Muste* snurrer rundt saa hurtigt som en Hvirvelvind, og Ulven, der efter Lappernes Sigende er temmelig stivrygget og aldeles ikke saa rask i Vendingen som en Hund, gjør ligesaa forgjæves et Spring efter *Muste* som en Harehund efter en Kanin. En Hund som *Muste* er derfor uskatteilig for Fjeldlappen, og han sælger den heller ikke for 10—15 Spd. En Times Tid har *Muste* holdt Ulven i Schak og frelst de 2 Renoxer. Endelig er dens forbitrede Gjøn bleven hørt og hidkalder Folk til dens Hjælp. To Skiløbere komme tilsyne oppe paa Aasen og tage pilsnart Fart nedover for at afskjære Ulven fra Renoxerne. Hidsigere end før angriber *Muste*, ja, saa hidsigt, at den rimeligvis vilde blive ihjelreven af Ulven, dersom ikke denne ved Synet af Skiløberne forskrækket vender og tager Flugten nedover. Den springer langt fra *Muste*, men hvad hjælper det mod Skiløberne! Susende fare de forbi *Muste*, og nu begynder der et hidsigt Kapløb med Ulven. Er Terrænet gunstigt og Sneen dyb, saa bliver den ofte indhentet. Den Skiløber, der først kommer den paa Siden, giver den tværs over Korsryggen, Ulvens svageste Punkt, et Slag med Skistokken, der lemlæster den saaledes, at den bliver sidende i Sneen med gabende Kjæft mod sine Fiender og pustende en hvid Sky af hed Aande ud fra sit røde, blodtørstige Svælg. Snart kommer *Muste* ogsaa hæseblæsende efter og begynder at springe ellevild gjørende omkring Ulven, ikke endnu sikker paa, om den kan reise sig og fare efter den. Kan hænde, at Lapperne ikke give sig Tid til at dræbe Ulven strax paa Stedet, men at de fare afsted efter andre, sikre nok paa, at den med sin knækkede Ryg er Dødsens Kandidat og

maa blive, hvor den er, til det behager dem at komme tilbage. Men enten den faar Naadestødet strax eller senere, sker det ialfald ikke, før Lappen har lettet sit forbitrede Sind ved en liden Tale til sin Erkefiende. Først efter at have mindet ham om hans og hans Fædres mange Misgjerninger og ud-tømt sit Forraad af Haansord, gjør han Ende paa hans Liv ved at kaste ham Kniven i Siden eller sende ham en Kugle fra sin Rifle. At slaa efter Ulvens Hoved med Skistokken nytter ikke, da den forstaar at parere fortrinligt ved at modtage Slaget mod Tænderne.

Men ikke alle Hunde ere saa flinke som *Muste*. Uagtet al Anstrængelse af Vogterne gaar der derfor ved et saadant Overfald af en Ulveflok næsten altid flere eller færre Dyr tabte. Det kan hændes, at Lappen slipper med et Par Dyr, maaske netop hans største og bedste Kjøreren, men det kan ogsaa hændes, at han paa en Nat mister 10—20—30, ja, det kan hændes, at en Fjeldlap om Aftenen har været en rig Mand, der eiede flere Hundrede Ren, men om Morgen er en Tigger. Dyrene ere enten ihjelrevne, jagede udover Fjeldskrænter, forsprængte eller i bedste Tilfælde forjagede milevidt bort, saa han maa reise omkring og plukke dem sammen igjen fra andre Hjorder, som de have tyet til, medmindre Tyve ogsaa gjøre fælles Sag med Ulvene.

Enkelte Aar kan det dog hændes, at Ulven næsten slet ikke viser sig. Der er „Fred“ eller Frihed for Ulven, og man kan slet ikke undre sig over, at Fjeldlappens høieste og inderligste Ønske er at maatte nyde denne „Fred“. Derfor er „Fred!“ hans Hilsen, naar han kommer, og „Fred!“ hans Afskedsønske, naar han gaar. I russisk Lapland fortalte man, at der paa de Kanter, mærkeligt nok, havde været „Fred“ i hele 10 Aar. Men selv om der i nogen Tid ikke spørges eller høres noget til Ulven, maa der alligevel stadigt holdes

Vagt; thi Gud hjælpe den Fjeldlap, hvis Hjord ubevogtet overfaldes af en hungrig Ulveflokk. Han vil Dagen efter milevidt omkring ikke finde et eneste uskadte Dyr igjen.

Undertiden hænder det, at man paa en Kant varsles om, at Ulven er paa Færde andre Steder, derved, at der en vakker Dag pludselig som en Stormvind kan komme en Flokk fremmede Dyr sprængende midt ind i Hjorden og kaste sig ned, dødssprængte efter en fortvivlet Flugt. Af slige Flygtninge fra en sprængt Hjord er det let at skjønne, at Dødsfienden er paa Færde, og af Mærkerne i Ørene ser Lappen ogsaa strax, hvem det er, der eier Dyrene, Frænde eller Fremmed, Ven eller Uven. Fjeldlappen bryder da gjerne op og flytter flere Mile bort, medens Ulvene endnu fraadse af Aadslerne. Nu skulde man vistnok tro, at Fjeldvidderne i det Indre af Finmarken stode til Nomadens udelukkende Raadighed, og at han blot havde at værges sig mod Ulven og Rentyve. Men det forholder sig ikke ganske saaledes. Naar han flytter fra Sted til andet, maa han ogsaa om Vinteren passe sig for, hvor han slaar sig ned. De, af hvem han næst efter Ulven kan vente sig Ubehageligheder, eller med hvem han kan komme i Krangel, er de Fastboende i Koutokæino og Karasjok. Disse har ligesom Befolkningen ved Kysten for Skik at slaa Hø hist og her rundt omkring i Fjeldene, ofte flere Mile fra deres Bosted, medens de aldeles ikke skjøtte deres Hjemjorder saaledes, som de burde. Høet eller, rettere sagt, det usle Myrgræs, som skræbes af hist og her, sættes op i større og mindre Stakke, der efter Leilighed tildækkes mere eller mindre omhyggeligt. Det erklæres for „privat Eiendom“, og de Fastboende forlange, at det af Fjeldlapperne skal respekteres som privat Eiendom, skjønt meget ofte de Flække, hvorpaa Høet er slaaet, aldeles ikke ere udviste til den Enkelte eller bære „mindste Spor af nogen Besiddelsestagen.“

Nu er det en bekjendt Sag, at Renen har ypperligt „Veirkorn“ eller meget fin Næse, og at den i rigtigt Stygveir, Snefog og bidende Kulde, eller naar Sneen er slig, at det er vanskeligt at komme til Mose, kan tage Veiret af slige Høstakke langveisfra, ofte i en Fjerdings Afstand. Den sætter da afsted, først en Del af de gamle Dyr foran, og i en lang Stribe følger hele Hjorden efter, lige mod Høstakken. I et Øieblik er den opreven, Høet spredt omkring for Vind og Veir, og naar Lappen hæseblæsende naar frem, gaar Renhjorden myldrende omkring paa Stedet, hvor Høstakken stod, og plukker ud de enkelte Straa, som den synes bedst om. Del hele ødelægges for den Fastboende, som derved maaske kommer i yderlig Fodermangel; men ikke en Trediedel spises op af Rensdyrene. Ved Lappen om, at der hist og her i denne eller hin Dal er slaaet Hø og opsat Høstakke, saa kan han jo holde sig borte indtil $\frac{1}{2}$ Mil derfra, for at Dyrene ikke mod hans Villie skal gjøre Skade. Det nytter ham nemlig ikke altid, om han med sine Hunde tager Post ved Høstakkene og holder Vagt mod sine egne Dyr. Hjorden kommer, paastaar han, ofte styrtende som rasende ind paa ham fra alle Kanter, jager baade ham og Hundene væk med Slag af sine Forben, og i et Nu river den Høet op med Hornene.

Ud paa Vinteren kommer den Fastboende og skal hente sit Hø, efter at alt det er fortæret, som han har hjemme. Han finder Intet. Saa stevnes Lappen, om man ved, hvem det er, og han maa finde sig i at betale Skaden, om det end fra hans Standpunkt kan synes baade urimeligt og ubilligt. Der er neppe noget i Veien for, at den Fastboende tidligt om Høsten paa den første Sne kan hente sit Hø hjem, og jeg har hørt Fjeldlapper sige, at de mod en ringe Godtgjørelse gjerne vilde være de Fastboende behjælpelige med

at kjøre Høet hjem, for siden at kunne have Trakterne til fri Afbenyttelse. Men efter den gamle Slendrian skal Intet gjøres i rette Tid. Det rimelige og billige synes her, som mange andre Steder ogsaa ved Kysten, at være, at dersom den Fastboende vil have nogen Nytte af det usle Græs, som han skraber sammen paa sine udviste eller ikke udviste Udslaatlækker eller af den Renmose, som han ogsaa samler hist og her til Kreaturfoder paa Terræn, som synes at burde være Nomaden og Renen forbeholdt, saa faar han enten hente sit Udbytte i Tide eller dække det saa godt til, at Fjeldlappen ikke nødes til at holde Vagt over samme. Vil han have sit Arbeide betalt paa det Terræn, som paa en Maade er fælles for begge Parter, saa bør han høste Frugten itide.

Har Fjeldlappen vel overstaaet Vinteren og det lider ud i Mai Maaned, begynder han at trække ned imod Kysten i korte Dagsreiser. Af gammel Vane eller af Instinkt ville Rensdyrene om Sommeren gjerne trække sig nedover mod Kysten, ligesom omvendt Koen gjerne vil til Sæters. Nogen absolut Naturnødvendighed er dette ikke for Koen og skal heller ikke være det for Renens Vedkommende. Rensdyrene kunne leve i Indlandet hele Aaret igjennem, naar Terrænet er stort nok og enkelte nødvendige Betingelser forefindes. Nogle faa Fjeldlapper opholde sig ogsaa hele Aaret i det Indre af Landet, uden nogensinde at komme til Søen. Saaledes enkelte norske Lapper fra Karasjok, der holde til paa Høiderne mellem Karasjok og Porsangerfjorden. Ligesaasaa skal den rige svenske Karasuandolap Lars Jansen *Sikko*, der eier en Hjord paa 3000 Dyr, holde til ved Altevandet i Tromsø Amt, nær Rigsgrænsen, hvorfra hans Dyr søge ned imod Bardo, som ligger flere Mile fra Søen. Denne Fjeldlap er ikke blot den rigeste i Broderriget, men har ogsaa Ord for at udmærke sig ved at passe sine Dyr fra at gjøre Skade, saaledes at

han aldrig kommer i Krangel med de Fastboende, men af Alle omtales med Respekt og Agtelse.

Ingen af de Rensdyr, som til visse Tider af Aaret holde til i Trondhjems Stift, kommer ned til Søen, ligesaa lidt som Vildrenen paa Dovre, Filefjeldene og Hardangervidderne nogensinde kommer til Kysten.

Af disse Omstændigheder gaar det imidlertid ikke an at gjøre den Slutning, at samtlige Fjeldlapper med sine talrige Hjorder skulle kunne holde sig i Indlandet og aldeles forvises Adgang til Havkysten. Det er, som sagt, aldeles ikke nødvendigt, at Renen kommer til Kysten for at „drikke Sød“ eller Saltvand; men dersom Indlandstrakterne i lang Tid skulle afgive Føde for talrige Hjorder, er det nødvendigt at gaa frem med Økonomi eller tillade Lapperne skiftevis at benytte baade Indlandet og udyrkede Strækninger ved Kysten. Det er endnu kun i kort Tid, at enkelte Fjeldlapper have forsøgt at holde sine Dyr i Indlandet, og man har saaledes ingen Erfaring for, hvad Indflydelse dette vil have paa Dyrenes Trivsel og paa selve Betesmarkerne. I russisk Lapland holdes en Del Rensdyr i Skovene omkring Imandra samt paa Øer i denne Indsø og i Kandalaxbugten; men heller ikke de trives saaledes som Nomadens fri Hjorder, der om Sommeren komme til Ishavets Kyster, hvor de ikke blot finde frodige Græsbetesmarker (thi ud paa Sommeren tørrer Mosen, og, som bekjendt, spiser Renen den da ikke), men den kølende og forfriskende Vind fra Havet befrir den for de Millioner af Myg, som i den hedeste Sommertid i Indlandet er en forfærdelig Plage baade for Mennesker og Dyr. I Sveriges Lapmarker holdes nogle faa Rensdyr tilbage Sommeren over; men disse plages saaledes af Myggesværme, at man maa gjøre Ild op, for at de kunne søge Beskyttelse ved at stille

sig lige i Røgen af denne. Dette kan dog ikke andet end medføre Vantrivsel. Vistnok kan der enkelte Steder i Indlandet findes Snefjelde, hvor Renen kan ty hen, saaledes som man ogsaa ser Vildrenen gjøre længer sydpaa i Landet; men Renhold i stor Maalestok om Sommeren eller, rettere sagt, hele Aaret igjennem paa de Indlandstrakter, der især skulde benyttes til Vinterbetesmarker, vil sandsynligvis meget snart have en høist ødelæggende Indflydelse paa disse. Skal Renhjorderne færdes over Mosemarkerne hele Aaret igjennem, vil Følgen blive den, at Mosen ikke blot nedtrædes, men den vil om Sommeren, naar den er tør og sidder ganske løst, meget let oprives af Renens Klover, idet Hjorden farer hen over den. Ganske anderledes er det om Vinteren, da et beskyttende Snelag dækker den. Renen graver sig da et Hul gjennem Sneen ned til en enkelt Moseflæk, men forresten ødelægges den ikke. Som bekjendt, voxer Renmosen overmaade sent, saaledes at der gaar lang Tid hen, førend den kommer sig igjen, naar den engang er stærkt medtagen. Man paastaar, at Renmosen, engang afgnavet eller oprevet, behøver 10 eller — efter Andre — endnu flere Aars Fredning, før den igjen naar fuld Væxt. „Det er saaledes vistnok udenfor al Tvivl, at der udfordres et forstandigt Maadehold i Mosemarkernes Benyttelse og en jævn Ombytning af Betespladsene, dersom der ikke snart skal opstaa Mangel.“ Og for at dette kan ske, maa Kysttrakterne benyttes. Paastanden om, at Lapperne kunne opholde sig hele Aaret igjennem med sine Rensdyr i Indlandet, støtter sig rimeligvis hovedsagelig til Udsagn af de Fastboende. Men man bør vel neppe ubetinget fæste Lid til disse i denne Henseende. Dels kjende de nemlig ikke Indlandet enten med Hensyn til Udstrækning eller Beskaffenhed saaledes som Nomaden, dels ligger det naturligvis særligt i deres Interesse at gjøre denne Paastand

gjældende for at kunne blive Lapperne kvit og aldeles hefries for de Vanskeligheder, som Renholdet volder dem.

Paa Turen til Kysten indtræffer den Tid, da Simlerenene kaste sine Kalve, i Regelen omkring Midten af Mai Maaned, som derfor af Lapperne kaldes *Miesse-manno*, Kalve-Maaned. Lapperne paastaa, at dersom deres Hjord i denne Tid overfaldes inde paa nøgne Fjeldvidder af flere Dages vedholdende Snestorm, hænder det, at en stor Del, undertiden største Delen af Kalvene omkomme. De fattigste Familier, der kun eie 100—200 Ren, reise derfor saa tidligt afsted, at de naa Kysten eller Øerne, endnu førend Kalvene kastes, da der ved Kysten er mindre haardt Veir og mere Ly at finde. De Fastboendes Klager over, at de komme saa tidligt, har imidlertid gjort, at man har tænkt paa at forbyde dem dette eller bringe dem til Allesammen at opbolde sig i Indlandet, eller for de sydligere Lappers Vedkommende i Sverig, saalænge til Kalvingen er foregaaet. Men største Delen eller de rigere Familier flytte først senere.

Med Smaat og Stort, Ren og Renkalve, Hunde og Hundehvalpe, Voxne og Børn, Hus og Bohave, bevæger Lappen sig kun langsomt fremad. Sneen ligger endnu paa Marken, og Isen paa alle Indsøer er i Regelen endnu farbar, saaledes at Teltsager og Husgeraad af det aller tarveligste Slags, uden at regne et ikke overvættes stort Bibliothek, kan føres i Slæde. Renen kan ellers ogsaa bruges til at bære Byrder. Kløvgreierne ligne ikke synderligt dem, der anvendes paa Hest, men ere specielt og sindrigt afpassede efter Renens Ryg og Skabning. For at komme frem i hine uveisomme Trakter udfordres der et Kjendskab til Terrænet, til ethvert Fjeld, enhver Isbræ, enhver Indsø, enhver Elvs og Bæks Beskaffenhed paa de forskjellige Aarstider, ethvert Vadested o. s. v., som aldrig nogen Nordmand har, men som Fjeldlappen der-

imod, besidder i en ganske overordentlig Grad. Der er mange, som kjende Strækninger paa indtil 20 Mile eller mere, hvor der kan findes indtil 200 Indsøer og Elve, omtrent ligesaa nøie, som en Akersogning kjender sin Jordvei. Lappen har ikke blot Navn paa Fjeld, Indsø og Elv, men, for at kunne kjende sig igjen eller betegne et bestemt Sted for Andre, ogsaa paa store Stene hist og her eller andre mærkbare Gjenstande. Om Vinteren kan to eller tre Familier have havt sine Ren sammen i en Flok, og de følges da ogsaa ad nedover indtil et Par Mile fra Søen; men her skilles de da ad i Tilfælde af, at de har forskellige Sommerbetesmarker.

Omvendt, kan det end oftere hændes, at en Familie under Sommeren har sine Dyr gaaende sammen med Hjorder fra andre Kanter. De skilles da ad igjen om Høsten og drage hver med sine til forskellige Vinterbetesmarker. Men hvorledes faa de Rensdyrene adskilte, hvorledes faa 3—4 Familier hver sine enkelte Dyr udskilte af en Masse paa flere Tusinde? Deler man blot efter Antal? Ingenlunde. Hver faar sine; der tages ikke Feil af den mindste Kalv engang. Et saadant Arbejde skulde synes fuldstændigt umuligt, og det vilde ogsaa være umuligt for alle Andre end Fjeldlapperne. En saadan Udskillen af hver enkelt Families Ren, enten den nu foregaar om Vaaren eller Høsten, kaldes „*Rathkem*“. Naar saadan *Rathkem* skal foregaa, jages med forenede Kræfter og Hunde alle Rensdyrene sammen i en tæt Masse ud paa en større Indsø, i Tilfælde af, at Isen ligger og er stærk nok, eller hen paa en dertil skikket Høifjeldsslette, som paa Norsk kaldes Fly, paa Lappisk *Rasshja*. Der kan være fra 1,000 til 10,000 Dyr, og alle ere de mærkede i Ørene, ikke blot med Mærker for hver Familie, ligesom ethvert Handelsfirma har sit Tømmermærke; men hvert Barn i hver Familie faar strax efter Fødselen en Ren, som igjen

med sit Afkom mærkes for Barnet i Lighed med Familie-mærket, men dog adskilleligt derfra for de Indviede. Et saadant Mærke kaldes *Rierdadus*-Mærke, der paa Norsk kan oversættes med Afændrings- eller Dialekt-Mærke. Altsaa en uhyre Vrimmel af Rensdyr, blandede om hinanden som forskjelligt mærket Tømmer i en Lændse, skal fordeles efter Mærkerne i Hjorder paa et, to, tre, fire eller flere Hundrede Dyr. Dagen strækker ikke altid til, og det vilde blive for vidtløftigt her at beskrive, hvorledes det Hele foregaar. Men kort at fortælle, Folk og Fæ løbe omkring, Hunde bjæffe, „*Suopaen*“ eller Lassoen flyver snart hid, snart did om Hornene paa en Ren, som trækkes afsted paa den ene eller anden Kant, og omsider lykkes det endelig efter et Par Dages anstrængende Arbeide. Hver har faaet sin Flok adskilt, og Hundene passe nu hver sin Hjord ligesaa nøie, som en skotsk Faarehund passer sin Faareflok. *Rathkem* er udført, og hver Hjord drager sin Vei.

Over Alteidet har der saaledes 2 Gange om Aaret flyttet mellem 5, 6 og 7000 Dyr. Dette Eide maa nemlig nødvendigvis passeres af Alle, der skulle ud paa Halvøen *Alnas Njarga*, hvorfra igjen omtrent 2000 Dyr om Vaaren i Baad sættes over til Stjernø og om Høsten paa Svøm komme tilbage igjen. Paa Eider som dette og andre, f. Ex. Balsfjord-eidet og Bredvigeidet, har Forholdene været saaledes og ere det tildels endnu, at det ikke har været muligt andet, end at de Fastboende og Nomaden maa komme i Konflikt med hinanden.

Jeg sætter nu, at vi følge en eller to Familier, der skulle videre udover til Pynterne ved Seglvigen. Siden Midtvinters har de af gode Grunde ikke havt noget Krangel med Fastboende; men nu, idet de omtrent ved St. Hanstid skulle passere Alteidet, begynder det rigtigt for Alvor. Omtrent

midt paa Eidet, dog indenfor Tromsø Amt, havde en Nordmand for en Del Aar siden faaet Lov til at nedsætte sig, men jeg ved ikke, om han bor der nu, og faaet udvist saamegen Mark, at det var saagodtsom umuligt for Flytlapperne at undgaa ham. Østenfor og vestenfor, nærmere Langfjord eller nærmere Lille Altenfjord, komme de i endnu værre Berørelse med de Derboendes Jorder, og over Alteidet maa de med sine Dyr. Hvad skal de saa gjøre? Søveien kan de ikke drage, heller ikke kan Renene flyve, følgelig er der intet andet for, end at de enten maa betale Tribut eller tiltrødse sig Overgang der, hvor deres Forfædre i Aarhundreder uhindret have passeret, eller vende tilbage, hvorfra de kom, og gaa tilgrunde. Men hvorfor har man da her og andre Steder, hvoraf kunde nævnes flere, ladet Nogen nedsætte sig, enten Nordmand, Fin eller Lap, og udvist dem Mark netop lige i Nomadens uundgaaelige Flytningsvei, idetmindste saalænge der endnu er Plads nok og Mark nok ikke langt borte? Dette hidrører fra tidligere „planløs Udvisning“ eller begaaede „Misgreb af det Offentlige ved at udvise Jord til privat Brug eller Eiendom paa Steder, især inde i Landet, hvor Saadant har gjort Nomadevæsenet mere Skade end Kulturen og Jordbruget Gavn“. (Indredepartem. Foredrag 2den Febr. 1869). Det har endog været paastaaet, at Enkelte have faaet sig slige Steder udviste for en Del af Spekulation eller for at kunne tiltvinge sig en Tribut af Fjeldlappens Hjord. Men om saa har været, vil det ganske vist ikke blive Tilfældet herefter, da Øvrigheden nu ikke blot gjør sig Umage for at lære Lokalforholdene bedre at kjende, men visselig ogsaa tager mere upartisk Hensyn til Nomadens Tarv end tidligere. Det fremgaar ogsaa af de forskjellige Kommissioners Forhandlinger, at man paa forskjellig Maade har tænkt paa at faa „borttryddet saadanne Vanskeligheder for Lapperne, hvis

Vedbliven vilde paa flere Steder gjøre alle Anstrængelser fra deres Side for at afværge Skade frugtesløse“, navnlig at gamle og fremdeles nødvendige Renveie, der ere stængte, atter aabnes for dem, for at de kunne komme frem til Steder, „hvor de have Ret til at søge Bete for sine Renner“, eller som en „fornuftig Økonomi aldrig vil bringe ind under Dyrkning og Bebyggelse“. Dette er da heller ikke mere end simpel Retfærdighed. Paa den anden Side kan man heller ikke forundre sig over den Fastboendes Forbitrelse, som ser sin af Øvrigheden udviste og af ham dyrkede Mark ødelagt af Renhjorder. Saa kommer man altsaa til det Resultat, at det hverken er Nomadens Skyld, at han ødelægger den Fastboendes Mark, eller den Fastboendes Skyld, at han ligger i Krig med Nomaden, og at der finder Oprindelse, hvor der baade flyder Renblod og Menneskeblod, men at det mislige Forhold alene hidrører fra Mangel paa hensigtsmæssige Lovbestemmelser, hvorved begge Parter Rettigheder fastsættes, og hvorefter de kunne haandhæves. Først naar man har faaet Kundskab om og Agtelse for hinandens Rettigheder, kan et bedre Forhold indtræde.

Foruden det særegne ved Lokalforholdene paa Alteidet og flere lignende Steder, er der endnu en anden Omstændighed, som gjør det meget vanskeligt for Fjeldlappen, naar han kommer fra Indlandet ned imod Kysten, at passe sine Dyr fra at komme ind paa de Fastboendes uindhegnede Marker. Den værste Tid for Renen er om Vaaren. Den finder da mindst Føde og ser mager og elendig ud. Paa de Højfjelde, som Lappen under Nedflytningen farer over, findes saare lidet Føde for Renen¹. „Græsmyrene ere endnu bedækkede af Sne, som under Paavirkning af Stormen er bleven

---

¹ Svensk-norsk Kommission.

haard, paa mange Steder næsten som Is. Paa de Fjeldtoppe som ere isfri, findes der yderst lidet Renmose. Renen lever da af det graaagtige Moserusk, som den gnaver paa Stene og de golde Rygge og Toppe, som den farer forbi“. Flytningen maa foregaa langsomt, naar de nylig kastede Kalve skulle kunne følge med. Renen lider derfor i denne Tid ikke blot af Mangel paa tilstrækkelig Næring, men „det hænder ikke saa ganske sjelden, at selv voxne Ren dø af Sult“. „Naar nu de hungrige Dyr nærme sig Kysten og Havvinden fører dem Duften af det friske Vaargræs imøde, vil det lettelig indsees, at det ikke er let for Lappen at styre dem“ eller forhindre dem fra at sprede sig og fare hid eller did for at nappe de enkelt fremspirende Græsstraa. „De Fastboende have forklaret, at Renen mangan Gang er saa hungrig, naar den kommer ned, at den ikke bekymrer sig om, at de søge at skræmme den, men søger kun ivrigt sin Næring og lader sig blot fordrive af Hunde.“ I det Hele taget er det oplyst, at der i Almindelighed ikke findes tilstrækkelig Føde for Renen i høiere liggende Strøg førend 14 Dage efter St. Hans. Fra Alders Tid har derfor Fjeldlappen ogsaa benyttet navnlig de øvre i Skovgrænsen liggende Dele af Udmarkerne, og skal Nomaden ogsaa fremdeles kunne leve af sin Bedrift, er det absolut nødvendigt, at han fritages for Erstatningsansvar, om hans Dyr komme ind og bete paa Udmarker i Tiden før 8de Juli. Dette kan i Almindelighed meget godt foregaa uden Skade for den Fastboendes Bofæ. Vistnok hører man den Paastand blive fremsat, „at Bofæet skal vantrives paa de Strækninger i Udmarken, som Renen har besøgt“; men dersom der var Sandhed i denne Paastand, da vilde alle vore Betesmarker sydpaa i vore Høifjelde, hvor Vildrenen findes og farer omkring, naturligvis ogsaa blive usmagelige for Fæet. Men enhver Fækarl og enhver Renjæger vil kunne

bevidne Usandheden af Paastanden, da de ofte have Anledning til at se baade Ko og Ren græsse fredeligt enten skiftevis paa samme Mark og Myr eller endog ganske nær hinanden. Hverken Ko, Hest, Sau eller Ged har nogen Rædsel eller Afsky for Renen, og omvendt synes Renen i Høifjeldene mindst at sky Ophold i Nærheden af Hesten. Fogden i Helgeland har ogsaa erklæret, at han selv har boet paa en Gaard, hvor Lapper holdt til med sine Ren, men „han mærkede ingensinde, at dette havde nogen Indflydelse paa Kvæget“. Lapperne selv, om man vil tage noget Hensyn til deres Udsagn, paastaa at have bemærket, „hvorledes Bofæet gjerne søger hen til de Steder, hvor de have sine Rengjærder“, (inden hvilke Renen malkes), og som saaledes stadigt betrædes af Renen. Da nu Paastanden ikke heller vel kan være et blot og bart Opspind, men rimeligvis maa have en Grund, saa ligger vel samme i den Omstændighed, at det undertiden hænder, at Renen i en tæt Masse flere Timer vælger til Hvileplads en enkelt Flæk, hvor Græsset da bliver saa nedtraadt, tilsølet og bedækket med Haar, især i den Tid Renen røter, at hverken Ko, Hest eller Renen selv betar der den Dag og maaske heller ikke Dagen efter. Men saasnart Græsset har reist sig igjen, eller der er kommet Regn, græsser Ko og Hest ligesaa godt der, hvor Renen har ligget, staaet eller gaaet, som andre Steder.

Har Fjeldlappen med sin Hjord endelig sluppet over Alteidet (eller et andet vanskeligt Sted) efter mere eller mindre Krangel med Bumænd, — maaske ogsaa Slagsmaal, — ialfald mellem Bumandshunden og Renhunden, efter at enkelte af hans Rensdyr maaske ere skudte, lemlæstede eller — som Pant for Skadeserstatning — fangede eller ogsaa jagede langt væk af Hunde, saa drager han videre, i allerbedste Tilfælde truet af Bumanden med, at det nok ikke skal gaa ham bedre, naar han kommer igjen og atter nødvendigvis maa passere forbi.

Nogle Familier drage fra Alteidet imod Nord over nok et Eide ved Tappeluft til Stjærnsund, hvor de for at komme til Stjernø maa føre sine Dyr i Baad over et omtrent $\frac{1}{2}$ Mil bredt Sund. Dette foregaar paa den Maade, at hvert enkelt Dyr først indfanges med Lassoen. Derpaa bindes alle fire Ben sammen, og det bæres ud i Baaden. Renen synes ganske vist ikke om denne Befordringsmaade, og især farer den vist ofte ilde paa Hornene, som paa den Tid ere begyndte at voxe ud igjen, men dog endnu ere ganske myge. For hvert 100 Dyr pleier Lappen i Almindelighed at maatte betale 5 Spd. i Færgepenge. Om Høsten derimod, naar Renen er bleven fed paa Sommerbetet, og Kalvene ere større, svømmer hele Hjorden baade over $\frac{1}{2}$ Mils og endnu bredere Sund.

Andre Familier, som jeg forudsætter vi følge, drage vestover og naa samme Dag eller Dagen efter til Jøkelfjorden. Denne har sit Navn af en stor Isbræ, der skraaner ned imod Fjordens Bund. Denne Isbræ „kalver“, aldeles som de grønlandske Isbræer, det vil sige, at der af Bræen hele Sommeren igjennem løsner Isstykker, som falde i Søen og drive ud igjennem Fjorden. Maaske af denne Grund er den ogsaa et meget yndet Opholdssted for Sælhunde. Over Jøkelen, som har givet Fjorden sit Navn, kan man ikke komme frem, med Renhjorden, heller ikke er det muligt at komme forbi nordenom; følgelig maa Fjeldlappen sætte over Fjorden, der dog er ganske smal. Overgangen foregaar enten en halv Fjerding fra Fjordbunden eller ganske nær indunder Bræen, ikke uden Fare for, at Dyrene under Svømmingen kunne slaaes ihjel af nedramlende Isstykker. Der fortælles, at en hel Hjord engang i ældre Tider skal være bleven ødelagt af nedstyrtende Ismasser. Lappen troede naturligvis dengang, at det var en eller anden Guddom inde i Isen, der afstedkom Ulykken, og de forsømte derfor i ældre Tider heller

ikke, naar de kom her, at bringe et Offer for at stille Vedkommende tilfreds inden Overgangen foregik. Nu ofres rimeligvis ikke længer til Guddommen inde i Isen; men derimod ofres der Tusinder af Forbandelser over Bumænd og Bumænds Hunde, som her atter igjen lægge uundgaaelige Hindringer i Veien under den baade besværlige og farlige Overfart. Antallet af Familier, som har pleiet at sætte over Jøkefjorden, har før været 5, og Antallet af deres Dyr kan have gaaet op til omtrent 4000. Om der iaar er færre eller flere, kan jeg ikke afgjøre. Men for nogle Aar siden havde en Mand nedsat sig her og ryddet op en Potetesager lige i Strøget, hvor Renhjordene pleiede at passere. Som Fastboende, (enten han nu var Nordmand, Fin eller Lap), forlangte han da, at Nomaderne skulde gaa af Veien for denne Potetesflæk og opgive sin gamle, hævdede Flytningsvei. Men dette er lettere sagt end gjort. Renen kjender sine gamle Veie eller „Straak“ og gaar høist nødtigt ind paa nye. Over Jøkelen kunde Lapperne ikke komme, og længer ude ved Fjorden vilde de komme i endnu værre Krangel med andre Fastboende og deres Potetesflækker. Over Fjorden maa de, dersom de ikke aldeles skulde opgive sine Sommerbeter og udsætte Dyrene for at sulte ihjel.

En vakker Dag kommer altsaa Lappen med sin Hjord. Det vrimler af Rensdyr oppe paa Skraaningen, som fører ned til Fjorden. Et Par Lapper føre en stor Renoxe ned til Stranden, sætte ud i en Baad og lade Renen som Hjordens Fortraver svømme bagefter. Hele den øvrige Hjord skal nu jages efter ud i Fjorden. Dyrene ere maaske ikke strax villige til at følge Fortraveren. I tæt Masse fare de hid og did, jagede mod Søen af de tilbageværende Lapper, af deres egne Hunde og maaske ogsaa af Bumandshunden, indtil de endelig efter et Par voldsomme Sidesprang hid og did over en Potetesager eller

over en Eng eller over Bumanden selv, om han stod i Veien, som en sort Lavine styrte nedover Skraaningen og plumpe i Søen, saaledes at denne vidt og bredt staar i et eneste Skum. Bandende staar Bumanden tilbage ved sin nedtraadte Ager, medens Lappen, anden Gang truet med Hævn og Stævning, kravler op bagefter sin drivvaade Hjord paa den modsatte Side. Hvad skal Manden gjøre, og hvad skal „Finnen“ gjøre? Paa dette og lignende Steder, hvor gamle Renveie stænges, er det vel Bumanden, der enten maa gaa sin Veie eller indrømme Nomaden fri Passage.

Næste Dag drager Lapperne over nok et Eid mellem Olderfjord og Frakfjord, og Dagen efter naa de endelig — henimod Slutningen af Juni — frem til sit Sommeropholdssted, Halvøen udenfor Eidet. Her gaar Renen omtrent halvanden Maaned. Dersom der ingen Fastboende fandtes, hvilket ganske vist vilde være mest overensstemmende med Fjeldlappens Ønske, kunde han nu overlade Renen til dens fulde Frihed, hvorved den vilde trives allerbedst, og selv kunde han hvile ud efter Vinterens og Flytningens Besværligheder. Men da dette ikke er Tilfældet, maa han ogsaa nu passe paa sine Dyr, dersom de ikke skulle gjøre Skade. De Fastboende beskyldte Fjeldlapperne for at være yderst forsømmelige i denne sin Bevogtning af Rensdyrene om Sommeren, og denne Beskyldning er saa almindelig, at den vistnok ikke savner Grund. Det Sande er vel, at der iblandt Fjeldlapperne baade findes dem, der ere uvorne nok til ikke at have synderligt Øie med sine Dyr, især, efter at de ere komne ud paa Øer, hvor de idetmindste have Fred for Ulven, og dem, der ere omhyggelige i at passe dem. Af flere Grunde er dette nødvendigt, nemlig dels, for at de ikke skulle komme ind paa Bumændenes Hjemmark og gjøre Skade, som maa erstattes, dels, for at de ikke skulle jages og ihjelrives af Bumændenes Hunde, „hvoraf der

Fjeldlapper i Sommertelt ved Kysten.

paa hver Gaard holdes 1—2“, dels endelig, for at de Fastboende ikke skulle have frie Hænder til at stjæle, saamange de ville.

Bevogtningen foregaar i Sommermaanederne ikke paa samme Maade som om Vinteren. Lappen opholder sig ikke ved Hjorden og fører den heller ikke som om Vinteren fra Bete til Bete. Dersom den ogsaa om Sommeren skulde gjætes, drives sammen og holdes sammen paa enkelte Flækker, vilde den ikke blot vantrives, men Sygdomme, hvorfor Dyrene især ved stræng Vogtning og om Sommeren ere udsatte, vilde snart fylde Markerne med Aadsler. Hjorden maa om Sommeren have saavidt Frihed, at den kan sprede sig noget, efter eget Behag søge sin Føde hist og her, efter Veirets Beskaffenhed gaa op paa de høieste, vindhaarde Tinder for at blive kvit Myggen, — eller i koldt, taaget og fugtigt Veir følge sit Instinkt og søge ned paa Myrer, i Dalføre og Skovkrat. Renen er et halvildt Dyr og kan ikke gjætes eller gjen nes som en Koflok. Den vilde da blot fare urolig hid og did og nedtrække Marken, men ingen Ro give sig til at græsse. Jo større Frihed, des bedre trives Dyrene. Derfor forlader Lappen Hjorden og tager derimod Post omkring ved de Bumandsjorder, som Dyrene gjerne ville gjæste især i fugtigt og taaget Veir, for at kunne møde og drive dem tilbage. Saaledes er der ogsaa paa den Halvø, — hvorhen jeg, og maa ske en enkelt Læser med mig, har fulgt et Par Lappefamilier, — fire forskellige Steder, hvor Vagt især maa holdes, nemlig Olderfjord, Næsset-Stølen, Andsnæs og Seglvig, især dog paa sidste Sted; thi ikke blot findes her de fleste Fastboende, men, efter Lappernes Paastand, ogsaa flere slemme Rentyve. Medens Hjorden nu gaar frit omkring i det Indre af Halvøen eller paa ubeboede Steder langs Kysten, stiller Eieren Vagt ud paa de Steder, hvor Renen pleier at have sit Løb nedover mod de Fastboendes Marker. Det er ikke

altid saa let at møde og standse Dyrene, og det kan hændes, at enkelte slippe forbi eller andetsteds lure sig ned, da Lappen ikke har Mandskab nok til at holde Vagt overalt, og Renen, naar taaget Veir indtræder, har stor Tilbøielighed til at sprede sig ad. Den Vogter, som saaledes med sine Hunde tager Post paa Skrænterne lige opfor Bumændenes Huse eller Gammer, der nede ved Stranden se ud som Muldvarpeskud, maa være paa sin Post baade Nat og Dag, da Renen vistnok hviler en Del af Natten, men tildels ogsaa farer omkring, især tidligt om Sommeren, for at opsøge de hist og her tidligst fremspirende Græsstraa.

Dersom solidarisk Ansvar, som foreslaaet, bliver Lapperne paalagt, vil Bumanden ikke blot kunne ligge i god Ro i sin Seng, medens Lappen maa sidde oppe i en Fjeldkløft og vogte hans uindhegnede Marker, men han vil ogsaa om Dagen kunne staa som rolig Tilskuer, i Tilfælde af at Renen skulde gjøre nogen Skade; thi denne vil da uundgaeligt blive betalt enten i Penge eller Renkjød.

Af og til maa Hjordens Eier, som nogle Dage kan have været paa Fiskeri, der om Sommeren tildels ogsaa drives som Binæring af Fjeldlapperne og især af de fattigste, der ikke kunne leve alene af de faa Dyr, de eie, gjøre en Tur indover til disse for at se, hvordan det staar til med dem og deres Vogtere. Kan hændes, at han faar høre, at fremmede Hunde har holdt paa at jage efter Dyrene og revet flere ihjel. Ligesaa almindeligt som det er at høre de Fastboende klage over Lappernes Skjødesløshed i at passe Renen, ligesaa hyppigt hører man Lapperne klage over, at Bumændene holde Hunde, der ikke blot jage Renen fra Hjemmarken, om den kommer der, men have Vane til at forfølge og jage den milevidt omkring i Fjeldene. Det er en Kjendsgjerning, at Renen og Haren ere de to Slags Dyr, som Hunden, den være af hvad Race den være vil, helst gaar paa Spor efter og ivrigst

forfølger, og ligesom Harehunden, naar den ikke holdes bunden, meget gjerne tager sig en Jagttur paa egen Haand i Skov og Mark imod Eierens Vidende og Villie og derunder ofte dræber Haren, saaledes er det høist sandsynligt at mange af de Hunde, som Bumændene efter Opgivende holde for at vogte Fæet for Rovdyr, let kunne faa Smag paa at jage efter Renen og faa Vane dertil, naar de først engang have faaet Blod paa Tand. Naar Lapperne derfor paastaa, „at Renen offeré jages saaledes af Hunde, at den i sin Fortvivlelse spreder sig til alle Kanter, hvilket ogsaa bidrager til, at den kommer ind paa de Fastboendes Marker, medens den dels farer ud over Fjeldstyrtninger og slaar sig ihjel, dels indhentes og rives ihjel af Hundene“, saa er dette vist ikke Andet end den nøgne Sandhed. Men naar de Lapper, der om Sommeren opholde sig i Skjærvø Præstegjæld, have paastaaet, at de paa Grund af Bumændenes Hunde „lide et aarligt Tab inden Præstegjældet af omtrent 230 Ren, Kalve iberegnete“, saa maa dette vel være en noget drøi Overdrivelse. Det Halve synes ikke blot at være nok, men formeget. En Overdrivelse er de vel ogsaa, naar Lapperne have paastaaet, at Enkelte, der holde Hunde for at have dem tilsalgs, om Sommeren hovedsagelig lade disse føde sig selv paa Renkalvenes Bekostning. Efter de Oplysninger, den sidste Kommission har indhentet, synes dog det „Sande at være, ialfald for Norges Vedkommende, at der paa hver Gaard holdes 1—2 Hunde, som ere nødvendige for at værges Bofæet mod Rovdyr og Hjemjorden for fremmede Kreature, og at mange af disse Hunde have faaet den Uvane at forfølge Renhjorden ogsaa udenfor Hjemjorden, ofte at bide enkelte Dyr ihjel eller jage dem i Uføre, og at undertiden Eierne forsætlig eller idetmindste ved grov Uagtsomhed har Skyld deri“, hvorfor ogsaa Lovudkastet har foreslaaet Straf for dem, som i anførte Henseender gjøre sig skyldige i Forsømmelighed.

Nu kan det altsaa let hænde, at Fjeldlappen, som sagt, ikke blot faar høre om, at Hunde har jaget hans Dyr, men maa-ske han selv faar høre en klingende Los paa en eller anden Kant. Han iler da naturligvis efter Losen saa hurtigt som muligt, og dersom han nu faar se en dødstræt Ren nær ved at indhentes af et Par glubske Hunde, eller, dersom han naar frem, netop idet disse ere ifærd med at sønderslide en, der er saa forsprængt, at den ikke orker at flygte længer, saa vil man maaske ikke undre sig over, om hans af Spranget varme Blod kommer saaledes i Kog, at han skyder Hunden, som han skyder en Ulv. Hans Brug af Riflen i dette Tilfælde synes idetmindste at være ligesaa tilgivelig, som naar Bumanden bruger den paa Renen, der kommer ind paa hans uindhegnede Eng eller Ager. Men galt er det naturligvis i begge Tilfælde, at den ene af Parterne skal være nødt til at bruge Riflen paa den andens Eiendom.

Paa sin Visit til Hjorden kan det hænde, at Fjeldlappen hverken hører Los af Hunde eller finder Aadsler af Ren, men at han derimod finder Indvoldene af Dyr, der ere slagtede paa ordinær Maade. Der har da været Tyve paafærde. Disse gaa naturligvis hemmeligt og stille tilværks, og de forstaa sin Gjerning saa godt, at kun de færreste opdages. I ældre Tider skal det have været almindeligt, at Nordfarerne, som Lapperne kalde „Fellaer“, havde Rifler med sig og skjød Tamren baade paa Øerne og Fastlandet, hvorsomhelst de saa en Leilighed til at gjøre det ubemærket eller vare mandstærke nok til at trodse Lapperne, om de skulde blive overrumplede, førend de kunde faa Kjødet i Baadene. Sligt aabenbart Røveri eller Strandhug finder naturligvis ikke længer Sted nu; men Rentyveri i Smug er fremdeles en ikke ualmindelig Forbrydelse iblandt de fastboende Nørdmænd og Lapper.

Undertiden kan det hælde, at Fjeldlappen overrumpler Tyvene midt under Arbeidet med at flaa Dyret eller paa Hjemturen med Kjød og Skind paa Ryggen. Sagen afgjøres da paa Stedet ved Næveretten. Det svageste Parti faar Prygl og maa vige; men undertiden kan det ogsaa gaae paa Livet løst.

Engang hændte det, efter hvad en Fjeldlap har fortalt mig, at Rensdyr forsvandt for ham, uden at han kunde opdage Spor enten af Hunde eller Tyve. Han havde ikke forsømt at lægge sig paa Lur langs Stranden for at passe paa, om Tyvene brugte Baad og skjød eller fangede Dyr, der gik lige nede ved Søbredden, men han havde ingen kunnet opdage. Han havde ogsaa aflagt Besøg omkring i de Fastboendes Stuer og Gammer og i al Venskabelighed talt om alt Andet end Rentyveri, „røgt Tobak og drukket Kaffe“, dog ikke, som man har bebreidet Fjeldlappen, for ørkesløst „at fordrive Tiden“, men for at speide efter, om han ikke skulde faa Øie paa Snippen af et Renskind eller blot enkelte Haar deraf. Men forgjæves. Endelig ser han en klar Dag paa en Tur inde i Landet, langt fra Kysten og nogen Menneskebolig, at der etsteds stiger Røg op. Forsigtigt gaar han da videre og opdager til sin Forundring en Torvegamme paa et Sted, hvor der aldrig før har boet Mennesker. Rentyvene, som han søgte nede ved Kysten, har for Bekvemmeligheds Skyld gjort sig en Hytte inde i Fjeldet, nærmere Dyrene og paa et Sted, hvor Spor vanskeligt kunne sees. Lappen sniger sig mod Vinden forsigtigt nærmere for ikke at opdages, om der skulde være Hunde i Gammen, kryber varsomt op paa Taget og kiger ned igjennem Røghullet. Tyvene ere fraværende, maaske ude paa Jagt. I Gammen er der blot en halvvoxen Gut, som ligger sovende paa et Renskind. Lappen kryber da ind igjennem Døren, og ved Synet af „Fin“ farer Gutten

forskrækket op fra sit Leie paa Renskindet. „Vise Skind, se Skind!“ siger Lappen, som kan lidt Norsk. Han vil nemlig undersøge Mærkerne paa Ørene for at se, om det er af hans egne eller Andres Dyr, at Tyvene have forsynet sig. Men Ørene har disse forsigtigt nok allerede skaaret af. Imidlertid ser han dog alligevel paa Farverne og andre Mærker, at det er Skindet af en af hans Faders Kjøreren. Han griber det da og vil rive det til sig, men Gutten holder igjen. „Slip Skind, Fa’rs Skind!“ siger Lappen i Vrede og giver Gutten et Drag med sin Kjep over Hænderne. Skrigende farer denne ud og stryger tilfjelds for at finde sine Kammerater. Der er heller ingen Tid at spille for Lappen. Han tager sin Fa’rs Skind med sig og stryger afsted for at hente Hjælp. Dersom han blev indhentet af Tyvene, kunde det hænde, at det kom til at gaa ud ogsaa over hans eget Skind. Uheldigvis ere Tyvene ude netop paa den Kant, hvorhen Lappen tager Veien. De opdage ham og han dem, der begge ere forsynede med Rifle. Lappen kaster Skindet og tager Flugten til en anden Kant; men her er Landet aabent og vanskeligt at forstikke sig i, saaledes at han frygter for at blive indhentet af de langbenede Rentyve. Idet han derfor springer over en Rabbe og et Øieblik kommer dem ud af Syne, kaster han sig plat ned paa det Øverste af en Klippeblok, trækker sig sammen indi sin gamle, graa-brune Renskindspels, som Skildpadden i sin Skal, og danner i denne Stilling et saa skuffende Helt, — baade hvad Farve og Form angaar, — med den mosbegroede Klippeblok, at der skal et ligesaa skarpt Blik til at opdage ham som til at faa Øie paa en spraglet Rype, der trykker sig mod Marken foran en Fuglehund. Tyvene naa Rabben og speide forgjæves efter „Fin“, som ligger lige for deres Øine. Idet de springe afsted igjen, glider „Fin“ ned af Stenen og tager en anden

Retning. Næste Dag, da han kommer igjen, er Gammen nedreven, Tyvene og Tyvekosterne borte.

Nogle Fjeldlapper malke selv sine Ren, andre overlade dette udelukkende til Kalvene, som naturligvis derved voxer hurtigere og i det Hele taget trives bedre. Naar Renen skal malkes, maa den drives ind i en Indhegning og her desuden fanges enkeltvis med Lasso og holdes fast under Malkningen. I Almindelighed malter en Ren ikke mere end omkring $\frac{1}{2}$ Pægel Mælk; men denne er overmaade fed og af en behagelig Smag, noget lig Faaremælk.

Aar efter Aar har Lapperne fra Alders Tid flyttet sine Rengjærder fra Plads til Plads og saaledes ryddet, indhegnet og gjødslet Stykke for Stykke omkring i Skov og Mark, i den Hensigt at deres Rensdyr paa slige Steder skulle kunne finde tidligere og frodigere Græs end andre Steder. Paa denne Maade er det gaaet til, at ikke blot i Finmarkens og Tromsø Amt, men endnu længer sydover, saalangt som Nomaden har holdt og holder til, lige til Hatfjelddalen i Vefsen, en stor Del af hvert Præstegjælds Gaarde og Pladse „oprindelig ere ryddede af Fjeldlapperne“. De af Lapperne ryddede og gjødslede Steder, der gaa under Navn af „Renhaver“, blive nemlig snart dyrkbare Jorder, som Nybyggerne naturligvis finde sin Fordel ved at tilegne sig for at benytte dem enten som „Næpehaver“, Potetesagre eller, dersom de ligge i Udmarken, som „Udslaatenge“. At Nomaden skulde have nogensomhelst Eiendomsret til den af ham ryddede Mark, har der nok aldrig været Tanke eller Tale om. Naar Nybyggerne gennem Lokalautoriteterne har tilegnet sig samme, har Fjeldlappen ikke blot ikke faaet Erstatning for Tabet af de Jordstykker, som han Aar efter Aar har dyrket, men dersom hans Hjord efter gammel Vane søger hen til en „Renhave“, der er bleven erklæret for en „Udengslaaten“, maa han endog finde sig i at betale Skadeserstatning.

Ud paa Høsten drager Fjeldlappen atter tilbage til sine Høifjelde. Ogsaa da kan der paa enkelte vanskelige Steder forefalde Krangel med de Fastboende. Men Renen er nu raskere og bedre istand til at sætte over Fjorde og Sunde, saa at Flytningen kan foregaa baade hurtigere og uden saa mange Vanskeligheder som om Vaaren.

Af det Foregaaende vil det maaske være temmelig indlysende, at Nomadens Tilværelse staar paa yderst svage Fødder, og at hans Undergang vil være sikker, dersom man ikke, paa samme Tid som der ved den foreslaaede „Fællesansvarlighed“ drages Omsorg for den fastboende Befolkning, ogsaa for Lapperne bortrydder de Vanskeligheder, der gjør al Anstrængelse fra deres Side for at afværge Skade frugtesløse, eller i det Hele taget „tager retfærdigt og billigt Hensyn til urgamle Rettigheder og Eiendommeligheder ved deres Næringsvei“.

Naar Fjeldlappen om Høsten forlader Kysten med sin Renhjord, faar han ikke altid alle Dyr med sig. Enkelte Rensdyr, baade iblandt tamme og vilde, især gamle Renoxer, have for Vane at gaa ganske alene paa ensomme, afsidesliggende Steder, indtil de først ud i September opsøge de store Hjorder. Disse Dyr, som saaledes blive tilbage paa Sommerbetesmarkerne, kaldes „Efterstandere“, og, saavidt vides, betragtes det som Tyveri at skyde disse uden Eierens Vidende og Villie. Undertiden bliver Fjeldlappen enig med den Fastboende om, at denne mod senere Godtgjørelse, skal have Lov til at skyde Efterstanderne, da det hænder, at de ved at blive tilbage alene udsættes enten for Sult eller Rovdyr. I Regelen komme de dog senere efter paa kjendte Veie, naar de ingen Hindringer møde. En Fjeldlap har saaledes fortalt mig, at han en Høst efter et Par Dages Reise savnede sin største Renoxe. Han forlod sin Hjord og drog tilbage

for efter Skriftens Ord at søge det fortabte Faar, men fandt det ikke. Stor blev derfor Glæden i Leiren et Par Dage senere, da man paa en Aasryg imod Himmelen skimtede de høie, grenede Horn af et Dyr, og høi Jubel udbrød, da man, idet Renoxen stolt kom løbende ind i Renflokken, opdagede, at den havde en hel Del Tougværk indviklet i sine Horn. Det var heraf tydeligt nok, at den ikke blot havde været udsat for Efterstræbelse, sandsynligvis idet den svømmede over en Fjord eller Indsø, men at den seierrig havde klaret sig ud af sine Fienders Hænder og endog bragt dem til at give Slip paa de Reb, der vare kastede om dens Horn.

Lappiske Familienavne. Sagn.

Fjeldlappen, som intet blivende Sted har og saaledes heller ikke kan benævnes efter noget saadant, udmærker sig derimod fremfor Sølappen ved Bibeholdelse af gamle Familienavne. I det Hele taget har Fjeldlappen overordentlig nøie Rede paa sin Slægt og dens Forgreninger. Sproget besidder derfor ogsaa særegne Betegnelser for Slægtsforhold, som Norsk og andre Sprog ikke have Udtryk for. Saaledes har Lappisk egne Udtryk for Farbror og Morbror, alt eftersom disse enten ere ældre eller yngre end Faderen og Moderen.

Flere af de lappiske Familienavne, som endnu bruges, ere vistnok meget gamle. Enkelte findes saaledes optegnede i Skattemandtallet for 1567. Det tør derfor maaske ikke være uden Interesse at se en Fortegnelse over en Del Navne, som dels have været brugte, dels endnu forekomme i Norge, Sverig og Finland.

<i>Aigio.</i>	<i>Halt.</i>	<i>Lub.</i>	<i>Ruonga.</i>	<i>Tario.</i>
<i>Annot.</i>	<i>Hotti.</i>	<i>Magga.</i>	<i>Rikko.</i>	<i>Tjaggi.</i>
<i>Bakte.</i>	<i>Hurri.</i>	<i>Marakat.</i>	<i>Risti.</i>	<i>Trofim.</i>
<i>Bals.</i>	<i>Hætta.</i>	<i>Matofri.</i>	<i>Rasti.</i>	<i>Tudekas.</i>
<i>Balto.</i>	<i>Hænda.</i>	<i>Mangu.</i>	<i>Sajets.</i>	<i>Tveje.</i>
<i>Banne.</i>	<i>Inger.</i>	<i>Mellet.</i>	<i>Sabbe.</i>	<i>Turi.</i>
<i>Blinde.</i>	<i>Jompa.</i>	<i>Menna.</i>	<i>Savva.</i>	<i>Tomma.</i>
<i>Bolt.</i>	<i>Javva.</i>	<i>Moroti.</i>	<i>Sarri.</i>	<i>Tschudda.</i>
<i>Bongskei.</i>	<i>Juks.</i>	<i>Nango.</i>	<i>Sara.</i>	<i>Ugjo.</i>
<i>Bonga.</i>	<i>Junte.</i>	<i>Nutti.</i>	<i>Semme.</i>	<i>Udas.</i>
<i>Busk.</i>	<i>Judnir.</i>	<i>Nik.</i>	<i>Sine.</i>	<i>Unga.</i>
<i>Bær.</i>	<i>Juso.</i>	<i>Nirpi.</i>	<i>Sikko.</i>	<i>Utse.</i>
<i>Bæive.</i>	<i>Kati.</i>	<i>Nulluk.</i>	<i>Sikkof.</i>	<i>Utsebeide.</i>
<i>Baal.</i>	<i>Kateke.</i>	<i>Omma.</i>	<i>Siur.</i>	<i>Valde.</i>
<i>Dordnius.</i>	<i>Kenil.</i>	<i>Orbes.</i>	<i>Siri.</i>	<i>Varsa.</i>
<i>Duvdde.</i>	<i>Kolpus.</i>	<i>Orehov.</i>	<i>Sunna.</i>	<i>Vasar.</i>
<i>Eira.</i>	<i>Labbe.</i>	<i>Pave.</i>	<i>Skuibe.</i>	<i>Vakara.</i>
<i>Fadde.</i>	<i>Larnio.</i>	<i>Poidnok.</i>	<i>Skum.</i>	<i>Valla.</i>
<i>Filemor.</i>	<i>Lindi.</i>	<i>Pingi.</i>	<i>Skiod.</i>	<i>Vest.</i>
<i>Gaidno.</i>	<i>Lalla.</i>	<i>Pokka.</i>	<i>Skinja.</i>	<i>Voros.</i>
<i>Gaup.</i>	<i>Lille.</i>	<i>Partapuoli.</i>	<i>Slenja.</i>	<i>Vollang.</i>
<i>Giema.</i>	<i>Loide.</i>	<i>Ponga.</i>	<i>Smuk.</i>	<i>Volani.</i>
<i>Gitte.</i>	<i>Logje.</i>	<i>Pilto.</i>	<i>Sokea.</i>	<i>Valkiapää.</i>
<i>Gorva.</i>	<i>Liggo.</i>	<i>Pallopää.</i>	<i>Spein.</i>	<i>Vaske.</i>
<i>Gorvatus.</i>	<i>Ios.</i>	<i>Parfa.</i>	<i>Sundi.</i>	<i>Vassiel.</i>
<i>Gurak.</i>	<i>Litki.</i>	<i>Ragna.</i>	<i>Surrok.</i>	<i>Virtotak.</i>
<i>Guoppejo.</i>	<i>Laure.</i>	<i>Rauna.</i>	<i>Sombi.</i>	<i>Vuolab.</i>
<i>Hatkie.</i>	<i>Lemma.</i>	<i>Rovvuk.</i>	<i>Spir.</i>	<i>Zierge.</i>

En Del af disse Familienavne ere oprindelig Stedsnavne saaledes er f. Ex. *Hætta* Navnet paa et Sted i finsk Lapmarken, omtrent 10 Mile fra Koutokæino. En finsk Familie flyttede for

et Par Generationer siden herfra over til Koutokæino og giftede sig ind iblandt Fjeldlapperne. Den — af samme Slægt — bekendte Aslak Hætta, der blev halshugget for Mord under de religiøse Vækkelser i Koutokæino i 1852, var derfor ikke nogen Lap, men næsten ganske ren Finne. *Gie-ma*, *Gilte* og *Guoppejo* ere lappiske Forandringer af Stedsnavnene Kemi, Kittilä og Kuopio, hvorfra ligeledes finske Familier i sin Tid maa være indvandrede til Finmarken og der blandede med Fjeldlapper. *Dordnius* er forvansket af Tornæus eller Tornensis, og der fortælles, at denne Lappefamilie nedstammer fra en svensk Præstefamilie af dette Navn.

Blandt Sølapperne findes derhos Familienavnene Hellander (i Porsanger), Holmgren (Utsjok), Høgman (Tanen), Kolstrøm (Tanen), Bjerregaard og Lidstrøm (Sydvaranger).

Nogle af Familienavnene have en bestemt Betydning og ere formodentlig oprindelig Øgenavne, f. Ex. *Vulkiapää* (finsk), Hvidhoved; *Pallopää* (finsk), Klumphoved; *Korva* (finsk), Øre; *Partapuoli* (finsk), Halvskjæg; *Sokea* (finsk), den Blinde; *Varsa* (finsk), et Føl; *Vasar* (finsk), Hammer; *Virtotak* (finsk-lap.), Strømsted; *Bæive* (lap.), Sol, Dag; *Logje* (lap.), den Sagtmodige; *Ugjo* (lap.), den Undselige; *Utse* (lap.), den Lille; *Spein* (norsk), Svein, Svend; *Oxehov* (norsk), Oxehoved; *Spir* (russ.), Dyr; *Trofim* (norsk.); *Sundi* betyder paa Lappisk Foged (af russ. *Sudia*, Dommer).

Man ser saaledes i disse Familienavne en Bestyrkelse paa, hvad der allerede tidligere er bemærket, at Lapperne neppe nogetsteds længer udgjør en ren Race, men at der allerede fra gammel Tid af flyder baade norsk, svensk, finsk og russisk Blod i deres Aarer.

I ældre Tider havde Lapperne ogsaa særegne Fornavne, f. Ex. Mandsnavne som *Aiken*, *Alits*, *Lalle*, *Rate*, *Viol*, *Diesse*, *Suk*, *Lamik*, og Kvindenavne som *Vaibi*, *Veike*, *Seimke* og fl.

Nu har de derimod overalt optaget Fornavne fra sine mægtigere Naboer, men omforme dog disse efter sit eget Sprogs Lydfordringer, saaledes at de næsten blive ukjendelige.

Familienavnet Tschudda.

Om Oprindelsen til Familienavnet Tschudda har Lapperne i Koutokæino følgende Fortælling:

En Lap og hans Søn, en halvvoxen Gut, bleve en Sommer igjen inde i Fjeldene for at fiske i nogle Indsøer, medens de øvrige Fjeldlapper derimod, som sædvanligt, droge til Søkanten med sine Rensdyrhjorder. En Dag, da de vare ude paa en mindre Indsø, siger Gutten, som sad ved Aarerne, medens Faderen trak Garnet: „Fa'r, se, der er Folk ved Stranden!“ Faderen saa op og blev til sin Forbauselse var, at der ikke blot var Folk paa et enkelt Sted, men at der var flere, som havde fordelt sig rundt Indsøen, og at de saaledes vare omringede. At det ikke var Slægtninge eller Venner, som vilde besøge ham, vidste han godt; thi paa den Trakt, hvor han laa paa Fiske, fandtes der ikke en Menneskesjæl i mange Miles Omkreds. Det maatte følgelig være „*Ruoshja-tschudek*“ eller Russetschuder, som vare ude paa et af sine Røvertogter. Hans Stilling var fortvivlet, og han blev liggende ude paa Vandet en Stund, hvor han for det første var i Sikkerhed, da Tschuderne ingen Baad havde. Men iland maatte han nu alligevel engang, og da det led ud paa Dagen, tog han Mod til sig, greb Aarerne og roede raskt ind mod Stranden. Lappen var en usædvanlig stor Mand og havde Ord for ikke blot at være stærk, men ogsaa snild og kløgtig. I det samme han og Gutten sprang iland, tog Faderen Baaden, som var ganske liden og let, med begge Hænder og løftede den i Veiret saa letvindt, som om det blot

havde været et stort Traug. Han vilde vise Tschuderne, at han ikke var at spøge med. De lode sig ogsaa for saa vidt skræmme af denne Prøve paa usædvanlig Styrke, at han uanstastet fik gaa op i sin „*Darfe-goatte*“ eller Torvehytte, som laa ganske nær Stranden. Den var ganske liden, lav under Taget og havde saa trang Døraabning, at kun en Mand ad Gangen kunde krybe ind. Han gjorde strax Ild op, satte Gryden paa og skar op i denne en Del af den allerfedeste Fisk, som han den Dag havde fanget. Men Salt havde han ikke i Gryden. Gutten satte han med en spændt Bue til at passe paa Døraabningen og sagde til ham saa høit, at det godt kunde høres udenfor, at den første den bedste, som forsøgte at smyge sig ind i Gammen, skulde han skyde Pilen midt i Panden. Til sig selv lavede han istand en tung Lurk og satte den saaledes, at han kunde gribe den, hvad Øieblik det skulde være. Da Gryden tog til at koge, og Fisken at skyde Fedt, begyndte Lappen at „blæse Fedt“ sammen og samle det op i en Trækop. Da han havde faaet Koppen fuld, satte han sig til at stirre ned i Fedtet. Han saa hverken hen til Døren eller op til Røghullet, men lagde blot lidt mere Ved paa Ilden og vedblev at stirre ned i Koppen, ret som om Alt beroede paa, hvad han saa i den. Endelig var det rette Øieblik kommet. Koppen var aldeles fuld af Tschudeansigter. Tschuderne laa nemlig rundt omkring Røghullet og kigede ned i Gammen for at se, hvad Lappekjæmpen tog sig til, og deres Ansigter afspeilede sig ganske tydeligt i Fedtet i Koppen. Uden at se op eller lade, som om han mærkede nogen Ting, tog Lappen Gryden af Ilden, og førend Russetschuderne, som tittede ned igjennem Røghullet, anede mindste Uraad, slog Lappen Fedtet i Ilden. En stor Ildtunge slog i det Samme høit i Veiret og slikkede Russetschuderne saaledes om Øinene, at de som svedne Fluer tumlede ned over Gamme-

taget. I det Samme greb Lappen Lurken, smøg sig ud og begyndte i Mørket saaledes at bearbejde de hel- og halvblinde Tschuder, at ingen af dem saa Dagens Lys mere. For denne Heltegjerning fik han Tilnavnet „*Tschudda*“, og dette har hans Familie efter ham beholdt lige til den Dag i Dag.

Familienavnet *Bæive*, *Pave* eller *Päiviä* og *Vuolab*.

Saavel i Finmarken som svensk og finsk Lapmarken fortælles der Sagn om en berømt lappisk Slægt, der snart benævnes *Bæive* eller *Pave*, snart *Päiviö* eller *Päiviä*. I en Beskrivelse af Torneå og Kemi-Lapmark fra 1672 fortæller Mag. Tornæus, at Stamfaderen Peder *Päiviä* skal have boet i Nærheden af Enare-Søen. Saavel *Päiviä* selv som hans Familie og Tjenere vare ivrige Afgudsdyrkere. Men saa hændte det et Aar, at der opkom Sygdom blandt Rensdyrene, og at en hel Del af disse døde. Mange Ofre bleve bragte Guderne for at de skulde afvende Sygdommen, men forgjæves. Endelig begiver *Päiviä* sig med sine Sønner hen til Afgudsbilledet, fører med sig flere Fang tør Ved, smykker Billedet ved at strø friske Grankviste omkring samme og bringer det derpaa et stort Offer, bestaaende af Skind, Hoveder og Horn af de Dyr, som vare omkomne i Sygdommen. Derpaa falde Alle paa Knæ og anraabe Billedet ydmygst om, at der maatte ske et Tegn, hvoraf de kunde skjønne, at den Gud, hvortil de ofrede, virkelig var en levende Gud. Da intet saadant Tegn viste sig, endskjønt de som Baalsprofeten (1 Kong. 18) havde tilbedt den hele Dag, saa stod de op og kastede al den tørre Ved, som de havde medbragt, over Billedet, tændte Ild paa og lod dette Gudebillede, som blev dyrket af hele Landsbyen, gaa op i Flammer. Forbitrede herover, vilde de hedenske Na-

boer tage Livet af *Päiviä*; men han svarede som Gideon: „Lad Afguderne selv hævne sig paa mig“! Fra den Tid af blev *Päiviä* og hans Slægt ivrige Tilbedere af den sande Gud. Han brændte op alle de Afgudsbilleder, han kunde finde, og sendte sin ældste Søn *Vuolab* til Enare Lappeby, „som er skatskyldig til 3 Konger“, for at han skulde bo der og opbrænde de Afgudsbilleder, som fandtes sammesteds. *Vuolab* gjorde, som hans Fader havde befaleet ham, men maatte omsider „flygte over til Kongeriget Norge, hvor han endnu bor“.

Stamfaderen *Päiviä* har forherliget sit Navn ikke blot i Kamp for Kristendommens Seir, men ogsaa i mange Kampe mod karelske Røverhorder, som paa den Tid „vandrede i store Skarer til Lapland for at røve og plyndre. De plagede og pinte Folk paa alle optænkelige Maader, indtil de fik vide, hvor man havde gjemt sine Skatte, og vendte ikke tilbage, før end de havde sine Baade fulde af Sølv og andre Kostbarheder“. *Päiviä* var især udsat for Karelernes Rovbegjærighed, da han eiede umaadelige Skatte. Hans fornemste Eiendom bestod dog i Rensdyrhjorder, „der vare saa talrige, at han til deres Bevogtning maatte have 30 Piger og 30 Gutter i sin Tjeneste“. Stamfaderen *Päiviä* havde 3 Sønner, nemlig *Vuolab*, *Issak* og *Jouhan*, og om hver af disse fortælles forskjellige Heltegjerninger. Den ældste, hvis Navn ogsaa forekommer som Slægtsnavn, opnaaede dog størst Berømmelse, ikke blot for sin Styrke, (se Castréns Reiseerinnerungen Pag. 16—19), men ogsaa for sin Hurtighed i at springe. Han kunde nemlig indhente baade Ulven og det vilde Rensdyr i Spranget. Med bare Hænder dræbte han engang en Bjørn. *Issak* udmærkede sig især som sikker Bueskytte. Han kunde med sin Pil træffe Ørreten idet den hoppede over Vandskorpen. *Jouhan* udmærkede sig ved stor Klogskab og List, som han især anvendte til at vildlede og narre Russer og Kareler,

naar han nødtvungen maatte være dissers Veiviser. Flere Fortællinger om Individier af denne Slægt findes i mine „Lappiske Eventyr og Folkesagn“.

Lappernes Noaider eller Schamaner og deres Runebom eller Trolldromme.

Om Lappernes hedenske Religion vil man finde mere eller mindre berettet i de fleste Reisebeskrivelser eller Værker om hine nordlige Trakter. Da jeg har gjort denne til Gjenstand for særskilt Behandling i et eget Arbejde, vil jeg her blot omtale den Rolle, som deres Noaider eller Vismænd spillede, og deres Orakel eller Spaatrommen.

Alle de turanske Folkefærd have troet paa Schamaner eller Vismænd. Lapperne kaldte sine: Noaider. Ordet betyder nu i Lappisk En, der forstaar sig paa Trolldom, En, der kjender til overnaturlige Hjælpemidler, en Hexemester. Noaiderne vare imidlertid ikke blot Folkets Præster eller Vismænd, Spaamænd og Raadgivere, men ogsaa deres Læger. De vare i det Hele taget Mellemmand mellem Guderne — eller Aandeverdenen — og Menneskene. Usynlige Væsener og magiske Midler stode til deres Raadighed, de kunde gavne og skade Mennesker og Dyr og bleve derfor tagne paa Raad baade i Godt og Ondt. Derimod finder man ingen bestemt Antydning til, at de have været Folkets Dommere eller Voldgiftsmænd i Trætter. Skjønt Noaidernes Tal var meget stort, kunde dog ikke en og hver uden videre blive Noaide, endnu mindre opnaa nogen Anseelse som saadan. I Virkeligheden var det kun meget Faa, som havde erhvervet sig Ry i en videre Kreds. Men jo større Ry, des større var ogsaa Fortjenesten; thi de bleve betalte for sin Bistand og sine Raad. Noaiderne havde ikke nogen bestemt Kreds eller

Menighed, inden hvilken de virkede. Der var fuld Frihed til at praktisere naarsomhelst og hvorsomhelst, og det beroede alene paa deres Dygtighed, om de bleve søgte af Mange eller Faa, fra fjerne eller nærliggende Egne. Enkelte maa i sin Tid have opnaaet en meget stor Berømmelse; thi deres Familienavne mindes fremdeles, ligesom deres Bedrifter endnu den Dag idag omtales i forskjellige Sagn og Eventyr, f. Ex. *Bæive Barnek*, Solens Sønner, om hvem en lappisk Sang er opbevaret, og *Guttavuorok* 3: den, der kan antage 6 Skikkelser. Disse har engang været de navnkundigste Schamaner iblandt Lapperne, ligesom *Väinemöinen* og *Ilmarinen* m. fl. var det iblandt Finnerne.

Enhver rigtig Noaide maatte ved forskellige Legems- og Sjælsanstængelser kunne bringe det dertil, at han faldt i et Slags Dvale eller magnetisk Søvn. I denne Tilstand havde han da de foregivne eller virkelige Syner, som han, efter at være kommen til sig selv igjen, forkyndte Forsamlingen som Aabenbarelses. Medens hans Legeme laa som dødt, troede man, at hans Sjæl ved Hjælp af en *Saivo-lodde*, en Fugl fra de Dødes Rige, som altid stod til hans Tjeneste, kunde fare op til Himmels eller ned til de Dødes Rige eller hen til hvilket som helst Sted her paa Jorden og udrette, hvad der forlangtes, enten nu dette bestod i at faa Svar fra Guderne eller de Afdøde eller skaffe Underretning om langt borte boende Personer. Noaiderne vare naturligvis store Charlataner, og i de fleste Tilfælde var vel en slig Besvimelse blot anstillet, men dog saa godt udført, at de skuffede ialfald de mest Lettroende og i Kunsten mindst Indviede. Enkelte Noaider synes dog dels ved at udmatte sit Legeme ved Fasten, dels ved at nyde forskellige Ting, dels endelig ved forskellige Sandserne og Indbildningskraften stærkt paavirkende Optog virkelig at have bragt sig selv i en Slags Besvi-

melse eller fantaserende Tilstand. Det maa rimeligvis være langt lettere for Lapper og andre med dem beslægtede Polarfolk at komme i en saadan Tilstand end for andre, mere nervestærke Nationer. Det er nemlig en Kjendsgjerning, som ikke blot ældre Reisende, f. Ex. Tornæus, Scheffer, Högström og Leem, men ogsaa nyere Reisende, f. Ex. Castrén og Forfatteren selv paa sine Reiser i Finmarken og russisk Lapland, har bemærket, at Lapperne beherskes af en besynderlig Nervøsitet, eller hvad man skal kalde den særegne Svaghed hos dem, at de, og især ældre Fruentimmer, ved den ubetydeligste Anledning, blot ved et pludseligt Raab, ved Synet af en modbydelig Gjenstand eller derved, at en Gnist med et Brag flyver ud af Ilden, kunne fare op i den heftigste Exstase eller Raseri. I en saadan ophidset og bevidstløs Tilstand slaa de om sig paa Ven eller Uven med hvad de have i Haanden eller nærmest kunne gribe, Øxe eller Kniv, tale uforstaaeligt og opføre sig i det Hele taget som de, der pludselig have mistet Forstanden, indtil de til Slutning daane bort eller falde hen i en Døs og først efter nogen Hvile igjen begynde at tale fornuftigt, dog uden klar Erindring om det Passerede. Högström fortæller, at det undertiden ikke blot har hændt, „at man i Kirken har fundet hele Hoben besvimet, men at en eller anden af Forsamlingen ogsaa har sprunget op i Vildelse og slaaet til dem, som sad i Nærheden“. Castrén beretter, at han selv fremkaldte en saadan Tilstand hos en Lappekvinde ved pludselig at skræmme hende, og at han nær var bleven udsat for at føle hendes Negle i sit Ansigt. Da denne eiendommelige Nervøsitet hos Lapperne er ganske almindelig, saa har da ogsaa den Tilstand, hvori de gaa Grund af samme let kunne bringes, sit eget Udtryk i Sproget, nemlig Verbet *keuvot*, der betyder at være afsindig eller bære sig ad som afsindig, og den, som er

særdeles udsat for saadan nervøs Ophidselse, kaldes *keuvolis*. Rimeligvis er denne Nervøsitet ikke eiendommelig alene for Lapperne, men forekommer ganske vist ogsaa hos andre Polarfolk, der ligesom Lapperne føre et ensomt Liv paa hine nordlige Egnes øde og triste Tundraer. Ifølge Schrenck¹ skulle ogsaa Bønderne i Nærheden af Archangel lide af lignende nervøse Anfald, en Sygdom, som der kaldes *ikota*. En Del Lapper paastaa, at de have paadraget sig denne Svaghed derved, at de ere blevne skræmte i Barndommen, andre kunne ikke angive nogen bestemt Aarsag.

Undertiden har det da hændt, at denne Nervøsitet viste sig hos enkelte Individer i en usædvanlig Grad. Som Børn vare de ofte syge, fantaserede eller havde Febersyner og Drømme. Man troede da, at saadanne især vare skikkede til Noaideembedet. De bestemtes da dertil og fik Undervisning af Ældre, i Kunsten Indviede. Men hvori denne Undervisning egentlig bestod, har ikke nogen Forfatter kunnet oplyse. Heller ikke Snorre Sturleson, som fortæller, at Guttorm Hvide sendte sin Datter Gunhild til Kong Motle i Finmarken for at blive oplært i lappisk Magi, giver nogen nærmere Oplysning derom. Naturligvis beroede Noaidernes Anseelse for en Del paa, at deres Kunst blev holdt hemmelig, og allersidst betroede de sig vel til den kristne Præst. Imidlertid maa vel Undervisningen for en stor Del have bestaaet i Meddelelse af Trolddomssange og Troldformler samt Forklaring af Betydningen af alle hieroglyfiske Figurer paa Runebommen, dennes Brug eller de Haandgreb og Taskenspijlerkunster, som vare nødvendige til dens rette Benyttelse. Ligeledes maatte Lærlingen sandsynligvis øve sig i den Kunst at besvime eller anstille sig besvimet.

---

¹ Reise durch die Tundren der Samojeden.

Jessen¹ fortæller, „at naar Kandidaten var behørig undervist i alle de Ting, som hørte til Trolddomskunsten, saa blev han indviet i sit Embede ved følgende Ceremoni. Der blev holdt Møde af flere Noaider, og den ældste af disse satte sig tilligemed Kandidaten udenfor Telt- eller Gammedøren, saaledes at deres Fødder laa lige ved hverandre og spærrede Indgangen. Derpaa begyndte den unge Noaide at „joige“ eller synge Troldsange, idet han derhos slog paa Troldtrommen. Naar nu *Saivoo-gadse* eller Aander fra den anden Verden indfandt sig og gik over de Siddendes Fødder ind i Teltet, saaledes at den unge Noaide alene formærkede, at Aanderne rørte ved hans Fødder og gik over dem, medens den gamle Noaide ikke følte denne Berørelse, men alene mærkede andre Tegn til deres Nærværelse, da blev Kandidaten strax udnævnt til Noaide, og fra den Stund vare Alle nødte til at erkjende ham som saadan.“

Alle Forfattere fortælle, at Noaiderne vare Lappernes Læger. Dels ved en i Arv gaaende Undervisning af Fædrene, dels ved egen lang Erfaring og Eftertanke har ganske vist nogle af disse Noaider erhvervet sig baade Naturkyndighed og Forstand paa at helbrede forskjellige udvortes Sygdomme og legemlige Skader. Men for at kaste Mængden Blaar i Øinene, foretog de tillige en hel Del Gjøglerier. Fremdeles førte Noaiderne sig imellem, naar de i Forening udførte en eller anden Forretning, et eget Sprog eller anvendte almindelige lappiske Ord i en Betydning ganske forskjellig fra den, hvori de brugtes af Mængden i almindelig Tale.

Noaidernes fornemste Lægeforretning bestod dog ikke i at helbrede tilfældige legemlige Skavanker ved forskjellige udvortes og rimelige Midler, men en rigtig Noaide maatte

---

¹ J. K. Leems Beskrivelse over Finmarken.

kunne foretage en Tur ind i de Dødes Rige for der at hente Raad og Hjælp. Lapperne havde nemlig den Tro, at alle farlige Sygdomme, hvortil de ikke kjendte nogen paaviselig ydre Anledning, og hvorimod de ingen bestemte Midler havde, hidrørte fra deres egne afdøde Slægtninge. Det var nemlig disse, som i slige Tilfælde vilde have den syge Slægtning til sig enten for Selskabs Skyld eller for at straffe ham for en eller anden Forseelse. Naar nu Sygdommen havde en saadan Aarsag, kunde det selvfølgelig heller ikke nytte at søge Hjælp i naturlige Midler; men en Noaide maatte da hentes for at gjøre en Reise til *Jabmi aibmo*, de Dødes Rige, i den Hensigt at overtale de Døde til Afstaaelse fra sit Ønske eller at forsone dem ved Løfte om Offer. Naar en saadan Reise skulde foretages, samledes baade Mænd og Kvinder, pyntede i sin bedste Dragt. Noaiden begyndte da at synge Troldsange, hvori Forsamlingen ogsaa deltog, samt at slaa heftigere og heftigere paa Troldtrommen. Saa kastede han Trommen, faldt paa Knæ, holdt Hænderne for Ansigtet, bøiede sig hid og did og bar sig mere og mere ad som en Afsinding, indtil han endelig faldt besvimet omkuld, „saaat man hverken kunde fornemme Liv eller Aande hos ham“. I denne Tilstand kunde han forblive indtil en Time. Imidlertid maatte Ingen berøre ham; man maatte ikke engang lade en Flue komme ham nær, men omhyggelig jage dem bort. Under Besvimelsen reiste nu hans Aand ved Hjælp af *Saivro-lodde*, hans Skytsengel, til de Dødes Rige. Her havde han ofte en haard Kamp at bestaa med de afdøde Slægtninge, førend de gik ind paa, at den Syge skulde faa Lov til endnu en Tid at leve paa Jorden, mod at der bragtes dem dette eller hint Offer. Undertiden kunde det naturligvis ogsaa hænde, at de slet ikke mod nogetsomhelst Offer vare at bevæge, og den Syge maatte da dø. Men enten det nu stod til Liv eller Død, fik man dette at vide, naar

den Besvimele gennem en Del Koglerier igjen bragtes til Sands og Samling af en anden tilstedeværende Noaide.

Runebommen eller Troldtrommen.

Det lader til, at alle de turanske Folkeslags Schamaner under Udøvelsen af sine Kunster har benyttet sig af et Instrument, der har havt større eller mindre Lighed med en Tromme. Den grønlandske Angakoks Tromme beskrives som ganske simpel, dannet af en Ring af Træ eller Fiskeben, og ganske liden. Over Ringen var spændt et Sælskind, og til Ringen var fæstet et Skaft. Den blev altid benyttet, naar en grønlandsk Angakok eller Schaman skulde udøve sine Kunster, men anvendtes ogsaa ofte til profant Brug, ved Leg og anden Lystighed. I begge Tilfælde slog man paa den med en Træpinde og sang dertil.

De samojediske Tadibers „*Pjanser*“ beskrives som en flad Tromme, kun 4 Tommer høi og $1\frac{1}{2}$ Fod i Diameter. Barabintzernes og Tungusernes Schamaner har havt lignende Trommer. Paa Skindet af enkelte saadanne Schamantrommer har man fundet nogle Figurer afmalede, der skulde forestille „Dyr, Fugle eller Slinger“; men ingen Reisende har kunnet give nogen nærmere Forklaring over Meningen med disse Figurer. Det synes derfor, som om Trommen hos samtlige disse Folkeslag især har været benyttet for dermed at forøge Indbildningskraften eller for gennem Slag paa dette Instrument og dertil hørende Sang at bringe Schamanen og Tilskuerne i den rette Stemning og Spænding. Maaske Trommen ogsaa kunde benyttes som Middel til bedre at skjule enkelte Taskespiller-Kunstgreb.

Den lappiske Runebom benyttedes maaske ogsaa i samme Øiemed; men hvad der især udmærkede denne og gav

den Værd og Anseelse i Folkets Øine, var den Omstændighed, at alle Lappernes hedenske Guder ved mere eller mindre hieroglyfisk udseende Figurer vare aftegnede paa samme, hver inden sin Kreds eller den Afdeling af Universet, hvor man troede, han havde sit Hjem. Sol, Maane, Stjerner, vilde Dyr, Fiskevand, Lappen selv, hans Rensdyr og hans Bopæl vare ligeledes aftegnede paa Runebommen. Ogsaa Nordmanden eller de Kristne med de for dem eiendommeligste Ting havde sin Plads der. I det Hele taget fandtes der Billeder af Alt, som kunde interessere Lappen, eller hvorom han kunde ønske Besked.

Den lappiske Runebom var saaledes baade Folkets Bibel og deres Orakel, paa samme Tid som den ogsaa var et Slags Landkart over denne og hin Verden. Hos andre turanske Folkeslag synes Schamantrommen ikke paa langt nær at have havt den Betydning som hos Lapperne. Den lappiske Runebom var da ogsaa større end Samojedernes og Grønlandernes og forarbejdet med langt større Omhu end disses. I Beskrivelsen af dette berygtede Instrument afvige de forskellige Forfattere noget fra hinanden, rimeligvis paa Grund af at Runebommen ikke blot har været noget forskellig i de forskellige Trakter af Finmarken og Lapmarken, men sandsynligvis har enhver Noaide, alt efter sit større eller mindre Kjendskab til Gudeverdenen eller paa Grund af særegne Interesser, havt flere eller færre Figurer paa sit Orakel. Man er endnu paa forskellige Musæer i Besiddelse af nogle Exemplarer, men omtrent 70 Stykker, der af Missionæren Th. v. Westen vare nedsendte fra Finmarken til Kjøbenhavn, gik tabt ved Vaisenhusets Brand sammesteds 1728.

Det lappiske Navn paa Runebommen var *Gobdas*, der betyder Noget, hvorpaa en hel Del Billeder (*gorva*) er aftegnet, en Samling af Billeder, saaledes at det norske

Udtryk „Runebom“ er en Slags Oversættelse af det lappiske Ord. Træværket i Runebommen var gjort som en fladbundet Skaal eller Æske i oval eller rettere ægrund Form. Træet kunde være af Birk, Gran eller Furu, kun maatte det „være voxet paa et Sted, hvor Solen ikke saaes, og afsides for sig selv, langt fra andre Træer“. Dernæst maatte Stammen i Væxten „ikke være vredet mod, men med Solens Gang“, rimeligvis for at gjøre Solguden eller Solen til Behag, da denne altid stod afmalet midt paa Runebommen. En saadan udhulet Træskaal var paa Bag- eller Ydersiden udsiret med Udskjæringer, der dannede Cirkler, Triangler, Kvadrater og forskjellige andre Figurer. Skaalens Bund var ikke hel, men i Midten af samme var gjort 2 aflange Huller, saaledes at det mellem samme tilbagestaaende Træ dannede et Haandtag.

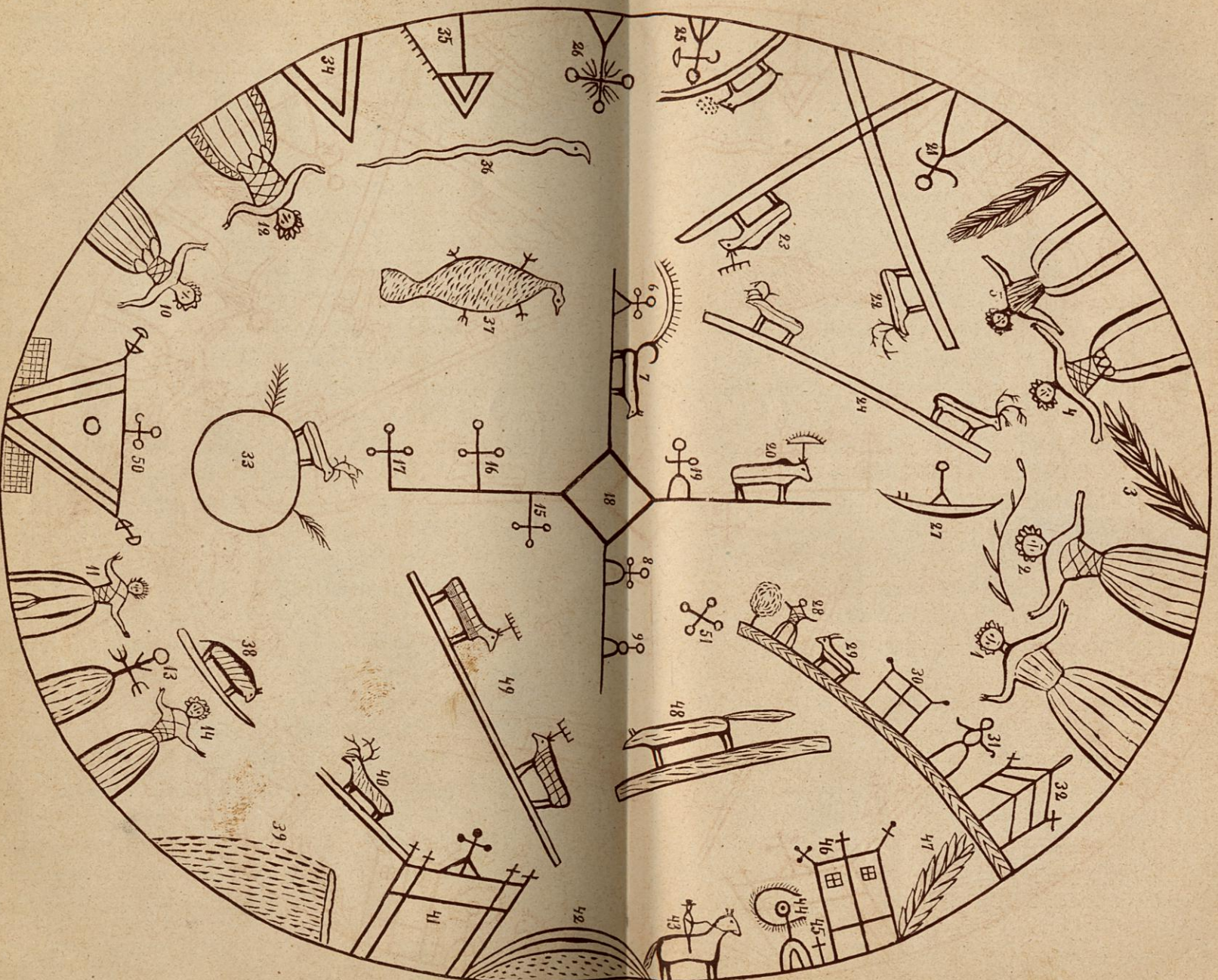
Paa flere Steder langs Ydersiden af Skaalen var anbragt Huller, hvori kunde fæstes Snore og i Enden af disse Messingringe eller andet Skrammel. Disse Ringe vare ofrede til Runebommen som Taknemmelighedstegn, naar Nogen efter Raadførsel med denne havde været heldig i sit Foretagende. Ligeledes maledes Kors paa den med Hjertebloodet af en skudt Bjørn, og smaa inddrevne Messingnagler viste, hvor mange vedkommende Eier havde skudt.

Skaalens Størrelse var i Regelen henimod 1 Alen i Diameter paa længste Kant. Efter Tornæus skal dog enkelte have været meget større. Han beretter nemlig, at Kemilapperne havde „afleveret Runebomme, saa store og brede, at man ikke kunde føre dem med sig, da de ikke kunde rummes i en Renslæde, men maatte brændes paa Stedet.“

Over den konkave Del af den forud beskrevne Træskaal udspændtes et semsket Renskind. Dette fastnagledes over Ydersiden, strax nedenfor Kanten, med Trænagler og strammedes saa stærkt som muligt for at faa den rette Spænsthed.

Tegning af Figurene paa en lappisk Runebohm.

Paa Oversiden var det semsket hvidt og glat; thi paa denne maledes nu med en Dekokt af Renblod og Olderbark allehaande hieroglyfiske Figurer, der, som før bemærket, kunde være flere eller færre og mere eller mindre godt udførte, alt efter Noaidens Kundskab og Tegnefærdighed.

Runebomfigurernes Navne og Betydning.

1. <i>Radien Attschje</i> , Almagtens Fader.	19. Skytter.
2. <i>Radien Akka</i> , hans Hustru.	20. Elg.
3. <i>Iddedes Guovso</i> , Morgenrøden.	21. <i>Læibbe-olmai</i> , Skovens Gud.
4. <i>Radien Noaide</i> , Alfaders Noaide.	22. Rensdyr.
5. <i>Radien Bardne</i> , hans Søn.	23. Elg.
6. <i>Hora-gales</i> , Tordenens Gud.	24. <i>Saivo-sarvak</i> , Rensdyr i Underverdenen.
7. Tordengudens Hund.	25. <i>Stouk-olmai</i> . ?
8. <i>Biegga-gales</i> , Vindens Gud.	26. Mørket.
9. Vindgudens Hustru.	27. En Baad.
10. <i>Mader-akka</i> , Altings Moder.	28. En Noaide, som kjøber en Ged i Bygden.
11. <i>Sarakka</i> , Skabelsens Moder, som bestemte Fosterets Kjøen.	29. En Ged.
12. <i>Juks - akka</i> , Bue - Moder, Drengbørnenes specielle Gudinde.	30. Bumands Hus.
13. <i>Sælge-ædne</i> , Jordemoder.	31. Bumands Kone.
14. <i>Eatoshj-ædne</i> . ?	32. Kirke.
15. 16. 17. <i>Ailekes Olbmak</i> , Hel- ligdagsmænd.	33. Indhegning, hvori Renen holdes under Malkningen.
18. <i>Bæivve</i> , Solen.	34. Lappetelt.
	35. Stabur med Stige.
	36. <i>Goarmes Guolle</i> , Troldfisk.
	37. <i>Vuormes Lodde</i> , Troldfugl.
	38. Offersvin.
	39. Smaakopperne.

40. Offerren til de Døde. 41. <i>Jabmi Aibmo</i> , De Dødes Rige. 42. Sygdom, som følger med <i>Rota</i> . 43. <i>Rota</i> , Det onde Væsen, siddende paa en Offerhest. 44. <i>Rota's</i> Hustru, som fører Sygdom med sig.	45. <i>Rota-aibmo</i> . Rota's Hjem i den anden Verden. 46. <i>Rota's</i> Kirke. 47. Aftenrøden. 48. Ulv. 49. Noaidernes Kampren. 50. <i>Vuolle Aibmo</i> . Underste Hjem i den anden Verden. 51. Gandflue.

Til at slaa paa Runebommen benyttedes en liden Hammer, gjort af Renhorn omtrent i Form af et latinsk T. Den kunde være fra 6—8 Tommer lang. Den var smykket med fine Udskjæringer, og i Enden af Skaftet var anbragt et Hul, hvori kunde anbringes Snore med forskjelligt Skrammel.

Vigtigere end Hammeren var en anden Tingest, som udfordredes ved Runebommens Anvendelse. Den kaldtes „Viseren“ og var gjort som en Ring af tyk Messingtraad, omtrent $1\frac{1}{2}$ Tomme i Diameter. Omkring denne Ring var igjen anbragt 4 mindre Ringe, for at den paa disse lettere skulde kunne bevæge sig, naar man lagde den paa Trommeskindet og slog med Hammeren. Fra først af lagdes Ringen eller Viseren altid midt paa Runebommen og lige paa Solens Billede.

Naarsomhelst en Lap skulde foretage Noget af mindste Vigtighed, f. Ex. gjøre en Reise, drage paa Jagt eller Fiskeri eller finde paa Raad i Sygdomstilfælde, søgte han altid først at udforske Udfaldet ved at raadspørge Runebommen. Ikke Enhver, som havde Runebom og raadspurgte den, var derfor Noaide. Tvertimod synes det at have været i sin Orden, at Runebommen fandtes hos enhver Lappefamilie, ligesom Bibelen findes i enhver kristelig Families Boghylde. Da den var saa almindelig, er der heller intet Besynderligt i, at der

etsteds i et Manuskript fortælles, at Th. v. Westen „havde annammet af omvendte Noaider over 100 Runebomme“.

I almindelige Tilfælde eller til dagligdags Brug raadspurgte Husbonden i Familien selv Runebommen; men var Sagen af særlig Vigtighed, angik den Liv eller Død eller den hele Byes Ve og Vel, da maatte en Noaide hentes og udføre Forretningen. Man samlede da om ham, iført sine bedste Klæder, og naar Alt tilbørligt var ordnet, fattede han med venstre Haand Runebommen i Haandtaget, vendte den Side, hvorpaa Guderne eller Figurerne vare aftegnede, mod sit Bryst og faldt ned paa venstre Knæ med høire opret, hvorpaa ogsaa hele Forsamlingen faldt paa Knæ. Derpaa griber han Hammeren og Ringen i høire Haand, lægger Ringen paa Solens Billede og begynder med Hammeren at slaa ganske sagte paa Skindet, rundt omkring Ringen, som ved disse Slag hopper og bevæger sig hid og did. Derpaa slaar han haardere, Ringen bevæger sig hurtigere, men omsider standser den paa et eller andet Sted eller lige paa et eller andet Tegn og vil ikke bevæge sig derfra, hvormeget Noaiden end vedbliver at slaa. Alt dette foregaar under en Sang, „hvis Mening“, siger en Missionær i sit Manuskript om Lapperne Gudelære, „ingen Fin har villet bekjende.“ Hele Forsamlingen stemmer i med, Mændene med stærkere og Kvinderne med svagere Røst. Eftersom nu Ringen bevægede sig i denne eller hin Retning eller endelig standsede ved dette eller hint Billede, udtjødte Noaiden Gudernes Villie eller gav Besked om forskellige omspurgte Ting. I Almindelighed ansaaes det som et heldigt Varsel, naar Ringen fra først af begyndte at følge Solens Gang. Man kunde da vente Lykke i sit Foretagende og „god Helse baade for Folk og Fæ, enten de vare fjern eller nær.“ Gik den i modsat Retning, var Udfaldet tvivlsomt, eller en eller anden Ulykke

truede med at indtræffe. „Raadspurgte man Runebommen angaaende en forestaaende Reise, og Ringen bevægede sig henimod Tegnet for Morgenrøden (Fig. 3), da lærtes deraf, at man skulde begive sig afsted om Morgen. Dersom Ringen derimod tog sin Fart henimod Fig. 4 eller Aftenrøden, da turde Reisen foretages om Aftenen. Dersom man underveis spurgte Runebommen tilraads, og Ringen da gik hen mod Tegnet for Aftenrøden, saa skulde man fortsætte Reisen hele Natten; vendte den sig derimod til Morgenrøden, skulde man oppebie næste Dag. Vilde Lappen paa Fiske i en eller anden Indsø, og Ringen for midt ud i det Tegn, der afbildede et Fiskevand paa Runebommen, da var det et godt Tegn til heldigt Fiske; kom den blot til Kanten, men ikke indenfor, var det Tegn til, at *Gulj Ibmel*, Fiskenes Gud, vilde have Offer, førend Fiskeriet begyndte; men vilde den slet ikke engang komme i Berørelse med Fiskevandet, men holdt sig borte fra samme, var det Tegn til, at man slet Intet vilde faa, hvad man saa ofrede eller lovede.“ „Naar Runebommen raadspurgtes angaaende En, der laa for Døden, og Ringen da bevægede sig hen til *Jabmi aibmo* (Fig. 42), de Dødes Rige, da var det et sikkert Tegn til, at den Syge skulde dø, hvorfor der strax blev ofret til *Jabmek*, de Døde eller den Døde, som man troede vilde have den Syge til sig. Naar Ringen nu efter fuldbragt Offer bevægede sig tilbage til det Sted, hvor en Lappehytte var aftegnet (Fig. 33. 36), var der sikkert Haab om, at den Syge ved Offeret var bleven reddet fra Døden og endnu en Tid lang vilde komme til at bebo sin Hytte; men gik Ringen ved det fornyede Forsøg lige ind i *Jabmi aibmo*, de Dødes Rige, saa hjalp hverken Bøn eller Løn, — den Syge maatte dø, om han end lovede at ofre alle sine Rensdyr eller var rig nok til at købe og ofre alle de *Sturiker* eller Heste,

som kunde overkommes; endog de mene, at i en Hests Of-ring til de Døde er der synderlig Kraft.“

De virkelige Noaider kunne rimeligvis ikke have havt nogen synderlig Tiltro til Runebommen, ialfald naar de selv brugte den, da de naturligvis vare sig bevidste, at Udfaldet kom an paa Trommeslagerens Kunstfærdighed i at faa Ringen til at gaa hen, hvor han vilde, eller blive staaende, hvor han vilde. For at lette Manøvren var formodentlig Hullerne ved Haandtaget nedenunder anbragte saaledes, at Haanden nedenfra kunde komme i Berørelse med Skindet, hvorpaa Ringen bevægede sig. Men da en saadan Raadførsel med Runebommen af en Noaide, var en Forretning, der betaltes godt, vogtede denne sig naturligvis vel før at røbe noget for den uindviede, troende Mængde, hos hvem det gjaldt at holde dette Orakel i saa høi Anseelse som muligt. Runebommen havde sin Plads paa et bestemt Sted i *Boasshjo* eller den bagerste Del af Teltet, og ingen voxen Kvinde maatte røre ved den. Dersom nogen voxen Kvinde færdedes over den Vei, hvor Runebommen var ført, førend 3 Dage vare forløbne, var der Fare for, at hun enten vilde dø eller vederfares en stor Ulykke. Men ifald det dog var absolut nødvendigt, at en Kvinde maatte reise over den Vei, hvorpaa Runebommen var ført, saa maatte hun til denne forære en Messingring som Forsoningsoffer.

For at forekomme slig Ulykke maatte Runebommen ikke blot føres igjennem Bagdøren i Teltet og forvares i *Boasshjo*, men tillige under Flytningen føres bagerst i Raiden af en Mandsperson, eller, for at man kunde være saa meget sikrere, førtes den frem paa saadanne Afveie, hvor ingen Mennesker pleiede at færdes.

Efter at Lappepræsterne, (siger Læstadius), kom underveir med denne Omstændighed, at Lappen altid førte Spaa-trommen med sig i den bagerste Kjæris eller Slæde i Raiden,

naar de flyttede forbi Kirkestederne, forsømte de ikke at holde Visitats i denne, og fandtes Trommen, blev den naturligvis strax konfiskeret. Men Lapperne paa sin Side bleve vel ogsaa snart kloge af Skade og toge sine Forholdsregler.

Høimodig Opofrelse.

Efter denne Beskrivelse af Runebommen og dens Brug vil jeg gjengive en Offerhistorie, som findes fortalt i et Manuskript fra Missionens Tid.

„Lappen Andreas Sivertsen havde en eneste Søn, Johannes, som i sit 20 Aar faldt udi en saa farlig Sot eller hidsig Feber, at Ingen troede, han skulde leve. Faderen græmmede sig usigeligt over denne Sønnens Sygdom og visse forventende Død og brugte alle de Midler og smaa Runerier, som han kjendte, men Altsammen forgjæves. Omsider besluttede han at tage sin Tilflugt til Runebommen. Nu var han selv en stor Noaide, men efterdi dette var en Sag, som angik ham selv saa nær, idet det var hans egen kjødelige Søn, kunde det ikke efter hans Troesartikler lade sig gjøre, at han selv bespurgte sig hos Runebommen. Derfor lod han hente sin afdøde Hustrues Broder, der udi Noaidekunsten var ligesaa forfaren, som han selv. Efter at de forudgaaende Ceremonier vare iagttagne, lagde Svogeren Ringen paa Runebommen og begyndte at slaa med Hammeren. Men hvad sker? Ringen gaar strax hen til *Jabmi balges*, Dødningernes Vei, ligeoverfor de Dødes Rige, hvorover der blev en ikke liden Consternation hos Faderen, helst da han saa, at Ringen, uagtet de heftigste Slag paa Runebommen tilligemed allehaande Besværgelser, ikke vilde flytte sig, men blev paa samme Sted ligesom fastlimet, urørlig staaende, indtil han efter sin Svogers Raad lovede til de Døde en Hunren. Da flyttede endelig

Ringen sig ved nye Slag paa Runebommen, men gik dog ikke længer end ud paa *Rist-balges*, de Kristnes Vei, hvorfor Svogeren slog paanyt. Men nu gik Ringen atter tilbage til Dødningernes Vei. Nu lovede Faderen nok et Rensdyr, en Oxeren, til *Mubben aibmo*, (∴ Satan), om hans Søn maatte leve, og derpaa flyttede Ringen sig fra Dødningernes Vei til *Rist-balges*, men vilde aldeles ikke gaa hen til det Sted paa Runebommen, hvor Lappernes Hytter staa aftegnede. Endelig slog Svogeren med mange Besværgelser 3die Gang; men Ringen gik fremdeles — som tilforn — tilbage til Dødningernes Vei og blev der staaende, indtil Faderen foruden de to Rensdyr endnu lovede en *Sturik* eller Hest til *Vuollenere Noaide* (Dødsrigets Noaide), paa det at han skulde rune saaledes, at Ringen efter de Dødes Befaling kunde gaa hen til Lappehytterne, hvorved han maatte forsikres om, at hans Søn skulde leve. Men denne Gang var der mindre Bønhørelse end tilforn; thi Ringen blev ved alle Slag fast staaende paa Dødningernes Vei, saa at Faderen saa intet Andet end den visse Død for sin Søn. Svogeren, som havde forrettet denne gudelige Handling, blev ogsaa ganske konfunderet derved og kunde ikke finde sig derudi, at Ringen var ulydigere og Guderne unaadigere nu, da der var lovet saa meget, end tilforn, da der ikkun var lovet lidet. Omsider griber han da dette Raad an. Han gaar ned i Strandbredden og tager der en Sten, som var langagtig. Samme Sten indviede han først ved mange Besværgelser og Joigen eller Sang, dernæst hængte han den i et Baand vidt udslagen af Finnehytten og lod den der hænge, indtil den hang ganske stille, kastede sig saa paa sit Ansigt ned, gjorde sin Bøn til den og spurgte derpaa *Mubben aibmo*, (∴ Satan), hvorefter det kom sig, at Ringen ikke vilde gaa fra Dødningernes Vei, da der dog var lovet hannem, de Døde og *Vuollenere Noaide* saa herligt og stort Offer? Hvorpaa

han af Stenen fik det lydelige Svar, at enten maatte det Lovede strax i samme Moment, han udsagde det, gives ham og de andre Guder, eller ogsaa maatte Drengen dø, med mindre der var et andet Menneskes Liv at gives hen i Stedet. Dette var haarde Vilkaar; thi det var Faderen umuligt at kunne være saa præcis i sin Betaling, som Satan prætenderede, efterdi han havde hverken de lovede Rensdyr eller Hesten ved Haanden, og naar det ikke skeede, hvor vilde han vel da efter Satans anden Kondition, finde et Menneske, der skulde finde plaisir udi at fornøie ham med sit Livs Opofring for hans syge Søns Livs Erholdelse? Her var altsaa intet andet Raad; vilde Faderen have Sønnen levende, da maatte han selv dø, hvilket han ogsaa glædelig resolverede. Og saa snart denne Resolution var tagen, ved hvilken han sandelig beviste en større Kjærlighed for sin Søn end for sin Sjæl, slog Svogeren paa nyt paa Runebommen, hvor Ringen endnu stod paa sit forrige Sted; men nu afgik den strax derfra til Finnehytterne, hvilket betegnede Liv og Helse for den Syge. Dog er det allerunderligste af det Altsammen, at Sønnen strax derefter begyndte at blive bedre, medens Faderen i samme Moment blev dødssyg, og at Sønnen om Eftermiddagen den anden Dag derefter blev fuldkommen restitueret, i det samme Øieblik da Faderen ved en ulyksalig Død overleverede sin ulyksalige Sjæl til Djævelen. Den Taknemmelighed, som Sønnen, der ved Faderens Død selv var reddet fra Døden, beviste ham derfor, var denne, at han efter Faderens Begjæring i sit Yderste ofrede en Oxeren til hans Sjæl, som da efter hans Tanker allerede var bleven en Gud, forat han des kommodere kunde reise omkring i de Dødes Rige, hvor han vilde. Den Fin Johannes, med hvem dette er passeret for 5 Aar siden, og som nu tjener i mit Præstegjæld paa en Gaard ved Navn Finne, i Ranens Præstegjæld, paa

Helgeland, har tilligemed andre Finner og deres Koner i min Præsance her i mit Huus bekjendt denne Passage for Th. v. Westen i Januari indeværende Aar 1720.“

Den sidste lappiske Afgud.

Den Undervisning, som den lappiske Befolkning i Norge fik før 1714 eller før den danske Missions Tid, blev, hvordan den nu end var, meddelt dem paa det danske Sprog. Men fra 1714 af, da Th. v. Westen og hans Samtidige havde indseet, at Befolkningen, skjønt af Navn Kristne, ved denne Undervisning paa Norsk, dog i Virkeligheden vedbleve at være Hedninger, lod man den efterhaanden hovedsagelig foregaa paa Lappisk. Denne Undervisning paa Lappisk fortsattes uafbrudt indtil 1774 eller i omtrent 50 Aar, og Befolkningen blev igjennem samme for største Delen omvendt til Kristendommen. Kun i enkelte Afkroge blev vel endnu Afgudsdyrkelsen drevet i Smug. Men noget før 1774 begyndte den Mening at gjøre sig gjældende, at det var urigtigt at give Lapperne Undervisning og Bøger paa deres eget Sprog. Dette Sprog burde, „det mest muligt er, kasseres, og det Norske indføres.“ Følgen af denne Anskuelse var, at det i Trondhjem oprettede lappiske Seminarium ophævedes ved et Reskript af 3die Nov. 1774, der blandt Andet bød: „Det norske Sprog skal indføres iblandt Lapperne, og Ungdommen tilholdes at lære deres Kristendom paa Norsk“. Folkets høieste Interesser bleve fra nu af tilsidesatte for et rent folkeligt Maal. Disse Bestræbelser for at fornorske Lapperne fortsattes derefter i de næste 50 Aar. Missionsvirksomheden ophørte, efterhaanden forsvandt ogsaa de faa lappiske Bøger, som Folket havde faaet i Missionens Tid, det aandelige Lys sluknede med dem, og Befolkningen, der var paa god Vei til for Alvor at omvendes,

vendte atter tilbage til sine gamle Guder, der endnu vare i friskt Minde, og hvis Billeder af Træ og Sten endnu stode trindt omkring i Fjeld og Fjære.

Saa havde man altsaa i 50 Aar bygget op paa Lappisk, og i 50 Aar revet ned paa Norsk, og hvad havde man saa vundet foruden Arbeide? Lapperne vare igjen i 1824 for en stor Del blevne Hedninger, men ingenlunde fornorskede. I 1837 fik de igjen sin første Bog paa Lappisk, og Undervisningen er siden hovedsagelig drevet paa dette Sprog. Imidlertid lever der endnu en Del Mænd og Kvinder, som før den Tid ere underviste og konfirmerede paa Norsk, „uden at have forstaaet Meningen af, hvad de enten have læst, hørt eller sjunget.“ Kan det saa forundre Nogen, om man endnu skulde træffe paa en Hedning? Forfatteren har ved forskellige Leiligheder havt Anledning til at komme i et mere end almindelig fortroligt Bekjendtskab til Enkelte af dette Folk og derved kunnet se dybere ind, især i den ældre Del af Befolkningens Uvidenhedstilstand, end maaske mange af deres egne Præster. Jeg skal her, som et vistnok enestaaende Exempel, fortælle om en Lap, en Hedning i Midten af det 19de Aarhundrede, om hvem jeg har faaet følgende Underretning.

Det er nu omtrent 20 Aar siden, at en Fjeldlap i et af Præstegjældene i det egentlige Finmarken havde staaende ved Søkanten i Form af en Bautasten en Afgud, til hvilken han hvert Aar, naar han med sin Rensdyrhjord flyttede fra Høifjeldet til Øerne ved Kysten, for fuldt Alvor pleiede at ofre paa gammel hedensk Vis og i gammel hedensk Overbevisning om, at Afguden kunde bringe ham Lykke eller Ulykke med Rensdyravlen. Fjeldlappen havde det almindelige Fornavn Rastus, og det er ikke umuligt, at han lever endnu, dersom ikke noget særegent Uheld har tilstødt ham. Han var døbt,

undervist og konfirmeret, men, som Alle i hans Ungdomstid, paa det norske Sprog. Da han derfor havde lært saameget udenad af den norske Katekismus, at han, som det hedder, „slap frem“ for Præsten og kunde gifte sig, et Maal, som han ved at underkaste sig den tvungne Konfirmation især havde for Øie, kastede han Bogen, ofrede til sin eller sine Afguder og kunde som ældre Mænd, da Fortælleren sidst hørte om ham, hverken læse Norsk eller Lappisk. Paa hin Tid eller for 20 Aar siden havde de norske Fjeldlapper endnu Lov til om Vinteren at flytte med sine Hjorder over Grænsen ind paa den finlandske Side. Hvergang nu Rastus ud paa Vaaren igjen skulde flytte fra russisk Finland ned imod den norske Kyst, hvor hans Afguder, eller ialfald en af dem, stod, købte han med sig noget Smør og Brændevin. Heri bestod nemlig Offeret til Afguden, og Ofringen foregik saaledes. Med Smøret salvede han først Afgudens Hoved og hældte saa, da han rimeligvis af egen Erfaring vidste, at en Dram gjør godt oven paa det Fede, Brændevinet over Afguden. I længere Tid havde det gaaet Rastus efter Ønske. Afguden syntes tilfreds, Rastus's Simleren fik ofte Tvillinger, og hans Hjord formeredes. Men hvad hænder saa et Aar? Rastus kom som sædvanlig en Vaar med sin Renhjord ned mod Kysten, men enten havde han intet Brændevin kunnet faa i Finland, eller ogsaa havde han, forfrossen og træt af at bære, — som Fjeldlappen paa sine Vaarflytninger ofte maa, — Kone, Børn, Renkalve og Hundehvalpe over de iskolde og flommende Fjeldbække og overvunden af Fristelsen, selv drukket alt Brændevinet op. Nok er det, at Afguden for en Gangs Skyld maatte lade sig nøie alene med Smørtrakte mentet. Men det fik den syndige Rastus dyrt betale. En Dag gaar hans Renhjord langs henunder en Urd, tæt ved det Fjeld, ved hvis Fod Afguden staar. Pludselig

slaar Lynilden ned i Fjeldtoppen, løsriver en Del Stene, der, ramlende nedover, igjen løsriver andre, og førend Tordenskraldet endnu rigtig er forbi, ligger to af Rastus's bedste Ren knuste under Stenskredet. Rastus var i sin Tid bekjendt for sit vilde Udseende og ubændig hidsige Gemyt. Naar han engang var bleven rigtig ophidset, skyede han Intet, frygtede ingen Overmagt og havde ingen Respekt længer hverken for guddommelige eller menneskelige Ting. At Afguden blot for en Drams Skyld skulde straffe ham med at slaa to af hans bedste Ren ihjel, det viste sig ogsaa denne Gang at være mere, end en Renlaps Kjød og Blod kunde bære i ydmyg Underkastelse. Istedetfor, som man skulde have ventet, strax at gaa hen og bøie Knæ for Afguden med ydmyg Bøn om Tilgivelse og Løfte om dobbelt Skjænk næste Gang, ilede Rastus først hen i Stenskredet. Ved Synet af de knuste Dyr blussede hans Vrede op i vild Flamme. Harmfuld rev han op Levningerne, der laa spredte omkring hist og her, og sprang saa i rasende Forbitrelse hen og slog de endnu bæverende, blodige Kjødstykker lige i Synet paa Afguden. „Der har du“, skreg han, „hvad du selv har slagtet; men fra denne Dag af skal Du aldrig mere smage Offer fra min Haand.“ Dette foregik for 20 Aar siden. Maaske Begivenheden har bidraget til Rastus's Omvendelse, saaledes at han selv er død som Kristen, og at den Afgud, han tjente, blev den sidste, som nogen Lap har vist Tilbedelse.

Finnerne i Vadsø.

Af de allerede forud omtalte Skattemandtalsregistre, der findes opbevarede paa Rigsarkivet for Tidsrummet fra 1567—1811, og hvori hver enkelt skattepligtig Mand opregnes, samt hans Nationalitet angives, ser man, at Indvandringen

Vadsö.

H. P. HANSEN

til Finmarken af Finner fra Finland og det nordlige Sverige ikke har taget sin Begyndelse førend paa den store nordiske Krigs Tid eller i første Halvdel af det 18de Aarhundrede. Rimeligvis har netop denne Krig givet det første Sted til Indvandringen.

De første Finner nedsatte sig ved Tana- og Altenelven. I de senere Aar har, som bekjendt, denne Tilstrømning tiltaget saaledes, at den næsten har antaget Præget af en Folkevandring, og det Sted, hvor Finnerne især have slaaet sig ned, er Vadsø, hvor deres Antal nu er steget til 773 Individer, medens Nordmændenes sammesteds ikke udgjør mere end 518.

Vadsø skulde saaledes med mere Grund kunne kaldes en finsk end en norsk By, naar man blot tager Hensyn til, hvilken Nationalitet der tæller de fleste Antal Individer. Men i andre Henseender, der mere begrunde en rigtig Benævnelse, nemlig høiere Dannelses, Kapital og Handelsvirksomhed, er den fremdeles norsk.

Vadsø hedder paa Lappisk: *Tschatse-suolo*, d. e. Vand-Ø, paa Finsk: *Vesi-saari*, der har samme Betydning. Undertiden kalde Finnerne Byen blot „*Saari*“, d. e. Øen kat. ex. Byen har ogsaa sit russiske Navn, nemlig *Vasino*, og i Sommertiden hører man ofte det russiske Sprog tales der baade paa Gader og i Kramboder. Det sidste Navn høres dog sjeldnest af de fire anførte, og man tør vel udtale det Haab, at det norske Navn maa være det, der hyppigst vil blive hørt blandt Byens og Traktens tilkommende Befolkning.

I ældre Tider laa Vadsø ikke som nu paa Fastlandet, men paa Øen „Store-Vadsø“ eller „Kirkeøen“, der ved et smalt Sund adskilles fra Fastlandet. Øen har rimeligvis faaet sit Navn, Vand-Ø, af den Særegenhed, at der paa samme, skjønt liden og flad, dog fandtes ferskt Vand i en Kilde.

Denne er nu forsvunden, rimeligvis fordi Øen har hævet sig, hvilket er Tilfældet med hele Kysten i Varangerfjorden.

Befolkningen, der i 1596 udgjorde 35 Skattemænd eller Familier Nordmænd, foruden Embeds- og Bestillingsmænd, boede ligeledes ude paa Øen. Men 1694 var allerede de fleste flyttede over til Fastlandet, til „Skatøret“, det nuværende Vadsø, hvorhen ogsaa Kirken flyttedes. Den indviedes af Biskop Krogh 1711.

I 1694 boede der paa Skatøret 24 Nordmandsfamilier foruden 1 Amtmand, 1 Foged, 1 Præst, 1 Handelsforvalter, 2 „forrige“ Borgere eller Kjøbmænd, 1 Skrædder, 1 Bundtmager og 1 Skydsskaffer, altsaa i det Hele omtrent 33 norske Familier.

Næst efter Vadsø tæller nu Hammerfest 318 og Tromsø 209 Individuer Finner. I disse Byer bo Finnerne mer og mindre afsondrede fra Nordmændene. I Vadsø skjelner man i Almindelighed mellem „Midtre Vadsø“ eller Hovedbyen, hvor især den norske Befolkning bor, og „Ydre eller østre Vadsø“ samt „Indre Vadsø“, hvor især Finnerne bo. Det overveiende Antal Finner bo i Ydre Vadsø, som derfor ogsaa kaldes „Kvænbyen“; thi i Finmarken kalder man, som bekjendt, dette Folk Kvæner, en Benævnelse, der hidrører fra den Omstændighed, at en stor Del i ældre Tider kom fra Kajana-Len, hvor de selv kalde sig Kainulaiset.

**Kvænbyen. Udseende. Fiskeri. Fædrift. Selskabelighed.
Dans. Pynt. Bryllup.**

Den saakaldte Kvænby støder ikke umiddelbart op til Midtbyen, men er adskilt fra samme ved en 5—600 Alen lang aaben Plads, som endnu er ubeboet, men rimeligvis snart vil blive bebygget, dersom Byen fremdeles tiltager i samme

Maalestok som i de sidste 10 Aar. Kvænbyen bestaar af en 7—800 Al. lang Række af Huse, der strækker sig langs Stranden, lige henimod Forbjerget Naveren. Husene ligge i Almindelighed ikke mere end 1—200 Alen fra Søen. En ny Husrække er paabegyndt endnu nærmere Stranden, og, naar denne fortsættes, vil der dannes en lang Gade mellem begge Husrækker, der paa Norsk rimeligvis vil faa Navnet Strandgaden og paa Finsk *Ranta-Kadtu*. Husene ere byggede nogenlunde regelmæssigt, dog ligge flere uden paaviselig Grund kastede hulter til bulter om hverandre. Det ser ud, som om man har faaet Lov til at bygge og bosætte sig uden synderlig Kontrol fra nogen Lokalautoritets Side. Større Regelmæssighed kunde vistnok være iagttaget og derved ikke blot mere Økonomi anvendt, men ogsaa et bedre Udseende vundet. Façaden af ethvert Hus vender naturligvis altid mod Søen; thi det er paa denne og ikke paa Landjorden, at Befolkningen har sit Blik fæstet og sin største Opmærksomhed henvendt, og hvorfra de faa sit væsentligste Livsophold. Alle Huse ere af Træ, de fleste kun 1 Etage høie med to Kvistum, dog findes et Par med 2 Etager. Mellem Husene findes overalt en smal Gang, og enten foran ethvert Hus eller bag samme et mindre Stykke indhegnet Jord, 2—3 Maal stort, der benyttes dels til Potetesager, dels til Græsmark. Forøvrigt er hele Stranden langs Husrækken beplantet med Fiskehjeller. Omhvælvende Baade, Hustage og forøvrigt enhver benyttelig Plet er bedækket med Fiskeliner, der ligge udbredte til Tørring, Houge af Fiskehoveder, Trankoppe, halv eller helt fyldte med Lever etc., Alt tydende paa, at Befolkningens væsentligste Næringsvei er Fiskeri. Husfliden bestaar da ogsaa væsentlig i at stelle med Fiskesager. I Fisketiden ere alle brugbare Hænder beskjæftigede. Kvindernes eller Hustruernes Forretning, ligefra Præstekonen til

Husmandskonen, er at greie de optrukne, ofte sammenviklede lange Linesnører og atter ægne disse. Børnene hjælpe til, saa snart de kunne. I Godveirsdage ser man Befolkningen sidde ude paa Trapperne eller Gaardspladsen med dette Arbeide; men i ondt Veir holder man i de bedre Huse til i Kjøkkenet, hvor-
mod i de simplere hele Stuegulvet optages, saaledes at man neppe kan sætte sin Fod nogetsteds uden at træde paa Liner, Kroge eller Lodde. Mændene ere enten paa Søen eller staa nede i Stranden, beskæftigede med at sløje den hjembragte Fisk. Først skjærer man paa en dertil indrettet 3benet Krak Hovedet af Fisken, derpaa tages Indvoldene ud, Leveren samles i et Kar, Fisken flækkes og hænges, 2 og 2 sammenknyttede ved Sporen, op paa Fiskehjellerne. Disse ere Fiskernes Hesjer, og en velbehængt Fiskehjel er i deres Øine et ligesaa smukt Syn, som en Række af Høhesjer i Landmandens. De Trækar, hvori Leveren lægges, kunne rumme 50—60 Tønder og saaledes indeholde en Værdi af 6—800 Spd. „Fjæren eller Strandbred-
den nedenfor Husrækken er i Fisketiden opfyldt baade med Havets almindelige Frembringelser og med umaadelige Masser af, hvad man kalder Fiskeaffald. Dette bestaar ikke blot i Hoveder og Slo i saadan Masse, at man neppe kan gaa uden at træde op i Hauger deraf, men der bliver ogsaa hen-
slængt Fisk, som ere blevne ringeagtede, og som Ingen har villet spise, f. Ex. Stenbit og Flyndre.“¹

Nordmænd, Finner og Lapper bruge samme Fiskemethode, nemlig saagodtsom udelukkende Line eller Langrev. Haand-
snøre bruges naturligvis ogsaa undertiden, naar Fisket slaar uregelmæssigt til. Linen sættes bent ud fra Land, hvor hver Fisker har et Mærke, der bestaar i en Stang, behængt med en gammel Skindstak, Fille eller Andet, der kan sees

¹ L. Kr. Daa. Skisser fra Lapland. Aftenbl. 1870.

paa Afstand. Disse Mærker se aldeles ud som de Fugleskræmsler, man sydpaa bruger til at sætte op ved Kornagrene. En og Anden har dog ogsaa et lidet Flag paa sin Mærkestang. Nordlændingen ægner, som bekjendt, sine Liner i Stampe, der kunne rumme 4—500 Favne Snøre med Kroge og Agn. Østfinmarkingen derimod ægner paa saakaldte „Baager“, en Gjord, der er gjort af et Tøndebaand, c. 1 Al. i Diameter, og overspunden med Snøre, saaledes at den ser ud omtrent som den Væv, Edderkoppen spinder. Paa en saadan „Baage“ ægnes 100 Favne, hvorfor Udtrykket „Baage“ er ensbetydende med 100 Favne Line, og Regnemaaden saa eller saa mange „Baager“ bruges i Almindelighed istedetfor Angivelse i Favne. Baagen foretrækkes for Stampen, fordi Ægningen kan fordeles i mindre Portioner, og Flere, endog Børn, paa engang være beskjæftigede dermed, medens ikke godt mere end en ad Gangen kan ægne i Stampen. En halvvoxen Gut kan i Fisketiden, det vil sige i Løbet af $1\frac{1}{2}$ —2 Maaneder, ved Ægning tjene indtil 20 Spd. Naar Baagerne ere fuldt ægnede, lægges de paa en Bærebør og bringes paa den Maade til og fra Baaden.

Naturligvis maa der holdes temmelig stræng Justits iblandt et saa stort Antal Fiskere som det, der ofte samles ved Vardø, Vadsø og mellemliggende Steder af Nordmænd, Finner, Kareler, Russer og Lapper, for at ikke den ene skal forurette den anden. Skulde saaledes ethvert Baadlag kunne reise ud paa Havet og sætte Liner eller drage dem, naar de selv fandt for godt, vilde snart Forvirring opstaa og Slagsmaal indtræffe, idet det ene Baadlag satte sine Liner over andres eller skar andres af, som vare satte over deres egne. Fiskeopsynet har derfor viselig anordnet, at samtlige Baade om Morgenens samles ligesom i Slagorden, hver under sin Mærkestang, og paa et givet Signal ro alle ud paa engang og begynde samtidigt Linesætningen ved Siden af hverandre fra Landet af udover

til Havs. Opsynet bestemmer ligeledes, om Veiret er af den Beskaffenhed, at man tør vove sig tilhavs eller ikke. Enkelte Vovehalse vilde ellers altfor dumdrigtig resikere Livet.

Foruden Fiskeri drive Finnerne ved Vadsø ogsaa lidt paa Fædrift, eller saavidt, at de have Mælk til Husbehov. Saa-
godtsom alle de Finner, der eie Hus, have ogsaa en eller flere Kjør, enkelte endogsaa 4—5. Selv nogle af dem, der bo tilleie, have Ko. Finnernes Huse i „Kvænbyen“ ere noksaa godt byggede, af ordentligt Tømmer, med Bredde- eller Torvtag. Finnerne har Ord for, at der i deres Huse som oftest findes mere Puds, at de fleste Ting ere bedre flidde, i ordentligere og rensligere Stand end i Almindelighed er Tilfældet hos den norske Fisker. Men gjør en Fin en Undtagelse, saa skal han ogsaa kunne udvise langt større Svinskhed end nogen anden, enten Nordmand eller Lap. Den nationale finske Skik, at der til enhver Stue, endogsaa den fattigste Husmandsstue, hører en *Sauna* eller Badstue, vedligeholdes ogsaa tildels i Norge. Dog findes der i østre Kvænby, mærkeligt nok, ikke mere end 3—4 Badstuer, tilhørende Math. *Poikila* og Joh. *Winika*. Har Finnen god Raad, saa maler han gjerne baade Borde og Bænke, Sengesteder og Stole. I et af Husene i Kvænbyen saa jeg et Bord, malet af Mikel *Hietola*. Rundt Kanterne var anbragt diverse Forsiringer og i Midten gjort et Forsøg paa at give et Prospekt af Vadsø By. Det var vistnok meget mangelfuldt i kunstnerisk Henseende, men dog saavidt naturtro, at man tydeligt kunde gjenkjende Kirken og mange af Husene m. m. Maaske der i Mikel *Hietola* er gaaet tabt et stort Malertalent. Halvparten af Stuerne i den østre Kvænby vare tapetserede med Papirbetræk. I ethvert Finnehus findes dobbelte Vinduer. Disse er ogsaa meget almindelige hos Nordmændene. I Finnen *Ollilas* Hus fandtes endogsaa tredobbelte Vinduer. „Dobbelte Vinduer“, sagde

en Nordmand mig, „har selv den Kvæn, der ikke eier Skeen, han spiser med.“ Derimod skulle Finnerne efter Nordmændenes Forklaring ofte være meget daarligt forsynede med Husgeraad, Kopper, Skeer, Tallerkener etc. Naar Selskab holdes, kommer der altid Bud hen til Nordmændene om at faa laantslige Sager. I Hverdagslaget sætter Finnen Mælkeringen paa Bordet, og med en Øse drikker Folket turvis.

Finnen har en aabenbar Forkjærlighed for den blaa Farve. Ligkisten for Voxne males vistnok sort, men Børneligkister male Finnerne blaa. Er Ægteparret af forskjellig Nationalitet, kan det hænde, at der opstaar Strid om Barneligkistens Farve, thi Nordmændene forlange altid at denne skal være sort. En finsk Ligkiste adskiller sig i Formen temmelig betydeligt fra den norske. Den finske har krumme Sider, forsirede med Kanter eller indhøvlede Rænder. Øverst oppe har den ikke, som ofte er Tilfældet med de norske, en bred Fjæl, men en smal Kant, der stikker op som Kjølen paa en omvendt Baad. I det Hele taget ligner Finnernes Ligkiste en omvendt Eke. Oppe paa Kjølen fæstes en Krone af Staaltraad, omvunden med grønne Baand, undertiden tillige udstyret med kunstige Blomster, der formodentlig skal betegne Livsens Krone. Det har ogsaa hændt, at en finsk Ligkiste har været malet grøn, oversaaet med Stjerner af lysegul Farve.

Præsten anmodes næsten altid om at følge Liget til Graven, og Finnen ser overmaade gjerne, at han holder en Tale i Huset, selv om dette sker paa Norsk, og Mange saaledes ikke forstaa synderligt deraf. I det Hele taget synes Finnerne at vise større Omsorg for sine Døde, end Lapperne. Saa hjælpsomme som disse ellers i Et og Alt ere mod hinanden, saa umedgjørliche eller uhjælpsomme ere de, naar det gjælder Lig. Her i Varanger hjælper en Broder ikke den anden med

Faderens Lig uden Betaling, som rigtignok altid bestaar i en Mark, der skal udredes ifølge gammel Vedtægt. Det har derfor i høi Grad forundret en Nordmand at høre den ene af to Brødre — paa Anmodning om at bistaa den anden ved Faderens Begravelse — svare: „Det gjør jeg ikke, medmindre du giver mig 1 Ort.“

Gaar man en Tur igjennem Finnebyen, vil man lægge Mærke til, at der i nogle faa Huses Vinduer findes Blomsterpotter med Blomster. Man kan da være vis paa, at der i Huset bor en Nordmand, eller at det er en Nordmandsfamilie, som eier ellær bebor Bygningen. Finnerne have nemlig Intet af denne Forkjærlighed for Blomster, der udmærker Nordmændene ligefra Lindesnæs til Nordkap, saaledes at man selv i den usleste Husmandshytte ofte finder Forsøg paa at pleie en eller anden saadan. Endog Sæterjentene pleie ofte at tage med sig op til Fjelds en af sine Yndlingsblomster for der at stille med den og glæde sig ved Synet af den i sit lille Sætervindue. Vindueskarmen i en Finnestue er ganske smal og hælder skraa indover, for at Vandet af den smeltede Is med Lethed skal kunne løbe bort. Paa Grund af sin Forkjærlighed for Blomster i Vinduet gjøre Nordmændene derimod, maaske paa det Nyttiges Bekostning, Vindueskarmene brede og horisontale, saaledes at der er Plads til i disse at hensætte baade Blomsterpotter og andre Ting. Forøvrigt er der inde i Finnernes Huse Intet, der i nogen mærkelig Grad adskiller dem fra Nordmandshuse, — det skulde da være Sengene; thi Finnerne bruge ikke aabne Sengesteder men Karme, der kunne lukkes og saaledes om Dagen tjene som Bænke. En saadan Bænkeseng har altid et høit Rygstød, der ofte er prydet med Træsnitværk.

Jeg tror ikke, at Selskabelighed kan siges at være noget udpræget Hovedtræk i den finske Folkekarakter; thi

Finnen kan trives overmaade godt som Eneboer i ganske folketomme Trakter, men Finnerne i Kvænbyen have imidlertid Ord for at være meget selskabelige. De gjøre Besøg eller se indom hinanden tit og ofte. Gaar man ind i et Finnehus, træffer man ofte hele Stuen fuld, og Munden i Gang paa Allesammen. Saasnart en Mand eller Kone har nogen Tid tilovers, gaa de om til Naboerne og fordrive Dagen med ørkesløs Passiar. Paa slige dagligdags Smaavisiter bydes ingen Ting, men Søndag Aften kan det nok hælde, at der trakteres lidt, især synes Mælkeringe, *Wiili-pytty* (af sv. Filbytta), at være det, som hyppigst bydes frem. Ialfald faa Herskaberne inde i Midtbyen hyppigst det Svar af sine Tjenestepiger, som have været paa Besøg i „Kvænbyen“, at de ere blevne trakterede med „Rømmebunke.“ I Julen slaa ofte Flere sig sammen og holde større Selskaber, hvori der ikke sjelden drikkes tappert. Ogsaa Kjøreture høre med til Finnernes Vinterfornøielser.

Skjønt i Grunden et noget trægt Folk, ere Finnerne dog ivrige og ihærdige Dansere, naar de først ere komne i Takten og have faaet Foden paa Glid. En af Kjøbmændene i Vadsø har i Kvænbyen opført en Dansesal, som stadigt udleies og benyttes. Alle moderne Danse, som Vals, Gallopade, Polka etc., have — i Selskab med Krinolinen — naaet ogsaa hidop til Finnerne. Krinolin brugtes i 1867 af alle fiffige Finnepiger ligesaa stor og stiv som nogetsteds sydpaa.

Finnerne udmærke sig ikke ved nogen særegen Nationaldragt; men de finske Kvinder ere i høi Grad pyntesyge. Selv den allerfattigste har dog altid et sort Silketørklæde over Hovedet, naar hun gaar ud. De velstaaende udmærke sig ved stadselige Kjoler, især af lystfarvet Tøi, og ved mange Ringe paa Fingrene, Armbaand, Perlebaand om Halsen og store Ørendobber. Har en Brud ikke selv den nødvendige

Pynt, saa laanes baade Klæder og anden Stads. Finnebruden bruger ikke, som de norske Kvinder, udslaget Haar, men dette opknyttes i Nakken, og i Haaret fæstes Sløifer og brogede Baand. Brudgommen gaar klædt — som Nordmændene — i sorte Klæder. Ligesom Finnerne i sin Dragt ikke afvige synderligt fra Nordmændene, undtagen paa Steder, hvor de have optaget den lappiske Kufte, saaledes udmærke de sig heller ikke ved Særegenheder i Sæder og Skikke. I deres Brylluper f. Ex. gaar det til omtrent som hos Nordmændene. Dog skjelner nok Finnerne mellem saakaldte „Skaalbryllup“ og „Dansebryllup.“ I det første Slags er enhver Gjæst nødt til at give en Gave, den være nu stor eller liden, i det andet Slags er dette en mere frivillig Sag. Dansebryllup holdes ikke hjemme i Huset, men Dansesalen i Kvænbyen leies dertil. Brudeparret begiver sig lige efter Vielsen fra Kirken til Dansesalen, hvor Gjæsterne samles, og Dansen strax begynder. I Dansebryllup trakteres Gjæsterne kun med Drikkevarer, Vin og Punsch. Man turer og danser ud over Natten, og dermed er hele Høitideligheden forbi. Sjelden fortsættes — og da kun af Faa — ogsaa næste Nat. Efter at man har danset en Stund, sættes et Bord frem, hvorpaa staar en Tallerken, tildækket med et Klæde. Kjøgemesteren tager Sæde ved Bordet og opfordrer Gjæsterne til at komme med sine Gaver.

Enhver Yder leverer sin Gave til Kjøgemesteren, som gemmer den under Klædet og derpaa med høi Røst udbasuner, at N. N. har givet saa eller saa meget. Dog nævner han, vel at mærke, aldrig den rette Sum, men gjør den 3 eller 4 Gange saa stor, for at opmuntre Publikum til at vise sig rundhaandet. Giver man 2 Spd., udbasuner Kjøgemesteren, kan hænde, at N. N. har givet 6 Spd. o. s. v. Den, der ikke kjender noget til dette Træk af Finnens ofte storpralende Væsen, vilde ved en flygtig Visit i Dansesalen under Skaal-

givingen faa et storartet Begreb om Befolkningens Formuesomstændigheder, med mindre han ved selv at yde en Gave strax opdagede Hemmeligheden. Undertiden holdes ogsaa Danseselskab, efter at der er lyst for Brudeparret, og der gives ogsaa da i Skaalen.

Forholdet mellem Nordmænd og Finner. Finnernes Kjendskab til Norsk. Fennomaner.

Forholdet mellem Nordmændene og Finnerne som Naboer er forskjelligt eller mere og mindre godt paa de forskjellige Steder. I det Hele taget tør man dog maaske paastaa, at de komme bedre ud af det med hinanden, end man kunde vente af 2, i Sprog saa aldeles forskjellige Nationaliteter. Det væsentligste Tilknytningsmiddel er fælles Religionsbekjendelse. Forholdet er efter min Erfaring bedre, jo længer man kommer syd paa, og bedst i de Præstegjæld, hvor alle 3 Nationer bo sammen i omtrent lige Antal. Tre forliges — efter den gamle Regel — bedre sammen end To. Saaledes er Forholdet bedre i Vest- end i Østfinmarken. Det viser sig ogsaa af Folketællingslisterne, at Ægteskab mellem Nordmænd og Finner bliver sjældnere, eller Antallet af blandede Individuer forholdsvis færre, alt eftersom man kommer nord og østover, nærmere ind mod Finnens forrige Fædrelands Grænser. Saaledes har Vadsø, sammenlignet med Tromsø og Hammerfest, forholdsvis det færreste Antal af blandet Race. Medens jeg i Vestfinmarken ikke har hørt Nordmændene klage over Finnernes Umedgjørlighed, ere saadanne Klager ikke ualmindelige i Østfinmarken. I Varangerfjorden og paa Strækningen fra Vadsø til Vardø synes det næsten, som om Nordmændene vige Pladsen for Finnerne. Dette er dog maaske alene Tilfældet med den gamle Stok af Nordmandsbefolkningen, de

saakaldte „Skolper“, der nedstamme fra de Kolonister, som i den danske Tid, da Finmarken betragtedes som en Forbryderkoloni, sendtes did for at „peuplere“ Landet. Finnen udmærker sig overalt, hvor han kommer hen, om just ikke, som en af Finlands egne Forfattere siger, ved sin „Tjurskalighed“, saa dog ved sin seige Natur og ihærdige Vedhængen ved sit Eget. Han er derfor ikke altid den behageligste eller medgjøriligste Nabo. Kommer det til Uvenskab, er Finnen ikke den, der først byder Haanden til Forlig; Solen maa mange Gange gaa ned over hans Vrede, førend dette sker. Han lider Fortræd og gjør — til Gjengjeld — Fortræd, saa længe, at enhver Anden gaar træt og viger Pladsen. Nedsætter en Fin sig iblandt en Flok af sine i legemlig Henseende vistnok svagere Brødre, Lapperne, gaar det undertiden disse ikke bedre end Ungerne i et Smaafugle-Rede, hvor Gjøgen har lagt sit Æg. Gjøgeungen puffer, støder og sparker saa længe, at han til Slutning beholder Pladsen alene.

Enkelte Reisende have rost Finnerne som de, der skulde staa over Nordmændene baade med Hensyn til fysisk Kraft og Evne til at udholde Klimatet i Finmarken. Dette kan maaske have nogen Grund, naar man sammenligner Finnen med Levningerne af den gamle Nordmandsbefolkning i Østfinmarken. Men vil man sammenligne de fra det nordlige Finland ankomne og aarlig ankommende Finner med Nordmænd, der komme fra samme Breddegrad i Norge eller fra Nordland, vil Sammenligningen ingenlunde falde ud til Finnens Fordel. Det er en erkjendt Sag, at Nordlændingen staar over saavel Rus, Lap som Fin, især som Fisker og Sømand. Ikke destomindre har et Par af de norske Forfatters velvillige Udtryk om de finske Kolonister kildret Finnens Selvfølelse saaledes, at de ivrigste Fennomaner ikke ere ganske fri for at nære den Anskuelse, at af alle Nationer er Finnen

den, som er mest skikket til at bygge og bo i hine nordlige Trakter, og at det derfor er i sin Orden, om ikke en Naturnødvendighed, at Finmarken befolkes med Finner. Heldigvis for Finmarken ere Finnerne, som komme did, ikke fra det indre og østre Finland, hvor den reneste, mest ublandede finske Race findes, men fra Uleåborgs Len eller fra Østerbotten. Befolkningen der udmærker sig ikke blot ved sit Ydre, men ogsaa i flere andre Henseender fremfor den ægte lyslete Finne. Østerbotningen, i hvis Aarer der formodentlig flyder baade noget svensk og lappisk Blod, er ofte mørkhaaret, af livligt, ofte hidsigt Temperament, hvorfor han som Lærdølen ogsaa er tilbøielig til i Slagsmaal at bruge Kniven. Han er raskere i sine Bevægelser og dristigere end den benstærke, firskaarne, ægte Indlands-Finne, der i Hungersaaret 1867 viste sig i den Grad træg eller umulig at faa fra gamle Væner, at han foretrak at sulte for at ombytte den tilvante Kost af Brød og Fisk med ferskt Kjød.

Paa mine Reiser i Finmarken har det forekommet mig, at man finder den smukkeste, raskeste og livligste Befolkning der, hvor en omtrentlig lige Blanding af alle 3 Nationer er opstaaet, f. Ex. i Skjærvø, Lyngen og Alten. En blandet Race af Nordmænd, Finner og Lapper vil derfor maa-ske være den, der holder Klimatets Strenghed bedst ud, og hvormed Landet er bedst tjent, forudsat at dette Blandingsfolk taler norsk Sprog og har norske Sympatier.

Man paastaar, at det norske Sprog vinder betydeligt Terræn iblandt Finnerne, efter at man for Alvor har taget fat paa at give Finne-Børnene Undervisning i Norsk i Skolerne ved Siden af Religionsundervisningen og gennem dertil indrettede hensigtsmæssige Bøger. Det skal ikke blot være Tilfældet i Vestfinmarken (Alten, Kaafjord, Hammerfest) men ogsaa i Vadsø, saavel i vestre eller den gamle

Kvænby som i østre. Man paastaar, at der i de sidste 3—4 Aar, efter at en bedre Ordning af Skolevæsenet er indført, findes langt flere Finner, som interessere sig for at lære Norsk, og som forstaa samme end tidligere, da de i Antal vare i Minoritet¹. Det vilde være glædeligt, om saa var; men jeg nærer Tvivl om, at det gaar saa rask, som Nogle maaske tro, med Finnernes Fornorskning. Jeg tror ikke, at Nordmændene nogetsteds udmærke sig ved nogen høi Grad af Evne til at denationalisere Andre. Tvertimod har de overmaade let for at lære fremmede Sprog og indforlive sig i fremmede Forhold. Man faar ogsaa let et feilagtigt Begreb saavel om Lappernes som Finnernes Kjendskab til Norsk, naar man paa en Gjennemreise i Finmarken blot har Anledning til at træffe den voxne mandlige Befolkning paa Fiske- og Handelspladse eller paa Dampskibene, men derimod ikke Anledning til at besøge Befolkningen i deres — ofte afsidesliggende — Hjemsteder. Paa en Reise langs Kysten vil man ofte træffe paa Finner og Lapper, som nogenlunde kunne udtrykke sig paa Norsk i almindelige Spørgsmaal og Svar om dagligdags Gjenstande, men slutter man fra de Individier, som man saaledes træffer i Selskab med Nordmænd paa Reiser og paa de større Fiskepladse, og som gjerne holde sig frem, naar den Reisende selv ikke kan tale med dem paa deres eget Sprog, at Kjendskabet til Norsk forholdsvis ogsaa er ligesaa almindeligt andre Steder, tager man meget feil. Har man Anledning til at besøge Finnerne paa deres Hjemsteder, hvor man i

¹ „Hos de fleste Finner (siger Profess. Daa) var det ganske umuligt at opdage nogen Forskjel mellem deres Norsk og de saakaldte Nordmænds. Der var hverken nogen mærkbar udenlandsk Accent, nogen ugrammatiskalsk Sprogdannelse eller nogen unaturlig Stivhed i Udtalen, som om den var tillært. Deres Udtryksmaade forekom mig at være ganske som de Norskes af samme Stand, ligesaa idiomatisk, ligesaa dialektmæssig“. L. Kr. Daa. Aftbl. 1870.

Sommertiden vil træffe næsten blot Kvinder og Børn, da Mændene ere paa Fiske, vil man komme til det modsatte Resultat, at yderst Faa forstaa Norsk.

Nogle Dages Ophold i Vadsø vil saaledes heller ikke være tilstrækkeligt til gennem egen Erfaring at faa det rette Begreb om de der boende Finners Kjendskab til Norsk. Man bliver nødt til at holde sig til Andres Udsagn, og man kan let komme til et høist ensidigt Resultat. Jeg henvendte mig derfor til Stedets Præst og fik af ham en Opgave over Sprogkjendskabet i Vadsø By, som var optaget samtidigt med Folketællingen og af de med Forholdene mest kjendte Folk. Jeg vil gjengive denne Opgave her, da den naturligvis har en langt anden Betydning end det subjektive Indtryk, jeg selv eller nogen anden Reisende kunde faa ved nogle Besøg i Kvænbyen og Samtale med et halvt Snes forskjellige Individuer.

Ydre eller østre Vadsø.

Norske (o: N. Sv. Dan.) 58 Indiv., af disse forstaa 2 Fin. og Lap.
25 Finsk. 1 Lap.

Norsk-Finske (bland.) 18 — - „ „ 5 N. og Fin.
13 blot Finsk.

Finske (ubland.) 448 — - „ „ 2 N. og Lap.
104 N.

Lappiske (ubland.) 1 (Tjener) „ „ Norsk og Finsk.

Samtlige Individuer vare fordelte i 64 Huse med 156 Husholdninger.

Indre Vadsø.

Norske 25 — — 3 Fin. 1 Fin. og Lap.

Finske 179 — — 3 N. og Fin. 110 Norsk.

fordelte i 25 Huse med 41 Husholdninger.

Midtre Vadsø.

Norske (o: N. D. Sv. Tysk) 450 — — 8 Fin. og Lap.

			24 Fin. 1 Lap.
Norsk-Finske (bl.)	29	— —	13 N. og Fin.
			1 N. Fin. og Lap.
			15 blot Finsk.
Finske (ubl.)	145	— —	11 N. og Lap.
Lappiske (ubl.)	4	— —	3 Norsk.

Med disse Opgaver som Grundlag til Enhver selv kunne opgjøre sin Mening om Sprogforholdene i Vadsø for Tiden. Det er sandsynligt, at en norsk Læser vil finde, at det er et godt Tegn paa det norske Sprogs Fremgang, naar 291 af 772 ublandede Individer Finner kunne Norsk. Det er muligt paa den anden Side, at en Fennoman vil glæde sig over, at det finske Sprog synes at seire i de blandede Ægteskaber, idet der af 47 blandede Individer, (Folket. 49), ikke er mere end 19, som kunne Norsk, og at der iblandt 533 ublandede Norske, (Folket. 518), er 63 som kunne Finsk. Af en saadan Opgave over Sprogtilstanden for et enkelt Aar vil der dog ingen Slutning kunne uddrages for Fremtiden. Kun naar lignende optages for en Række af Aar, vil dette være muligt.

Jeg har gjort Begyndelse hermed paa et ethnografisk Kart over Finmarken, der udkom i 1860, men har været hindret fra at faa istand en ny Udgave. Jeg havde tænkt mig, at en ny Udgave kunde udkomme hvert 10de Aar, eller hvergang Folketælling holdes. Man vilde da ved samme faa en klar Oversigt over Sprog- og Bostedforholdenes saavel Beskaffenhed som Udvikling.

Det har imidlertid vist sig overalt, hvor Finner bo, at den sidste Eiendommelighed, som de opgive, er Sproget. Deres Børn lære derfor ikke i Hjemmet at tale Norsk af sine Forældre, saalænge disse endnu kunne tale Finsk. Skulle de lære Norsk, maa det ske i Skolen og ved Omgang med norske Børn.

Jeg har endnu ikke været saa heldig at træffe nogen Fin, som havde lært sig til at tale Norsk saa godt, at man ikke kunde høre, at han oprindelig var Finne eller hans Modersmaal Finsk. Accentuationen eller Tonefaldet i Finsk er saa stærkt og eiendommelig markeret, at man snart gjenkjender det i den norske Tale. Ligesaa mærker man Finnen paa Udtalen af enkelte Konsonanter. Dette er Tilfældet ikke blot i Finmarken, men man hører det ogsaa hos Finnerne paa Finskogen, endskjønt disse nu have boet der omtrent i et Par Aarhundreder, ganske isolerede, blandt Nordmænd og allesammen kunne tale Norsk. Det er ogsaa en Kjendsgjerning, at Svensktalende fra Finland strax røbe sig blandt rene Svenske ved sin eiendommelige Udtale.

I Finmarken har Finnerne efterhaanden fra Norsk optaget en Del Benævnelser paa Gjenstande vedkommende Bedriften paa Søen, som de dels ikke kjendte, dels vare lidet fortrolige med i Finland. Som Exempler paa Norskens Indflydelse paa Finsken kan anføres nogle Sø-Termini, der ikke findes i finske Leksikon. *Perta*, *Perta*. *Klova*, *Klo*. *Tohat*, *Tofte*. *Trava*, *Drag*. *Vanta*, *Vante*. *Ripa*, *Rip*. *Treggi*, *Dreg*. *Pita*, *Bete*. *Halari*, *Hvadben*. *Skauta*, *Skaut*. *Brase*, *Bras*. *Rakka*, *Rakke*. *Roäri*, *Ror*. *Tyri*, *Styre*. *Tyrvolla*, *Styrvold*. *Tauni*, *Stavn*. *Krystikki* og fl.

Hvorsomhelst man forresten gaar omkring i selve Vadsø, det norske Centrum mellem østre og vestre Kvænby, hører man paa Gader, Brygger og i Kramboder, hyppigere kvænsk end norsk Tale. Handelsmændene kunne naturligvis saagodtsom alle tale Kvænsk, ligesom ogsaa mange af dem kunne tale Russisk. Flere kunne ogsaa tale Lappisk.

Vadsø By har ikke blot en Borgerskole, men ogsaa en Almueskole og en Smaabørn-Skole. Blandt Eleverne paa Bor-

gerskolen var der i 1867 ogsaa en Finnegut af fattige Forældre, som havde fri Skolegang.

Almueskolen har 3 Klasser med tre Lærere, af hvilke 2 ere kyndige i det finske Sprog. Nederste Klasse er et Slags Forberedelsesklasse, hvori finske Børn faa Undervisning i Norsk for senere i anden og tredie Klasse at kunne nyde Undervisning sammen med norske Børn. En lignende Forberedelsesklasse er, med et Bidrag af 50 Spd. aarlig af Oplysningsvæsenets Fond, i 1866 ogsaa indrettet ved Almueskolen i Hammerfest. Andre Steder i Finmarken undervises finske Børn dels paa Finsk, dels paa Norsk. Nogen Tvang med Hensyn til Undervisning i Norsk eller paa Norsk bør naturligvis aldrig anvendes — og kan heller ikke anvendes; thi det staar Forældrene frit for at holde sine Børn borte fra Skolen, naar de sørge for, at de faa den nødvendige Undervisning i Hjemmet. Her kunne de da undervise eller lade dem undervise paa hvad Sprog, de finde for godt. Men naar Forældrene indse Nytten af, at deres Børn for Fremtidens Skyld lære sit nye Fædrelands Sprog at kjende og ønske dette, da kan neppe selv den ivrigste Fennoman have noget at indvende mod, at de meddeles Undervisning i samme. Saavel Embedsmænd som Kjøbmænd, siger Prof. Daa (Aftbl. 1870) paastode, at „Finnerne vare stolte af det Norske, de forstode, og gjerne, naar det lod sig gjøre, vilde passere for at være Nordmænd. For at opnaa denne Indlemmelse i det norske Samfund betænkte Finnerne sig ikke paa at bortlægge sine egne, for Vellyd berømte Familienavne eller ombytte f. Ex. *Rantatalo* med Strandgaard. De Finner, som længe havde boet i Norge, kaldte sine nylig ankomne Brødre Raa-Kvæner, ganske saaledes, som den Amerikaniserede Nordmand ser ned paa alle Newkomes, fordi de ere ukyndige i det ny Lands Seder og Stel“.

Almueskolen holdes i 6 Maaneder af Vinteren og den i 1866 oprettede Smaabørn-Skole i de 6 andre Maaneder. Den har en Lærerinde, der lønnes med 15 Spd. pr. Maaned, og underholdes med et aarligt Bidrag af 100 Spd. af Oplysningsvæsenets Fond. Norske og finske Børn søge Skolen sammen, og de sidste have saaledes her allerbedst Anledning til at lære det norske Sprog; thi „alene i Barnealderen kan den uhyre vanskelige og vigtige Del af Sprogkyndighed erhverves, som bestaar i en rigtig Udtale, paa samme Tid som netop fælles Skolegang i det Hele taget bidrager til at bygge en Bro over Kløften mellem begge Nationaliteter.“¹

I det Hele taget er der sørget og vil fremdeles mere og mere blive sørget saaledes for de indvandrede Finners Undervisning dels paa deres eget Sprog, dels paa Norsk, at der ingen-
somhelst berettiget Grund kan være til Klage eller Misnøie.

Allerede i 1867 havde man 21 fast ansatte og i Finsk kyndige Skolelærere, specielt for de finske Børns Vedkommende i Finmarken, hvorhos 3 til samme Endemaal dengang forberededes paa Skolelæreranstalten i Alten. Denne er nu indforlivet i Skolelærerseminariet i Tromsø, hvor der findes 12 Fripladse for Elever, der skulle uddannes til Lærere for Lapper og Finner. Til disse 12 Fripladse er aarlig bevilget 1000 Spd. af Oplysningsvæsenets Fond. De 8 lappiske ere beregnede til 60 Spd. aarlig for hver Elev, og de 4 finske Elever (eller finsttalende, norskfødte Elever) ere beregnede at koste hver 70 Spd. aarlig.

I det Hele taget er en tilfredsstillende Ordning af Skolevæsenet i hine nordlige Trakter, hvor de 3 Nationer bo sammen, forbunden med meget Arbeide og usædvanlig store Udgifter. Jeg vil blot anføre Følgende: I de 4 nordligste Provstier (Tromsø, Alten, Hammerfest og Varanger) er der

¹ L. Kr. Daa. Aftbl. 1870.

tilsammen 91 Læredistrikter. I 15 af disse Læredistrikter er det nødvendigt eller ialfald saare ønskeligt, at vedkommende Skolelærere kunne tale alle 3 Sprog, Norsk, Finsk og Lappisk. I 45 Distrikter udfordres Færdighed i 2 Sprog, nemlig enten Norsk og Lappisk eller Norsk og Finsk. I 9 Distrikter er Færdighed udelukkende i Lappisk nødvendig. I det Hele taget er der altsaa 69 Læredistrikter, „hvori der ved Undervisningen benyttes lappisk eller kvænsk Sprog.“ Endvidere kan oplyses, at Aarsudgiften for hvert Barns Undervisning i de 3 nordligste Provstier, Alten, Hammerfest og Varanger, i 1866 gik op til 4 Spd. 117 Sk., medens den gennemsnitlige Aarsudgift for det hele Land for hvert Barn beløb sig til 1 Spd. 78 Sk.

Flere af Præsterne er kyndige i Finsk, og endnu flere sprogkyndige Præster ville blive ansatte, alt efter som Behovet af saadanne maatte blive større. Med Hensyn specielt til Gudstjenesten i Vadsø, er det ved Kongl. Resol. af 1867 bestemt, at der „for at virke til Kvænernes kristelige Oplysning“ blandt Andet „skal holdes paa 2 Søndage af 3 Aftensangsgudstjeneste paa det kvænske Sprog.“

Sammenligner man Skolevæsenets Tilstand i den nordlige Del af selve Finland med, hvad der er gjort her tillands for dette Folk, er der endnu mindre Grund til nogen Klage. Medens vi, som paavist, i Finmarken i 1867 havde 21 finstaltende Skolelærere (jeg kjender ikke Antallet nu i 1871) for de c. 6000 Finner, som bo der, er der Præstegjæld i Nordfinland med ligesaa stort, om ikke større Individantal, f. Ex. Kuusamo, hvor der ialfald i 1867, da jeg reiste der igjennem, ikke fandtes 1 Skoleholder. Undervisningen meddeltes Børnene af deres Forældre. Præst og Klokke havde Tilsyn hermed paa den Maade, at der skiftevis paa forskellige Gaarde et Par Gange om Aaret holdtes Forsamlinger og Læseforhør saavel over Forældre som Børn eller baade over Gamle og Unge.

Til Finnernes Tarv er der her hos os paa offentlig Bekostning trykt med dobbelt Text, Finsk og Norsk, to ABC, en Bibelhistorie, en Katekismus og Udtoget af Alterbogen; den sidste fornemmelig til Brug for Præsterne ved Guds-tjenesten paa Finsk. Nytestamenter, Bibler m. fl. skaffes dem fra Finland.

Ligeledes er der gjort forberedende Skridt til at faa den norske Grundlov trykt paa Finsk med sideordnet norsk Text, for at Befolkningen gennem samme ogsaa paa Finsk kan blive bekendt baade med de Rettigheder og de Pligter, de have i sit nye Fædreland.

De, der kjende det Indre af det nordlige Finland nærmere, forundre sig ikke i mindste Maade over, at en hel Del af Befolkningen derfra søger nordover til Ishavets Kyster, dels for at fiske der nogen Tid og saa vende tilbage igjen, dels for at bosætte sig der. Ved Ishavskysten er der altid Livsophold at faa af Søen. Det Indre af Nordfinland har derimod grunde, fiskefattige Indsøer, frostlændte Marker, er tyndt befolket, kommunikationsfattigt, og Befolkningen har ved hyppige Misvæxtaar ofte været udsat for Hungersnød.

Norske Reisende, der fra Finmarken om Vinteren drage til Udlandet over Enare og Nordfinland, have oftere havt Anledning til at se Befolkningens Nød, eller hvorledes de have været nødt til at livnære sig ved at koge Suppe paa Furubark, der har været tilsat med et Par Næver Mel og nogle Fedtklumpe.

En saadan Reisende har fortalt mig, at det engang hændte, at hele Familien i den Hytte, hvor han paa Reisen hvilede, stod op og neiede, da hans Skydsgut kastede Rygbenet af en Sik, som han havde fortæret, op i Familiegryden som Bidrag til at give Suppen Smag, og at Børnene sloges med Hunden om de Ben, som tilkastedes denne. Anderledes i

Finmarken med sit aabne Hav, sin lette Kommunikation, sine talrige og velstaaende Handelsmænd, sin livlige Trafik med Sydlandet, foruden at Befolkningen altid kan ty til Havet og derfra hente idetmindste nødtørftigt Livsophold ikke blot for sig, men ogsaa for sine Kreature ved Hjælp af Tarre og Løping eller kogte Fiskehoveder og Fiskesod, der ialfald er langt mere nærende end Indlandsfinnens Barkesuppe.

Finland er, som man let vil se ved at kaste et Blik paa et almindeligt Europakart, udestængt fra Ishavets Kyster, hvor dog en ikke liden Del af dets Befolkning søger Livsophold, og hvor endnu flere kunde finde samme. Rusland og Norge eie hele Kysten og ere Naboer nordenfor Finland. Finland har ikke mere end et Par Mil igjen til Havet, og et af dets ivrigste Ønsker er, naturligt nok, at naa dette. Kunde det ske, f. Ex. ved et Mageskifte af Sydvarangers mod Utsjoks eller Enontekis's Præstegjæld, vilde Intet være mere efter Finlands Ønske og heri heller ikke Noget, der stred mod Ruslands Interesser, saalænge Finlænderne ere og blive russiske Undersaatter. Men vi for vor Del har ingen Overflod at sælge af og heller ingen Grund til at bytte. Rusland derimod har Overflod af lidet benyttede og lidet befolkede, fiske-rige Ishavskyster. Det Naturligste vilde derfor være, at Rusland indrømmede det fattige Finland Noget af sin Overflod, f. Ex. en Strækning af den nærmeste russisk-laplandske Kyst, hvor finske Kolonister kunde nedsætte sig, om de vilde, eller søge hen paa Fiske en Tid af Aaret, saaledes som de nu søge til Finmarken. Fra Finlands Side er der virkelig ogsaa gjort Forsøg paa at erholde en Del af den russiske Kyst. Saavidt vides, ansøgte den finlandske Regjering i 1862 om, at Kyststrækningen fra Jakobselven til Peisenfjorden, kun 2 Mile lang, hvor der findes to mindre vigtige af Russekystens 41 Fiskevær, maatte blive indrømmet finske Undersaatter

til udelukkende eller særlig Afbenyttelse. Men denne Ansøgning blev ikke indrømmet paa de Betingelser, som man ønskede, nemlig at Kolonisterne skulde kunne bygge og bo under finsk Jurisstiktion. Finlands Haab om paa denne Kant at komme i Besiddelse af en liden Smule Ishavskyst er saaledes for det Første bleven skuffet.

Sagen er vel simpelthen den, at Rusland, som eier denne Kyst, ikke vil blive mere Eier af den, om den besættes med lutherske Lapper og Finner, ligesaa lidt som vi for vort Vedkommende end mere sikres Finmarkens Besiddelse gennem de finske Kolonister. Og Følgen af Ruslands Uvillighed til at gaa ind paa Finlands Ønske er dernæst den, at den finske Udvandringsstrøm fremdeles gaar over til os. Om dette er tilsigtet og gjerne sees af vor østlige Nabo, skal jeg lade være usagt. At det fennomanske Parti i Finland interesserer sig for, at deres Landsmænd her, som andre Steder, vedligeholde sit Sprog og sin Nationalitet, er sikkert. Det synes endogsaa at gjøre Fennomannerne ondt, naar de høre Tale om, at Finnerne her hos os lære Norsk, eller at man aabner dem Anledning til at lære sit nye Fædrelands Sprog at kjende, og at denne Anledning gjerne benyttes. Saaledes betragtes ogsaa den Omstændighed, at finske Bøger trykkes med dobbelt Text, som Noget, der langt fra fortjener Paaskjønnelse. „Heri“, siger Professor Koskinen i „*Kuukaus lehti*“ (litterært Maanedssblad for Mai 1868 p. 121) „gjør man ikke blot mere, end man kan forlange, men i Sandhed ogsaa mere, end ønskeligt kunde være.“ Hvorfor anse Fennomannerne det ikke for ønskeligt, at de norske Finner lære sit nye Fædrelands Sprog?

Ligger der under det fennomanske Parties „nationala sträfvanden“ og deres Forhaabning om et Suomi, uafhængigt af alle Nationer, Rusland deri indbefattet, dog den under-

fundige Bagtanke hemmelig skjult, at det skulde kunne lykkes dem gennem denne Planteskole af Kolonister at erhverve sig Finmarken eller nogen Del af samme? Ruslands Bistand kunne de vist paaregne. De samme Fennomaner anse det derimod for saare prisværdigt, naar en Svenskfødt i Finland lærer sig til at tale sit Fædrelands Sprog eller det Finske, og den samme Forfatter udtaler sig i samme Blad om „*Kaulujen suomentamisesta*“ (Skolernes Forfinskning eller Udbredelse af det finske Element gennem Skolen) temmelig diktatorisk saaledes om Forholdene i sit eget Land: „I detta Land får icke finnas någon särskilt, egentlig finsk Befolkning, utan alla stånd, alla Klasser af menniskor böra tillhöra ett folk, en enda finsk befolkning.“

Med Finnerne hos os, eller i det Hele taget med dem, der bo vestenfor Finlands Grænser har det ingen Nød i nogen Henseende. En langt værdigere Gjenstand for Fennomanernes Omsorg og Paavirkning vilde de Suomis Sønner være, der bo østenfor Finlands Grænser. Her findes Uvidenhed i den Grad, at den grænser til Hedenskab, og her, hvor Forfædrenes Sprog, Sæder og Skjaldskab hidtil bedst er blevet bevaret, hvor det finske Nationalepos, Kalevela, endnu klinger paa Folkets Læber, her æder nu det slaviske Element langsomt, men sikkert, Aar for Aar, mere og mere om sig, som Branden i en Mosemark. Tænker Fennomanerne maaske paa at slukke Branden her ved at optænde Misnøiens Flamme i Finmarken? Jeg kan ikke tro det; det er ialfald ikke en Tanke, der næres af det finske Folk.

Vi paa vor Side gjøre, som oplyst, hvad vi formaa for vore finske Kolonisters alsidige Oplysning, samtidigt med, at vi indrømme dem alle en fri norsk Borgers Rettigheder. Hovedsagen for os er ikke Sproget, eller hvilket Sprog Finnen taler, naar han aflægger sin kristelige og politiske

Troesbekjendelse, men Hovedsagen for os er, at de, som bo inden vort Lands Grænser, maa have al Grund til oprigtigt at erklære, at de heller ville være norske Borgere end hvilket som helst andet Lands Undersaatter. De maa frit udtale dette paa Norsk eller Finsk eller Lappisk. At forsøge paa at gjøre Finnerne til Norske imod deres Villie, vilde ikke blot være spildt Umage, men Topmaal af Daarskab og Uklogskab. Der bør hverken anvendes nogen Tvang eller vises nogen Tilsidesættelse, som kan avle Misnøie. Lad der være aaben Kamp og fri Konkurrence, og lad saa Finnen overvinde eller gaa foran Nordmanden, om han kan.

Kvænbyen i Fisketiden.

Men vi vende atter tilbage til Vadsø for at se, hvorledes det ser ud i Kvænbyen paa den Tid, da talrige Skarer ankomme fra Finland for i nogen Tid at drive Fiske paa den norske Kyst, dels sammen med sine forrige Landsmænd, dels leiede af norske Redere. Der findes, som bekjendt, intet Forbud mod, at Finner eller Finlands Undersaatter fiske paa den norske Kyst, men Hovedsmanden paa en Baad, bemandet med fremmede Fiskere, har kun at betale en ringe Afgift til Herredets Fattigkasse. I store Baadsladninger komme de over fra Neiden til Vadsø og skulle nu have Logi hos sine Landsmænd. De fleste ere Løskarle, men ofte kommer ogsaa baade Mand og Kone med smaa Børn, der i Mangel af ordentlige Klæder undertiden ere tullede ind i en Sæk eller andet Plag, saaledes at det har hændt, at man ved Landstigningen i Skyndingen har taget en saadan Tul og kastet den op paa Stranden som en anden Vareballe og først ved Barnets Skrig mærket, at den indeholdt noget Levende.

De i Kvænbyen boende Finners smaa Huse blive i denne

Tid stærkt overfyldte. En Stue, som i Almindelighed ikke pleier at afgive ordentlig Plads for mere end 5 Individer, maa nu rumme 20. De Ankommende ere baade forsultne og slet klædte, i bedste Tilfælde iførte en ofte miserabel Sau-kindspels, der om Natten paa det bare Gulv maa tjene baade som Over- og Underdyne. Kun sjelden findes der indenfor Pelsen andet end det bare Skind.

Det er umuligt for den ellers renslige Kvænbybefolkning i denne Tid, eller fra Tiden omkring 1ste til 15de Marts, at holde sine Huse rene for Smuds og Dyr og slet Luft, saa at Følgen af denne Sammenstuvning i alle Stuer ofte er Sygdom og Elendighed.

Saasnart de fiskesøgende Finner have faaet Engagement, enten hos sine egne Landsmænd eller hos Nordmænd, forsvinde de fra Kvænbyen og drage enten udover mod Vardø eller indover Varangerfjorden eller sydover mod Russekysten, alt efter som Fisket slaar til.

Den norske Fisker beskylder ikke sjelden Haandelsmændene for, at de ere villigere til at give Kvænerne end Nordmænd Kredit, og betragte derfor disse omtrent med ligesaa uvillige Øine, som norske Arbeidere sydpaa tildels betragte de didkommende svenske Arbeidere. Finnen og Svensken lader sig formodentlig leie for billigere Betaling end den indfødte Norske, da de ere nødte til snarest muligt at faa Engagement og under fremmede Forhold ikke blot ere moderatere i sine Fordringer, men ogsaa ofte flittigere og mere om sig for at tjene godt i kort Tid, end de vilde være i sit Hjemland.

I Kvænbyen er der efter Fiskernes Afreise igjen pent og ordentligt i 2 til 3 Maaneder. Slaar Fisket ikke til ved selve Vadsø, ser man i den Tid næsten blot Kvinder og Børn omkring i Byen. Henimod St. Hans Tider er i Almindelighed Vaarfisket

sluttet, og den fiskende Finnebefolkning vender nu tilbage til Vadsø for at faa Klarering af sine Redere eller Medfiskere. Har Fisket været rigt, hersker der da en Uges Tid i Regelen et glad Liv i Kvænbyen. *Matti* og *Jussi* og *Pekka* og *Piera* fra Haapajärvi, Kalajoki eller Kuusamo og andre Sogne i det nordlige Finland — eller de starovjerske Kareler *Jeremei*, *Ivan*, *Seder* o. fl. fra Pääjärvis og Kuitojärvis Bredder, der kom næsten nøgne til Vadsø, forsultne og uden en Skilling i Lommen, have nu gode Klæder paa en velnæret Krop og blanke Sølvdalere i Lommen. Men disse ere ogsaa ofte surt fortjente. Arbeidet paa Havet er haardt, Blæsten bidende og Bekvemmelighederne i Land uhyre tarvelige. Intet Under derfor, om *Jussi* og *Matti* efter Tilbagekomsten til den hyggelige Kvænby føle sig fristede til at opfriske Livsaanderne med en Slurk af det midt i al Fiskeluft lifligt duftende Brændevin eller Rom. Dog kun en liden Del af Gevinsten maa anvendes, kun en ganske liden Ubetydelighed, saavidt at de noget stivnede og støre Lemmer faa sin Smidighed igjen. Resten af de blanke Penge maa spares og medbringes hjem, hvor kanske en Hustru med en Flok Unger, klædte i Traser og forsultne, længselsfuldt vente paa sin hjemvendende Fader. Eller kanske der før Afreisen blev sluttet Kontrakt om et lidet „Torp“, som skal betales ved Hjemkomsten, eller kanske en gammel Moder venter sin Søn pengierig hjem igjen for at redde hende fra Hungersnøden. Imidlertid, eller hvordan det end er, en halv Pægel kan dog den bedste Fader eller Søn tage sig med god Samvittighed. Til deres Ros maa man ogsaa sige, at de Fleste lade det blive dermed og begive sig strax paa Hjemveien med største Delen af sin Fortjeneste. Men Undtagelser findes ogsaa, og desværre, den ædle Drik er deroppe, ikke mindre end andre Steder, af den Natur, at jo mere man drikker deraf, des

mere tørster man, og Norges Love ere i saa Maade maaske liberalere end Finlands, at man ustraffet kan tage sig en Taar over Tørsten. Hvorfor skulde man da ikke idetmindste gjøre et Forsøg paa at slukke den? Man tager derfor endnu en halv Pægel, derpaa en hel og saa begiver *Jussi* og *Piera*, glade i Hu og Arm i Arm, sig hen til *Spelar-Matti* eller en anden glad Kammerat. Der spilles Kort, og nu indsamler *Spelar-Matti* og hans Kammerater mange af de surt fortjente Dalere. Paa Grund heraf varer det da ikke længe, førend der under Spillet opstaar en Smule Krangel og Mundhuggeri. *Perkelä! Perkelä!* høres hyppigere og hyppigere, men selv de kraftigste Eder forslaa heller ikke i Længden. Knytnæven benyttes da for at godtgjøre Parternes retfærdige Sag, og til Slutning blander Politiet sig, eller burde ialfald blande sig ind i Affæren, slæber de Drukne i Arresten og mulkterer dem for Slagsmaal m. m. Enden paa Historien med dette Slags Individuer bliver da den, at de, efterat have solgt Klæderne af sig for Brændevin, af Øvrigheden transporteres, forsynede med nye Klæder, over Grænsen. Disse Klæder fik de tidligere beholde, men Følgen heraf var, at de solgte dem til den første den bedste Kjøber og atter halvnøgne indfandt sig for at søge Tjeneste. Det blev mig ialfald fortalt, at en Finnegut paa Transporten hjemover svarede en Nordmand, der ønskede at have faaet ham i sin Tjeneste, men nu ansaa dette ugjærligt: „Hvorfor ikke? Vent bare i 8 Dage, saa skal jeg være her igjen!“

Fra Vadsø til Mortensnæs. Gammer. Bautasten. Sagn om Walit.

Under Opholdet i Vadsø gjorde vi en Tur 3 Mile indover Varangefjorden til Mortensnæs, hvor Handelsmand Nordvi bor.

Lappisk Gamme eller Jordhytte.

Vi bleve her modtagne med den største Gjæstfrihed og Velvillie. Handelsmand Nordvi har ikke blot erhvervet sig et Navn i den videnskabelige Verden for sine naturhistoriske Kundskaber, men baade Kristianias og Kjøbenhavns Musæer have ham at takke for Indsamling af flere ethnografiske Sjeldenheder.

I Nærheden af Mortensnæs findes nogle Jordgammer. Synet af disse var intet Nyt for mig, men derimod for min Reisekammerat, Professor Daa. Jeg vil derfor tillade mig efter Aftenbladet No. 18 — 1870 — at gjengive hans Beskrivelse af en saadan, medens jeg selv tager et Fotografi af samme og leverer et Billede af dens Ydre. „Omkring Handelsstedet laa der en Del Jordhytter, der vare de første Lap-Gammer, jeg havde Anledning til at se. Den første, vi kom til, eiedes af en Trønder fra Opdal, en stor og staut Karl, som dog havde ladet sig nøie med at bygge sin Bolig paa en Maade, der i det Væsentlige lignede den halv vilde, oprindelige Stil, men dog udentvivl indeholdt store, selvstændige Forbedringer. Udvendig bestod Huset kun af Torv, men det var firkantet, indvendig panelet og forsynet med Vinduer. Loft var der rigtignok ikke, saaat Rummet var aabent til de sodede Spærrer. Der var kun et Værelse til Familiens Beboelse, hvilket var uhyre hedt; thi slige Torvhuse ere langt varmere end Træhuse. Ved Siden af var et andet Rum i to Afdelinger, hver med en Dør, til Mandens Hest og hans to Kjør. Et saadant Hus vedligeholdes paa det Vis, at man hvert (?) Aar lægger paa et Par Omhvarv Torv til at udfylde den gamle, som altid synker sammen. Ifald Eieren bliver kjed af det Hele og vil sælge sin Bolig, kan han erholde en Kapital af en eller to Daler for den.

Fra denne forædlede Gamme gik vi til en mere oprindelig, som beboedes af en Fin, der var gift med en halv norsk, halv lapsk Hustru. Deres Hus var derimod, ligervis

som Lappens, helt rundt og bestod af opretstaaende Stolper, der vare udfyldte med Torv, som dannede Væggene, uden videre Bedækning eller Forsøg paa Sminke eller Forskjønnelse. Midt i Stuen paa Gulvet var et Ildsted af store Stene, omgivet af Stolper, som bare det spids opgaaende Tag. Vi fandt Familien liggende paaklædt, men i rigelige Skindfæller, omkring Ilden. Alt var paa Gulvet. De syntes at sove, da vi kom ind, skjønt det var midt om Dagen. Men det var ikke Søveir. Den 3die Gamme var beboet af denne sidste Mands Datter og hendes Ægtefælle, en ren Lap. Den var dog indvendig panelet med horizontale Bord.

Disse Familier, som altsaa bestod af alle 3 Nationaliteter i mangehaande Blanding, havde flere Børn, som alene Fordom kunde negte at være vakre og kraftige. De gik dog alle i lappisk Dragt og taledes lappisk Sprog.“

I en stor Stenurd i Nærheden af Gaarden Mortensnæs have Lapperne i gamle Dage havt en Begravelsesplads. Her, som andre Steder i Finmarken, hvor lignende Begravelsespladse findes, har Graven bestaaet af et aflangt, muret Kammer, dækket af en eller flere Stenheller. Men det Hele, baade Sidemurene og Taget, har med Flid været formet saaledes, at et uøvet Øie har vanskeligt for at skjelne Gravstedet fra den øvrige Urd. I enkelte Grave har man fundet Kranier og Ben af Mennesker, indviklede i Næver. De fleste ere derimod, mærkeligt nok, tomme, eller Liget er for lang Tid siden borttaget, uden at man med Bestemthed kan forklare sig Grunden hertil. Maaske Lapperne selv ved Overgangen til Kristendommen have aabnet sine Fædres Grave og bragt deres Ben i kristen Jord. Enkelte ere da blevne igjen, fordi de havde skjult dem saa godt, at de ikke selv kunde finde dem.

I Stenurden findes ogsaa paa enkelte fremspringende

Punkter, der godt kunne sees fra Søen, runde, murede Stenringe. Lignende har jeg seet flere andre Steder i Finmarken, navnlig findes nogle vel vedligeholdte ved Laxelvand i Porsanger. Paa slige Steder og inden Stenringen, hvorpaa undertiden ogsaa lagdes et Plankegjærde, havde Lappen sine Afguder staaende, der enten vare dannede af Træ eller bestode af en Sten, som var forvitret saaledes, at den havde en fantastisk Form. Disse ere naturligvis for lang Tid siden omstyrtede og forsvundne. Paa Tilbageveien snublede jeg over en Sten af en ganske besynderlig Form, der laa nede i Strandbredden. Maaske dette var Hevn af en hedensk Gud, der engang — for Aarhundreder siden — havde tronet oppe paa Høiden, tilbødt af hele Traktens Beboere.

Tæt ved Handelsstedet Mortensnæs staar en Bautasten. Der findes Spor af, at den engang har været omgivet af 14 Stenringe, den ene udenom den anden, med Bautastenen som Centrum.

Stenen er 3 Alen 19 Tommer høi over Jorden. Under Jorden desuden $1\frac{3}{4}$ Alen. Bredden er 1 Alen og Tykkelsen $4\frac{1}{2}$ Tomme. Lapperne kalde den: *Zærdse-Gædge* 3: Bautasten. Den er sandsynligvis ikke reist af det lappiske Folkefærd. Fandt disse en eller anden Klippeblok staaende isoleret og af særegen Form, troede de vistnok, at en eller anden Guddom havde sin Bopæl i samme, og ofrede til den. Men de Stenguder, som de selv reiste op, vare ikke større, end at de kunde flyttes ved Enkeltmands Hænder. Det er derfor nok muligt, at Lapperne i sin Tid kan have ofret til Stenen, og der fortælles, at en gammel Lappekone skal have gjort dette endnu i Mands Minde. Men sandsynligvis er den reist til Minde om en eller anden skandinavisk Vikingehøvding, som her enten har fundet sin Bane eller udført en eller anden Stordaad. Russerne ville ogsaa tilegne sig Æren af at have

reist samme, ifølge et Sagn om en Kjæmpe, *Walit* eller *Warrent*. Dette Sagn indeholder maaske Erindring om eller giver i Eventyrform en Fremstilling af det russiske Herredømmes Fremtrængen over de Trakter, som engang vare norske Skattedistrikter. Det lyder saaledes efter en russisk Forfatter Weretschagin:

„I gamle Dage, da Karelen og Dvina-Trakterne vare Novgorod underkastede, levede der en mægtig Mand eller Godsbesidder ved Navn *Walit* eller *Warrent*. De Novgorodske Posadniker overdroge til denne *Walit* Regjeringen over hele Karelen. *Walit*, som ønskede at forøge Novgorods Besiddelser, begav sig til den murmanske Kyst for at bekriige Landet. De forskrækkede Murmanner kaldte tilhjælp Njemetski (o: Nordmænd), men disse kunde ikke forsvare dem, som de kom tilhjælp. *Walit* slog dem ved Varenga; „thi han var en stor Kriger og Hærens Ven“. Paa det Sted, hvor Slaget stod, lod han opreise en stor Sten og omgav den med 12 Rader af Stenmure. Dette Monument til Minde om Seieren kaldte *Walit* „Babilon“. Han bosatte sig paa en Ø, som nu kaldes Schalim (o: Salimozero i Oraffjorden).

Nordmændene bleve nødte til at overlade hele Lapland lige til *Jegei* (o: Lyngen) til *Walit*. Fra den Tid blev Lapperne skatskyldige til Novgorod og de moskovske Storfyrster.“

„Dette Sagn“, siger Weretschagin, „er hørt af Fedor Johannovitsch's Befuldmægtigede, som 1592 sendtes til Kola for at underhandle med Christian den IV om Grænserne.“ Maaske det endnu kunde anføres som en historisk Grund for Rusland til at bemægtige sig Finmarken.

Efter et Par Dages særdeles behageligt Ophold paa Mortensnæs reiste vi igjen i en Baad, bemandet med 7 Mand, af hvilke Høvedsmanden var Nordmand og de øvrige Finner, afsted til Vadsø, hjulpne frem af en strygende Bør.

Lodde og Hval.

Det mindste og det største af alle de Dyr, som i Finmarken efterstræbes for Nyttens Skyld, er Lodden og Hvalen. Man hører dem ofte blive nævnte sammen som Forbud paa et begyndende Torskefiske. Lodden har utallige Fiender saavel i Vandet som i Luften og paa Landet; thi Fisk, Fugl og Folk efterstræbe den lige ivrigt. Hvalen har kun en Fiende, nemlig Sv. Foyrn. Lodden bruges, som bekjendt, blot til Agn, men da Tilgangen af samme er usikker, medens et heldigt Fiske for en stor Del beror paa denne Agn — ligesom en „god Høst paa en god Udsæd“, saa er Følgen den, at naar man enten paa Norsk hører Udraabet: Lodda e' me' Stranna! eller paa Lappisk: *Shjafshja læ gaddest!* eller paa Finsk: *Lotti on rannassa!* saa komme alle Mand, Nordmænd, Finner, Kareler, Lapper, til og med Russer, i et Øieblik paa Benene og i den travleste Virksomhed; ja, jeg er bange for, at selv en nok saa andægtig Menighed i en Kirke høilig vilde fristes til at rende sin Vei, dersom Nogen midt under Gudstjenesten kom ind og raabte: Lodda e' me' Stranna! Den stakkels lille Fisk har, som sagt, baade mange og farlige Fiender. Jaget paa Dybet af Sei, Torsk og Hval, søger den i tætte Stim at snige sig frem langs Strandbredderne; thi ogsaa den skal nu et eller andet Sted hen for at lægge sin Rogn eller sørge for sin Formerelse. Som en mørk Skygge ser man den glide fremover paa den hvide Sandbund. Men saa er der en eller anden dristig Sei, som undertiden søger at trænge sig imellem den og Stranden for at jage den udover mod Marbakken, hvor den da utvivlsomt modtages af tusinde gabende Torskesvælg. For ikke at afskjæres, sniger Lodden sig derfor saa nær op imod Stranden, at den ikke sjelden fra Land af kan tages med Hov. Blæser det noget, kaster Søgangen ofte

enkelte op imellem Stenene paa Stranden, hvor de ligge spræl-
lende, blanke som nye Toskillinger, indtil næste Bølge tager
dem med sig igjen. Men fortunlede af Luftbadet, sprætte
de i Vildelse op af Vandet og komme ofte saaledes paa det
Tørre, at de blive til Føde for Kragerne. Pludselig opdages
Stimen af nogle Maager, og med Skrig, Næb og Klør slaa de
ned i Søen. Dette sees snart af andre Maager, der svæve i
Luften længer borte, og i pilsnar Flugt ile de til Stedet.
Kan hælde, at de paa Veien komme forbi et Skjær, aldeles
bedækket med Maager, Krykker og Skarv, og disse, der se
en enkelt Maage fare forbi i hurtigst mulige Flugt, ane nu
ogsaa, at „Lodden er ved Stranden“ og sætte efter den forud-
llende. Snart samles en Hærskare af Maager og Krykker,
som anfalde den fra Luften, medens Teisten, Skarven og Al-
ken svømme omkap med Torsken og Seien under Vandet.
Og saa den sorte Fiskejo ind imellem de hvide Maager; ikke
istand til selv at fange nogen Lodde, er den derimod en
Mester til at stjæle den af Næbbet paa Andre, hvorfor den
ogsaa med Rette bærer Navnet „Tyvjo.“ Denne skrigende
Fuglevrimmel baade sees og høres paa langt Hold. Den
bemærkes da snart af en eller anden Baad, og Folkene tage
strax Aarene kraftigt fat for at naa frem snarest muligt,
medens Lodden „gaar til.“ Varslede herved, som den ene
Maage varsler den anden, følge andre Baade efter. Saaledes
hændte det ogsaa os, da vi fra Mortensnæs med Baadskyds
kom til Makkenæs, $\frac{3}{4}$ Mil fra Vadsø, at Lodden havde vist
sig ved Stranden, og at Fugl og Baade strømmede til, alt
hvad Vinger, Seil og Aarer kunde trække. Vi maatte da
naturligvis ogsaa lade vore Folk faa Lov til at ro til Aastedet,
hvor der snart herskede et Liv og Røre og Skrig af Folk
og Fugl, der hver paa sin Maade sloges om Lodden. I et
Øieblik kom vi iland, fik Masten ned, Baaden ud igjen,

Noten kastet omkring en mørk Plet paa Sandbunden og trukket ind til Stranden, propfuld af myldrende Lodde; mange slap ud igjen, men der var nok tilbage, og i en Haandevending laa der Millioner af den smukke, lille, sølvblanke og rødviolette Fisk sprællende paa Stranden. Vor Skyds tog med sin lille Loddenot, der for paakommende Tilfælde altid medføres i Baaden, c. 5 Tønder Lodde, der paa den Tid, da der netop var Mangel paa denne Agn i Vadsø, vurderedes til 150 Spd., det vil da sige som „Udsæd“; thi hele Fjorden var fuld af Torsk, og havde man bare Agn, fik man Fisk paa hver eneste Linekrog.

Lodden har enkelte Yndlingspladse, hvor den især søger hen, uvist af hvilken Grund. Men intet Sted er Tilstrømning af Lodde saa rig og Adgangen til at fange den saa let som ved Grænseelven Vuorjem eller Jakobselven i Sydvaranger. Grunden, hvorfor den søger denne Elvemunding fremfor andre, har jeg ikke hørt Nogen kunne forklare; men Terrænets Beskaffenhed gjør, at man her ofte kan øse op saa Meget, man vil, med Hov eller Smaanøter. En Bugt, omtrent $\frac{1}{8}$ Mil lang og et Par hundrede Alen bred, hvori Elven løber ud, er i Ebbetiden ved en Sandbanke afdæmmet fra Havet — paa en smal Rende nær, saaledes at den danner et Slags stor Fiskedam. Ved Høivande strømmer Lodden over Sandbanken ind i dette Bassin, maaske blot for at undgaa sine slugvorne Fiender paa Dybet, og fylder det ganske op med sine Masser. Men idet Søen falder igjen, passer ikke Lodden paa at passere Sandbanken, medens der endnu er Tid eller Vand nok. Snart hæver denne sin bare Ryg op og stænger Veien. Imidlertid vedbliver Vandet inde i Bassinet fremdeles at synke, og den Vælling af Lodde, som da ofte findes der, maa ud igjennem den smale Aabning mellem Banken og Fastlandet. Denne Rende fyldes da undertiden saaledes, at Strømmen

bestaar næsten bare af Lodde, saa tæt pakket sammen, at man paastod, at en Baad ikke kunde roes frem i Loddestrømmen. Det følger af sig selv, at man i slige gunstige Tilfælde kan tage saameget, man vil, med de aller simpleste Redskaber. Stedet søges ogsaa som et Fællesterræn af alle fire der fiskende Nationer.

Længer inde, paa Nordsiden af Varangerfjorden, findes en mindre Elv, der ogsaa har faaet Navnet Jakobselv. Her findes ligeledes undertiden Lodde i Mængdevis. Ligesaa i Vadsøundet, men altid dog mindre sikkert og i mindre Mængde end ved Grænseelven.

En tidlig Morgenstund blev jeg fra Vinduet i mit Logi i Vadsø var ude paa Varangerfjorden en liden Dampbaad, som snart for afsted indover, snart udover Fjorden, snart hid, snart did. Undertiden laa den igjen ganske stille. Jeg tog da min Storkikkert og gik op paa en Bakke ved Kirken for at se efter, hvad der var i Veien med denne lille Damper. Ikke før havde jeg faaet den i Kikkerten, før jeg ogsaa med det Samme fik se en stor Hval skyde sig op ganske i Nærheden. En hvid Røgsky sprudede i samme Øieblik ud fra Skibets Styrbordsside. Hvalen forsvandt med et stort Skvalp, og Skibet for igjen afsted. Det var altsaa Hr. Foyn, som var i fuld Kamp med en Hval, hvori han allerede havde skudt en Harpun fast. Næste Gang, Hvalen kom op, var den ikke alene, men tæt ved Siden af den skjød der sig op nok en, som syntes at være et endnu større Uhyre end den anskudte. Det var rimeligvis et Par eller ialfald gode Venner; thi den store vilde aabenbart ikke forlade sin saarede Kammerat. At Foyn skulde have skudt Harpuner i begge, kan jeg ikke antage, da man rimeligvis har nok med en ad Gangen af disse Bæstier. Atter for der en Røgsky ud fra Skibet. Smælden kunde man ikke høre iland, da Kampen foregik langt ude paa

Fjorden, men derimod saa jeg Spruden af Harpunen i Vandet, netop som den i Vandgangen for i Hvalen. Med et vældigt Plask forsvandt den igjen, og Kampen fortsattes paa denne Maade $\frac{1}{4}$ Times Tid, da baade Hval og Skib kom ud af Syne. Hvad Enden blev dengang, ved jeg ikke, men rimeligvis maatte mindst den ene Hval lade sit Liv. Undertiden gaar dog Hvalen forsaavidt af med Seieren, at Jagten maa opgives. Saaledes skal det have hændt, at da Foyn engang skjød Harpunen i et Uhyre af en Hval udenfor Vardø, satte den afsted med ham ret imod Nordpolen. Uagtet en stiv Kuling af Modvind og uagtet Maskinen ogsaa arbeidede imod, trak den dog, som om Intet var i Veien, Dampbaaden afsted med 7 Mils Fart i Vagten, saaledes at man omsider saa sig nødsaget til at kappe Linen og lade den fare.

Med sine uhyre Kjæmpekræfter er Hvalen dog næsten ganske forsvarsløs. Var den ondskabsfuld eller klog nok til at gjøre Angreb igjen, især ved at daske til Baaden med sin uhyre Hale, vilde Kampen maaske blive saa farlig, at den fik gaa i Fred. Om ikke meget lang Tid vil den ligesom Grønlandshvalen rimeligvis blive udryddet.

Fra Vadsø til Sydvaranger.

Lørdag Morgen den 23de Juni Kl. 6 forlod vi Vadsø med Dampskibet Nordkap. Vi vare nu 4 i Følge, som skulde holde sammen saa godt som muligt baade i Tykt og Tyndt. Foruden Lappen Lars Hætta, som var fulgt med Prof. Daa fra Kristiania, havde vi nemlig i Vadsø engageret, som Tolk i Russisk, en Handelsfuldmægtig Dahl, der ogsaa nogenlunde kunde tale Finsk. Begge vore Følgesvende viste sig paa hele Reisen trofaste og dygtige, saa vi havde al Grund til at være fornøiet med vort Valg. Vi skulde nu over den omtrent

2 Mile brede Fjord til Pasvig i Sydvaranger, den sidste ordentlige Havn paa norsk Kyst. Derfra haabede vi at skulle faa følge et Stykke indover langs Russekysten med Vadsø Toldkutter, som skulde gjøre en Krydstur paa de Kanter. Dampskibet gik ikke tværs over Fjorden, men skulde først gjøre en Sving indover til Næsseby. Vi foretrak imidlertid hellere at følge med Dampskibet end at tage Baadskyds tværs over Fjorden, i det Haab, at komme ligesaa hurtigt frem, paa samme Tid som det vilde være baade billigere og bekvemmere. Men den Gang forregnede vi os. Paa Turen indover til Mortensnæs kom Havskodden saa tæt som en Væg drivende indover Fjorden fra Ishavet af og indhyllede os snart i sit hvide Slør saaledes, at vi ikke kunde se fra Stavn til Stavn. Det skal ofte være Tilfældet, at Havtaagen i Slutningen af Juni og Begyndelsen af Juli kommer ind fra Ishavet mod Vadsø og Fiskerøen, men sjeldnere, at den gaar ind i Varangerfjorden. Den begynder, naar Isen løsner i Hvidesøen, og hidrører rimeligvis fra de i Golfstrømmen smeltede Ismasser. Indhyllede i Taagen, bleve vi nødte til at gaa med ganske sagte Fart, men stødte ikke desmindre Kl. 11 Formiddag paa et Skjær eller en Grund udenfor Mortensnæs og sad fast, dog uden mindste Fare for Skibet. Kl. 11 om Aftenen, da vi atter havde Høivande, forsøgte vi at slippe løs, og blandt forskellige Midler, som anvendtes, blev ogsaa en Springmarsch fra den ene Ræling til den anden anstillet af hele Mandskabet ombord, Nordmænd, Finner, Russer og Lapper, for at faa Skibet i en vuggende Bevægelse, men forgjæves. Først næste Dag Kl. 11, efter 24 Timers Forløb, efter Lossing af Anker, Kjættinge, Kul m. m. og fornyet Springmarsch gik Skibet los, og vi fortsatte Turen, 24 Timer agterud i Ruten.

Om Aftenen den 23de, da vi vare ombord paa Skibet, saa vi paa Sydvarangersiden store St. Hans Blus. Lens-

mand Klerk med Familie og Andre havde glædet sig til, at vi skulde være ankomne efter Bestemmelse, og vare mødte frem paa Stoppestedet, $\frac{1}{2}$ Mil udenfor sit Hjem, i Forventning om en hyggelig St. Hans Nat sammen med os og Skibets øvrige Besætning. Men Kl. 3 om Natten havde de maattet reise tilbage igjen; og det var derfor intet Under, at de Kl. 5 om Eftermiddagen, da vi endelig ankom, vare en Smule slukørede.

Sydvaranger. Beskaffenhed. Nybyggere. Fiske. Jagt.

Sydvaranger, eller Landet paa Sydsiden af Varangerfjorden, kaldtes i gamle Dage „Raftesiden“, (af Raft, Tømmerstok), fordi Befolkningen paa de skovløse Kyster omkring Vadsø herfra hentede sit Bygningstømmer. I de sidste 20 Aar har Befolkningen i Sydvaranger, især ved Tilflytning af Finner, tiltaget saaledes, at Distriktet nu udgjør et eget Præstegjæld med 2 Kirker. Den ene af disse, der ganske nylig er opført, staar ved Bredden af „Vuorjem“ eller Jakobselven, ikke langt fra den 363de eller sidste af de Stenrøser, der betegne Grænsen mellem Norge, Rusland, Finland og Sverige. Den er saaledes bygget paa den yderste Pynt af norsk Land, som den norske Kirkes sidste Vagttaarn imod den østlige Kolosses forskellige Troesbekjendelser og som et Mærke paa, at her begynder eller, om man vil, her ender Kongeriget Norges udelelige og uafhængelige Land.

Jeg har en vis Forkjærlighed for Sydvaranger, og jeg dvæler derfor gjerne en Stund ved Beskrivelsen af samme, førend jeg fører Læseren længer østover eller indover paa de Trakter, som nu tilhøre det russiske Rige, men som ogsaa engang vare Norge underlagte som Skatteland.

Naar man i nogen Tid har reist langs med Nordvarangers

nøgne og triste Klippekystr, hvor intet Træ vokser, neppe nok en Busk formaar at spire frem, og kommer til den sydlige Bred af Varangerfjorden, vil man blive behageligt overrasket, idet man seiler ind igjennem en af de 3 dybe Fjorde, Jarfjord, Bøgfjord eller Neidenfjord, som gjennemskjære dette Landskab. Allerede i Munden af disse Fjorde optræder Birken buskformig og dækker i Forening med forskellige Lyngarter enkelte Partier af Kystens golde Granitfjelde. Kommer man til Bunden af Fjordene, faar Landskabet en endnu blidere Karakter, idet Birketræerne blive aneligt større, medens frodigt Græs dækker Strandbredderne. Endnu en halv Mil længer indover fra Fjordbunden træffer man paa store, sammenhængende og ret frodige Furuskove.

Sydvaranger gjennemskjæres af 3 store Elve, Jakobselven, Pasvigelven og Neidenelven. Alle 3 ere ypperlige Laxeelve. Den største Vandmasse og den største Fiskerigdom har dog Pasvigelven, ogsaa kaldet Klosterelven, fordi Laxefisket i Elven engang tilhørte Peisens Kloster. Paa Lappisk hedder Elven *Batschevæi-jok*, (Skytterdals-Elv). Enaresøen, hvis Fladeindhold skal være omtrent 60 geogr. □ Mile, har nemlig gjennem denne sit Udløb i Bøgfjorden. De smukkeste og interessanteste Trakter findes ogsaa langs Pasvigelvns Bredder, ind imod Enaresøen. Paa en Strækning af omtrent 9 Mile danner Elven Grænsen mellem Norge og Rusland.

I Sydvaranger, ligesom i hele Finmarken, hæver Landet sig ikke nogetsteds op til imponerende, høie Fjelde. Naar man derfor er kommen omtrent et Par Mile op langs Elven og bestiger en af de høieste Aase, har man en overmaade vid Udsigt. Men hvad der vil forundre Enhver, som kommer til Finmarken med de almindelige Begreber om Vegetationsforhold under 69—70 Bredegrad, er, at man her baade sydover, vestover og østover milevidt intet Andet ser end et

Strandparti ved Männikö-järvi.

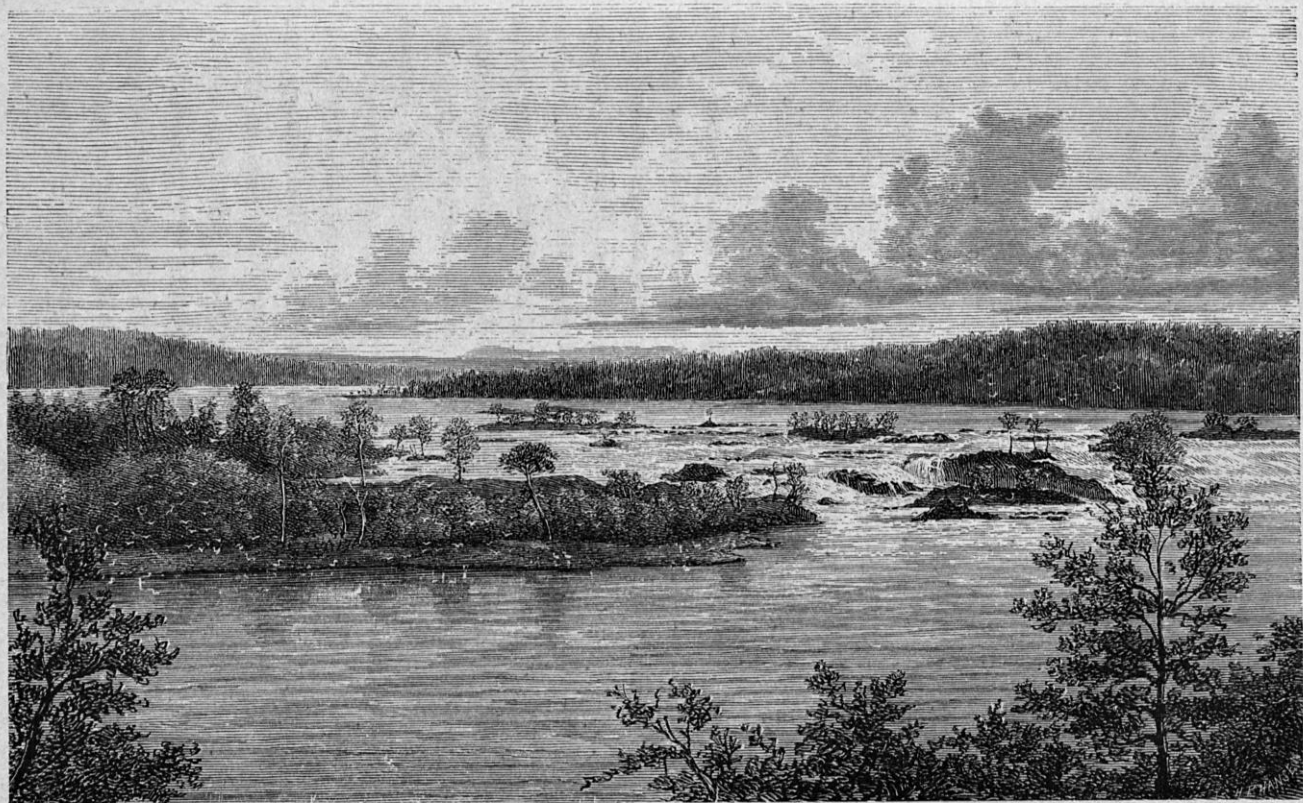
Hav af Furuskov, hvorigjennem Pasvigelvens brede Flade slynger sig og enkelte af de mange Indsøer glimte frem, som Elven danner paa sin Vei mod Kysten. Saalangt Øiet naar, bestaar Landet kun af bølgeformige Aaser, skovbevoxede lige til Toppen, naar undtages en enkelt bar Kolle langt sydpaa, — omtrent 7 Mil fra Kysten, — kaldet „*Galggo-rarre*“ eller Kjærringfjeldet. Jeg havde ingen Anelse om, at der her i Finmarkens Udkant, men dog inden vore Grænser, skulde findes et saa vidtstrakt Skovland, der fra Klostervandet til det Sted oppe imod Enaresøen, hvor Grænsen overskjærer Elven, kan anslaaes til ikke mindre end 50 g. □ Mile, (se Forstmester Barths Indberetning om Skovforholdene i Finmarken p. 140).

Furuskoven begynder at blive tæt, naar man er kommen et Par Mile opover langs Elven, eller — med andre Ord — sydover. Den staar da baade tæt, høi og temmelig svær, saavel langs Elvekanten, som langs Indsøbredderne, lige ud paa de yderste fremspringende Næs, endnu temmelig urørt af Øxen, ialfald længere oppe ved Elven, hvor man hyppigt ser ældgamle Træer ligge omstyrtede med sine tætgrenede og smuktformede Kroner dels ude i Elven, dels i Indsøerne, men altid faldne til den Side, hvorfra de paa sine gamle Dage have savnet den nødvendige Støtte.

Hist og her er Furuskoven indsprængt med Løvskov, især Birk. Enkelte Steder, hvor der rimeligvis i gamle Dage har gaaet Skovbrand, er Birkeskoven aldeles overveiende og saa frodig, høi og svær, at den, om man vilde, kunde benyttes til Hustømmer. Asp og Older findes ogsaa hist og her. Af Aspetræer saa jeg mellem Kloster- og Langvand enkelte saa store som de smukkeste, man ser sydpaa Landet, med Stammer saa tykke, at det netop var muligt at favne om dem.

Pasvigelven udmærker sig fremfor andre Finmarkselve deri, at den danner en hel Mængde smale Indsøer, saavidt erindres, i det Hele 12, af hvilke et Par ere fra 1—1½ norsk Mil lange. Elvestykkerne imellem Indsøerne ere derimod i Regelen ikke mere end $\frac{1}{8}$ Mil lange. Antallet af Fosse i Elven skal beløbe sig til 29. Vasdraget er farbart lige fra Søen til Enarevand paa den i Finmarken og svensk Lapmarken almindelige Maade, at 2 Mand i en Baad med lange Stager stikke eller støde sig opover tæt inde ved Elvebred- den og trække Baaden paa Land forbi de værste Fosse, hvor en smal Sti i Regelen er oplunnet eller belagt saavidt med Træstokke, at 2 Mand med temmelig Lethed kunne trække afsted med en Elvebaad af almindelig Størrelse.

Elvebaaden er lang, smal, lavbordet og let. Den har ingen Kjøl og flyder derfor paa ganske grundt Vand. Flere end 2 Reisende kunne ikke fragtes i en Baad. Farten opover Pasvigelven lettes betydeligt ved dens mange Indsøer, hvor man i de smale og overordentlig letrodde Elvebaade finder Afvexling og Hvile efter den anstrængende Stagning i Elvestrøgene. Den bagerste Mand er i Elvebaaden, som under Seillads, altid Høvedsmand. Han styrer og maa kunne holde Baaden fast, endogsaa midt i en hvidtskummende Stryg, indtil Kammeraten i Forstavnen faar taget sig nyt Tag, hvorpaa Begge med forenede Kræfter skyde Baaden nogle Alen opover. Nedover gaar det naturligvis af sig selv og ofte hurtigere, end den Uvante i Begyndelsen synes om. Men dersom det ser altfor farligt ud, eller dersom man ikke synes om at ride nedover paa Strygens hvide Ryg, saa kan man stige af Baaden, gaa langs Stranden og se paa, hvorledes Finnen eller Lappen seiler lystigt og pilsnart nedover, undertiden staaende opret i Baaden med hævet Stagestang, færdig til at støtte baade sig selv og Baaden, om det skulde behøves.

Männikö-koški, Furuskog-Fos.

Lynsnart gaar det nedover, som i en rigtig brat Skibakke. Ligheden er der ogsaa i den Henseende, at ligesom Løssneen kan flygte høit om Skiløberen, saaledes faar man ogsaa i Elvebaaden være forberedt paa at faa lidt Skumskvæt over sig; men Fare er der ikke.

Allerede en Fjerdingvei fra Søen, strax ovenfor det russiske Kapel, Boris-Gleb, kommer man til de første Fosse i Pasvigelven, den ene strax efter den anden. Den sidste er for høi for Laxen, der saaledes ikke kommer længer op end en god Fjerding fra Søen. Men et Par velanbragte Mineskud vilde kunne aabne den Vei 8 Mile længere op, maaske lige til Enaresøen. Den smukkeste af alle Pasvigelvns Fosse er „*Männikö-koski*“, Furuskog-Fossen. Den kommer lige ud fra en Indsø, der ogsaa bærer Navnet *Männikö järvi*, Furuskog-Søen, et Navn, som den i fuldeste Maal fortjener, da dens Bredder rundt om ere tæt besaaede med den smukkeste Furuskog, saagodtsom aldeles urørt af Øxen; thi endnu havde ingen Nybygger her nedsat sig. Det eneste Levende, som vi opdagede langs dens Bredder foruden talrige Familier af Træfugle, som rugede her, var en forvildet Tamren. Opskræmt, idet vor Baad kom forbi et Næs, tog den Spranget ind imellem Furutræerne; men nysgjerrig, som alle Arter af Hjorteslægten, kom den strax efter igjen tilsyne, kastede atter pludselig om og forsvandt i Tykningen.

Männikö-Søen knibes i sin nordlige Ende, der vender mod Havet, temmelig sammen ligesom i en Traktform, og alt eftersom Indsøen bliver smalere, begynder Strømmen at blive stærkere, indtil paa engang Indsøens blanke Flade tværs over sin hele Bredde afbrydes i et brusende Fald. Dette er *Männikö-koski*, hvoraf Billedet kun gjengiver Halvdelen. Dens Fald er ikke høit, men mindst 300 Alen bredt, heller ikke brydes Vandmassen i jævn Linie som i en bygget Dam i en Fabrikelv, men bruser

vildt og uregelmæssigt ned imellem en Mængde smaa Klippeøer, hvorfra enkelte ranke og høikronede Furutræer malerisk rage i Veiret, undertiden indhyllede i Skum, der som et snehvidt Slør enkelte Gange kastes lige op over deres mørke Kroner.

Under dette lave, men brede Fald danner Elven først et uhyre stort og temmelig rundt Bassin, men iler saa ligesom med fornyet Kraft igjen afsted i et skummende Løb nedover til næste Indsø. Er man kommen helt ned paa denne, kan man ikke længer se noget til Bassinet oppe under det første Fossefald. Naar man derfor efter en hurtig Fart nedover vender sig om og ser tilbage, fristes man til at tro, at Fossen pludselig var bleven forlænget, saaledes at den gik i et sammenhængende Løb fra Indsø til Indsø. Sætter en Baad over Bassinet, eller bliver En af Reisefølget tilbage for at fiske, kan hans Kammerater nedenfra næste Indsø hverken se Baaden eller Rorskarlen, men alene Fiskeren, der staar opret i Baaden. For dem dernede ser det derfor aldeles ud, som om deres Kammerat gik nok saa lunt omkring og fiskede midt i Fossens hvidtskummende Bølger.

Langs dette Vasdrags Bredder, der hidtil ere saagodtsom aldeles ubebyggede, findes der ikke blot mere end tilstrækkelig Skov til Hustømmer, men ogsaa tildels meget godt Rydningsland til Græsmark, foruden Rigdom paa forskjelligt Slags Fisk og Vildt. Saavidt vides, bor der paa den norske Side af Elven endnu ikke mere end 5—6 Finnefamilier, der i den allersidste Tid have kjøbt Land der af den norske Stat. Men flere ville rimeligvis snart følge efter.

Det bedste Rydningsland skal findes omtrent 3 Mil fra Søen, ved det store Klostervand, samt ved *Männikö-järvi*. Om Jordbunden paa førstnævnte Sted har en kyndig Agronom sagt, „at den er særdeles rig, bestaaende af tildels ganske tyndt, dels temmelig tykt Humuslag, hvilende paa Ler-Under-

grund. For Folk, der vælge Fædrift til Hovednæringsvei, maatte dette, med rige Græsgange og udmærket god Løvskov udstyrede, for nævnte Bedrift særdeles skikkede Strøg især anbefales.“

Der kan følgelig ikke være nogen Tvivl om, at jo en Del norske Familier her meget bedre maatte kunne finde Livsophold end mange Steder langt sydpaa, i enkelte af vore tættest befolkede og med Hensyn til Jordsmon yderst fattige Fjelddale.

Enhver, der har reist med aabent Blik paa Forholdene der nordpaa og her sydpaa, vil være enig med mig heri og beklage, at hine Trakter fortrinsvis synes at skulle optages af en ganske fremmed Befolkning, grundforskjellig fra os i Sprog, Nationalitet, Sæder og — ialfald i den første Tid — ogsaa i Sympatier, medens vore egne Landsmænd Skarevis ogsaa der nordfra reise over til Amerika.

Nybyggere langs Pasvigelven og dens Indsøer vilde ikke blot kunne søge sit Livsophold ved Fædrift, men ogsaa godt kunne deltage i de store Vaartorskfiskerier, der falde langs begge Sider af Varangerfjorden. Ialfald vilde de med større Lethed og større Fordel kunne deltage i disse, end de mange Finlændere, der komme til dette Fiske lige fra Kemi, Kuusamo og Egne endnu længer ned i Finland. For flere Aar siden nedsatte en Hedemarking sig ved Klostervandet. Han byggede op et godt Hus, der indeholdt 3 Værelser og 2 Kvistum, dertil Lade og Fjøs. Græsland var der rig Anledning til at faa ved at rydde op i Birkeskoven, der stod tæt omkring Husene og paa godt Jordsmon. Men Manden var en Original, der levede som Eremit og ikke tog sig til Andet end at anstille fortvivlede Experimenter med at avle Korn samt Forsøg paa at udtappe en længere borte liggende stor Myr, der for den Kyndige strax maatte vise sig ikke at være

Opdyrkningsarbeide værd, men helst burde vedblive at være, hvad den i umindelig Tid havde været, — en Multemyr. I 1865 solgte han Stedet til en Finlænder, der nu rimeligvis holder mindst 12 Kjør. En anden Fin stod samme Aar i Underhandling med Fogden om at kjøbe et Stykke Land ved Männikö-Søen, hvorpaa han, efter hans egne Landsmænds Udsagn, strax maatte kunne føde mindst 6 Kjør ved blot at slaa det Græs, som af sig selv voxede op rundt omkring. Et saavildt stort Stykke Land med paastaaende Skov, der undertiden kan være tilstrækkelig til Hustømmer, pleier Staten at sælge for 5—10 Spd.

Foruden Fædrift og Søfiske som Hovednæringsvei er der overalt langs Pasvigelvns Vasdrag rig Anledning til Ferskvandsfiskeri. Ørret, Sik og Har findes i Mængde, saavel i Elven, som i Indsørne. Vildt findes der ogsaa. Svanen, Gaasen, utallige Ænder og andre af vore almindeligste Trækfugle ruge langs det store Vasdrags skov-, krat- og sivbevoxede Bredder. Rypen findes i Mængde, og enkelte Storfugl — eller Tiur og Røi — træffer man ligeledes paa i de tætteste Skovpartier. Udbyttet af Jagten vil dog her, som overalt i Landet, kun være af underordnet Betydning og ikke at stole paa i Længden.

En Sportsmand eller En, der driver Fiskeri og Jagten for sin Fornøielse, vil derimod her i en af de altidlyse Maanedøer, da Solen aldrig gaar ned, endnu kunne finde alsidigere og interessantere Beskjæftigelse end maaske noget andet Sted i Landet. Det er visselig langt frem og høit op, førend man naar Terrænet, men saa lønner det ogsaa Umagen, naar man har naaet frem. Man kan begynde med Laxefiske ved Pasvigselvns Munding, og, om man vil og duer dertil, kan man slutte med Vildrenjagt oppe ved Enaretrakterne. I Mellemtiden har man Smaaajagt og Fiske i rig Afvexling.

Som Medlem af et Rejsesølge, der for nogle Aar siden i August Maaned gjorde en Tur opover langs Elven var det faldet i min Lod at skulle skaffe fersk Fisk. Dette var i Regelen en langt lettere Opgave end at skaffe Vildt før 15de August, da Rypen endnu ikke er jagtbar efter Loven, og man saaledes, for at kunne nyde sin Middag med god Samvittighed, maatte holde sig til de Fuglearter, der ere fredløse hele Aaret igjennem, nemlig Trækfugle, f. Ex. Ænder, Snep- per og Bekkasiner. Efter 15de August er Opgaven at skaffe Vildt her ligesaa let for Jægeren og — efter min individuelle Formening — langt interessantere. Jeg var imidlertid *nolens nolens* Fisker. Paa et Par Timers Tid kunde jeg næsten overalt trække saameget Ørret og Har, at 9 Mand havde nok for en hel Dag, uagtet 6 af disse Mænd vare Finner og Lapper, hvis Maver, især de sidstes, mageligt kunne indtage aller- mindst det dobbelte af, hvad en almindelig skrubsulten norsk Mave kan rumme. Men det maa man da igjen indrømme, at de, engang ordentlig fuldproppede, ogsaa godt kunne hjælpe sig et helt Døgn uden Mad.

Ikke blot i de korte Elvestrøg, men især i Indsøerne eller, rettere sagt, paa de saakaldte „Huve“, lap. *Guoika-ovivve*, (Fossehoved), strax førend Indsøen gaar over til Elv, hvor Strømmen er saa stærk, at Overfladen næsten altid er blank som et Speil, — netop der stod især utrolige Masser af Fisk. Hertil kom, at paa de fleste Steder her havde endnu aldrig før nogen kunstig Flue berørt Vandets Overflade. Saa snart derfor Fluen eller Fluerne — om man havde flere paa — berørte Vandskorpen, var den ogsaa øieblikkelig slugt af den nærmeststaaende, 3—6 Mærker vægtige Ørret eller Har. En godt gjort og vel kastet Flue afstedkom et formeligt Oprør ude paa disse, hidtil urørte Huve. Ikke blot netop der, hvor Fluen faldt, blev der Plask i Vandet, men i Kaadhed eller

et Slags Vildske sprang Fisken op og slog med Halen i Vandskorpen ogsaa rundt omkring i Nærheden. Den Lykkelige eller rettere sagt Ulykkelige, som havde fanget denne *rara avis* af en Flue, strøg imidlertid afsted med den indiblandt sine Kammerater. Nu maa det vistnok altid være en ubehagelig Skuffelse for Fisken, naar den faar den kunstige Flue i Svælget istedetfor en naturlig eller spiselig, og dette medfører, som enhver Fisker ved, at den altid gjør en hel Del Krumspring og Volter. Men her vare Fiskens Bevægelser saa usædvanlig fortvivlede, at man maatte antage, at den blev forfulgt og plaget af en hel Del sultne Kammerater, som endnu stode i den meget rimelige Formening, at den havde fanget en stor Lækkerbiscen, — omtrent som naar en Kylling har faaet fat i en stor Mark, og dens Kammerater forfølge den for igjen at trække Fangsten op af dens Hals. Fik man ikke strax „Tvebedt“, saa var det ingenlunde, fordi der var Mangel paa Fisk eller Villie hos Fisken, men tværtimod fordi Hidsigheden og Konkurrencen i Begyndelsen var altfor stor. Den første, der fik Tag, drog afsted, men indhentedes igjen, længe førend man fik den iland, af andre, og af den pludselige Forøgelse af Vægten paa Stangen kunde man tydeligt nok føle, at nu bed No. 2 paa og nu No. 3, om man havde saa mange Fluere. Jeg fandt mig bedst tjent med at bruge to Fluere og en meget solid Fortom. Som oftest brugte jeg Baad, roet af en kyndig Løp, der nøie kjendte til, hvor langt nedover Huvens stedse tiltagende Strøm han turde lade Baaden drive, idet han roede „*poiki-poiki*“ eller fra den ene Side til den anden, paaskraa over Strømmen. I Tilfælde af at jeg havde Tiden for mig, fiskede jeg naturligvis rationelt eller lod Fisken, som Engelskmanden siger, „play“ sin Tid og løbe sig træt, førend jeg halede den ind. Men undertiden havde jeg Hastværk og firede da blot ud 2 Fluere i

Enden af en Snørestump, som Strømmen strax førte med sig nedover. Med de stærke Fortomme, jeg brugte, og de store Fluer kunde jeg da uden ringeste Komplimenter i en Haandevending trække op 2 og 2 Fiske ad Gangen. Lappen No. 2 i Baaden løsgjorde dem af Krogene, Snøret ud igjen, og paa en Times Tid var det en let Sag at trække op 25—30 Ørret og Har paa 2—4—6 Mærkers Vægt pr. Stykke.

De to Lapper, jeg havde i Baaden, jublede som Smaabørn, ikke saa meget over det rige Udbytte, som over denne, for dem saa usædvanlige Maade at fiske paa, og forundrede sig naturligvis især høilig over denne troldomsagtige Agn, der aldrig fornyedes, men altid var lige forførende for Haren, eller som de — paa Grund af feilagtig eller forsætlig Misforstaaelse af Norsken — kaldte *Njoammel* ɔ: Haren. I sin Ivrighed for at se paa „*Njoammel njuikot*“ ɔ: Haren hoppe, var Rorskarlen flere Gange nær paa at glemme Roningen, og engang havde Draget paa Huven paa et hængende Haar trukket Baaden med sig ned over Fossestupet. Rorskarlen havde ladet Baaden glide længer og længer nedover, fristet af at Fisken blev større og større samt bed hidsigere og hidsigere jo længer, vi kom ned. Nu var det ikke mere end netop saavidt, at han med Anvendelse af al sin Kraft formaaede at magte Strømmen, og jeg raabte derfor til ham: „*Suga bajas, suga bajas!*“ Ro opover! Men nu traf det sig, at jeg netop i samme Øieblik fik Bid paa begge Snørerne, og mere end nogle faa Punds Vægt skulde der ikke til, for at Baaden, uagtet Lappens fortvivlede Anstrængelser for at ro opover, alligevel seg nedover mod Fossen, der som et gabende Uhyre sugede Vandet ned i sit Svælg. „*Doaras gaddai!*“ Paaskraa mod Stranden! skreg jeg da og slap begge Snørerne, saa de frit snurrede ud af Snellerne, der laa i Baaden. Ved at lægge Baaden lidt

paaskraa og ro mod Stranden var det netop saavidt at vi naaede Land, næsten lige over Fossens Stup, hvor to andre af vore Folk, som havde seet Faren, stode færdige og greb Baaden, idet den tørnede mod Stranden. Havde Rorskarlen vedblevet et Par Sekunder endnu at ro lige imod Strømmen, vilde vi ganske vist alle 3 have gjort et nøiere, men mindre behageligt Bekjendtskab med Ørret og Harfamilierne i nærmeste Høl nedenfor.

Medens jeg fiskede, havde jeg af og til hørt Knald af mine Reisekammeraters Dobbeltbøsser længer oppe ved Männikösøens Sivbredder, og da vi atter samledes, manglede der os hverken Fugl eller Fisk til vort Middagsmaaltid paa Græsbakken udenfor Teltets Dør.

Hvilke Guldgruber fandtes ikke her for en hungrig Kristiania-Søndagsfluefisker! Hvor han her vilde fraadse i en af disse stille Solskins Julinætter, hvis vidunderlige Skjønhed ikke kan beskrives, men maa sees! Men Myggen! Gjør Intet, naar man er forsynet med Slør og Handsker. Desuden fisker, jager, arbejder, ja, endog fotograferer man heroppe i de lyse Nætter og hviler i sit Telt eller i sin Baad om Dagen, da Heden ikke sjelden stiger op over 20° Reamur i Skyggen.

Grænseopgjøret i 1826.

Grænsen mod russisk Lapland blev, som bekjendt, op- og afgjort ved Konventionen af 14de (2den) Mai 1826, undertegnet i Petersburg paa Ruslands Vegne af Kansler, Grev Nesselrode og paa Sveriges og Norges Vegne af Minister, Baron Palmerstjerna og senere ratificeret af begge Suveræner. Ved denne Konvention blev et Distrikt, — som kaldtes „Fællesdistrikt“, fordi Norges og Ruslands Indvaanere fra

gammel Tid af havde havt lige Adgang til samme, og som strakte sig fra den østlige Bred af Bugøfjord, af Russerne kaldet *Veres*, til Midten af Fiskerøen, udskiftet saaledes, at Norge beholdt Kyststrækningen indtil Jakobselven, og Rusland den østenfor liggende Kyststrækning. Ved denne Deling beholdt Norge ingenlunde Løvens Part. Tværtimod. Under søger man det officielle Kart over „Fællesdistriktet“, som blev istandbragt i 1825 af begge Landes Kommissærer, saa vil man finde, at Afstanden i ret Linie mellem dette Distrikts Endepunkter paa Kysten udgjør 90—100 Verst, hvoraf noget over $\frac{1}{3}$ Del er tilfaldt Norge, medens den Del af Indlandet, som Norge beholdt, ligeledes er mindre end Ruslands Andel. Men den Fordel opnaaede man dog, at al Strid om disse Trakter hermed for Fremtiden skulde være umuliggjort. Dette endelige Opgjør blev afsluttet netop 500 Aar efter, at Stridighederne begyndte. I 1326 betragtede Norge sig nemlig endnu som Herre over hele Kolahalvøen eller næsten hele det nuværende russiske Lapland, dog saaledes, at medens Nordmændene krævede Skat (af Lapper og Halvlapper) indtil Veleaga (Vieljok ved Umba), saaledes havde Rusland igjen Ret til at kræve Skat (af Kareler) i norsk Finmarken indtil Lyngstuen. Hele Landet fra Lyngstuen til Veleaga var saaledes langt tilbage i Tiden paa en Maade ogsaa et Slags Fællesdistrikt. Ruslands Ret til at kræve Skat i Finmarken blev imidlertid aldrig forstaaet anderledes end som en blot og bar Ret over Personer eller Ret til at kræve Skat af Individier, (omflakkende karelske Jægere), hvorsomhelst disse fandtes. Denne Ret var aldeles ikke forbunden med eller grundet paa nogen Landshøihed eller reel Ret til Landskabet. Det Samme kunde man ogsaa tænke sig havde været Tilfældet med Nordmændenes Ret med Hensyn til det nuværende russiske Lapland, saaledes at de f. Ex. ikke vilde have havt Ret til at

kræve Skat af en Rus, om nogen saadan nedsatte sig der. Men i nogle Manuskripter, vedkommende Finmarken, der opbevares paa det norske Rigsarkiv, findes et Par Optegnelser, som jeg hidtil ikke har seet nogetsteds anførte, og som tyde hen paa, at Norges Ret med Hensyn til hine østlige Trakter anerkjendtes af Rusland som mere end Ret over Individuer, eller som virkelig Landshøihed. I et Regnskab for Tidsrummet fra Philippi Jacobi Dag (1ste Mai) 1611 til Phil. J. Dag 1612 over den Skat, der blev „oppebaaridt og af gammel Tid haver været sædvanlig af Finderne paa Nordfjeldet“ (russisk Lapland) findes saaledes anført, at der af „Munkene og Borgerne i Malmis (Kola) blev oppebaaridt for deres Laxefang som følger: Af Munkene for $2\frac{1}{2}$ Laxefang 21 Kopeker og af 5 Borgere, af hver for $\frac{1}{2}$ Laxefang $3\frac{1}{2}$ Kopek“. Ligesaa findes anført i „Mandtal over Finneskatten over Vardøhus Lehn 1599: Efterfølgende Byer, Orre (o: Orafjord) Leidz (o: Litsa) og Bomeni, ligge ogsaa paa Nordfjeldet, og bruge Munkene i Pesand (Peisen) Kloster, (hvorom mere senere), deres (o: Lapperne) Mark og Elve og give herfor paa deres Vegne til Norges Krone aarligen 18 Mark Dansk“. De til Kola og Klosteret i Peisenfjorden indflyttede russiske Kolonister maatte altsaa for at faa benytte Landet og dets Herligheder betale Skat til Norges Krone. Dette var derimod ingenlunde Tilfældet med de til Finmarken indflyttede norske Kolonister i Forhold til Rusland. Heraf ser man — ikke blot, at Lapperne i russisk Lapland betragtedes, ligesom de fremdeles den Dag i Dag betragtes, som de, hvem Landet tilhører, eller hvem det alene tilkommer at nyde godt af dets Herligheder, men med Retten til at kræve Skat af Lapperne fulgte ogsaa for Norges Krone Ret til at kræve Skat af Russer eller Andre, der vilde nyde godt af de samme Herligheder, enten nu disse fandtes paa

„Mark eller Elve“. Norges Ret var saaledes ogsaa her aabenbart ikke blot Herredømme over Individider, men tillige en reel Ret over Landet, ialfald indtil Kola. Efter E. J. Jessens Beretning i hans Norges Historie fra 1763 blev der 1582, da Kolas Bebyggelse var paabegyndt, sendt „Deputerede til Malmis (Kola) for at protestere mod Malmis's Bygning. Det Svar, de fik, var, at det ikke skulde geraade Norge til Nakdeel, — men ment ogsaa til deres Bedste, — og alene hensigtet mod Sørøverne og andre Mennesker for at skaffe Kofardifolk Beskyttelse. I samme Aar har den danske Konge krævet Skat af Munkene i Kola Kloster, hvortil de have svaret: De bekjendte, at Landet der tilhører Norges Krone, de havde som fattige Folk bygget der i disse Udkanter og levede af Guds Gaver, Fiskeriet.“ I Aarhundredernes Løb lykkedes det imidlertid Rusland, fornemmelig ved at opbygge Kirker og ved at kristne Lapperne, at tilegne sig Herredømmet baade over Individider og Land, saaledes at der i 1826 kun var en ubetydelig Del igjen, som kaldtes Fællesdistrikt, og som da deltes, som forud angivet.

Hos et Par nyere russiske Forfattere findes dette Grænseopgjør omtalt og, mærkeligt nok, fremstillet som aldeles ubilligt for Ruslands Vedkommende. I „*Besedi o severe Rossii*“ — (Samtaler om det nordlige Rusland), 1867 — Pag. 225 siger B. L. Dolinski: „Den virkelige Grænse mellem Rusland og Norge udgik — og bør naturligvis udgaa — til Næsset *Veres* (Bugønes). Mellem dette Næs og Enden af den nuværende Grænse, paa en Strækning af 70 (?) Verst, befinder sig Fjordene Neiden, Pasvig (=: Bøg- eller Klosterfjord) og Ravdin“ (=: Jarfjord, lap. *Ruovde-vuodna*, Jernfjord). At Grænsen burde gaa saaledes, har Dolinski udfundet efter en Del gamle russiske Karter. Der findes ogsaa nogle Karter, udgivne i Rusland før Delingen, som optage Fællesdistriktet som del-

vis eller helt og holdent tilhørende Rusland. Dette forklarer maaske, hvorledes den Opinion har kunnet danne sig, at de russiske Interesser ere blevne opofrede ved Konventionen af 1826. Imidlertid findes der ogsaa Karter, som gjøre sig skyldige i den modsatte Urigtighed. Et Kart over europæisk Rusland, udgivet i London 1808, „overensstemmende med Videnskabsakademiets i St. Petersburgs nyeste Karter“¹ betegner Fællesdistriktet som helt og holdent tilhørende Norge. Fiskerøen deri indbefattet. Den nævnte russiske Forfatter finder formodentlig ogsaa, at det ikke er nok at være i Besiddelse af endel hinanden modsigende Karter; thi han slutter med den diktatoriske Paastand, at, „hvordan det nu end forholder sig“ (med disse Karter), „saa er det ialfald ubestrideligt, at den nuværende russiske Grænse mod Norge, som ikke indført i Traktaterne (*Kak nje vnesennujo ve traktatii*), ei kan ansees for gyldig (*djeistvitelnüi*), og at saaledes de ovennævnte Havne, (Pasvig, Neiden og Ravdin), ere Ruslands uimodsigelige Eiendom.“

Som nu paavist, synes Paastanden at bero ikke blot paa fuldstændig Uvidenhed om, at den omhandlede Kyststrækning var et Fællesterræn, hvorpaa Norge ikke havde mindre berettiget Fordring end Rusland, og at Udskiftning af Sameie i Almindelighed ikke pleier at gaa til paa den Maade, at den ene Part beholder det Hele, — men Forfatteren synes heller ikke at kjende til, at Opgjøret er undertegnet af begge Rigers Kommissærer og ratificeret af begge Rigers Suveræner. Som bekjendt, er Grænsen nu i 1871 paanyt opgaaet og atter stadfæstet af Kommissærer fra Rus-

---

¹ The Russian dominions in Europa, drawn from the latest maps by the Academy of sciences, St. Petersburg, revised and corrected with the Post Roads and New governments from the Russian atlas of 1806 by Jasper Nantial.

land, Finland og Norge. Forfatterens Ubekjendtskab med de geografiske Forhold paa hine Kanter viser sig tydeligt nok paa et Kart af ham selv over russisk Lapland, der medfølger Bogen „Besedi“. Han regner saaledes Kysten fra Veres (Bugønes) til Jakobselven — eller den Del, som Norge beholdt, for 70 Verst „eller langs Havet c. 500 Verst“ (!), medens han et andet Sted regner Strækningen fra Jakobselven til Svjatoinos for 400 Verst, og dog er den sidste mindst 7 Gange saa lang som den første.

Paa Grund af dette, baade historiske og geografiske Ubekjendtskab med de rette Forhold anser han Rusland aldeles forurettet ved Grænseopgjøret i 1826. „Os paaligger“, siger han derfor, „den Skyldighed at tage ifra Norge det, som det uretmæssigt har tilvældet sig, nemlig en Strækning af Ishavets Strand, 500 Verst lang (!), med 3 af de fornemste Havne, Pasvig, Neiden og Ravdin“. En anden russisk Forfatter, Siderof, angiver i samme Bog Pag. 194 den angivne Strækning kun til 200 Verst. Begge Forfattere ere imidlertid enige i at kaste Skylden for dette Opgjør over paa „den russiske Stabsofficer“ (Oberstløjtnant Galamin), „som“ (1826 sammen med de norske Kommissærer) „opgik Grænsen“, og „som i Stikpenge modtog 20 Ræveskind og 2000 Spdlr.“¹ Beskyldningen er baade skammelig og latterlig; men da den staar 2 Steder paa Tryk paa Russisk, saa kan den ogsaa citeres her. Det er høist sandsynligt, at denne Historie hidrører fra en ganske simpel Omstændighed, nemlig at vedkommende russiske Kommissær har købt 20 Ræveskind for 2000 Spd., en Pris, som ingenlunde er urimelig; da et Sølvæveskind i Rusland ansees for at være det kostbareste Pelsværk og ikke sjelden betales med 100 Spd. Man har

¹ Besedi o severe Rossii p. 194.

saaledes rimeligvis oprindelig fortalt, at Kommissæren „har faaet 20 Ræveskind for 2000 Spd.“, men senere er da dette blevet gjort til, at han „har faaet 20 Ræveskind og 2000 Spd.“

„Heldigvis er den keiserlige russiske Regjering — (siger den svensk-norske Minister i Petersburg) — altfor retskaffen til at laane Øre til slige Forfatteres ubegrundede Paastande og agter sine Naboers Rettigheder, paa samme Tid som den forstaar at indgyde Respekt for sine egne. Kan man vel et eneste Øieblik forestille sig, at Rusland under disse Underhandlinger, som varede i Aarvis, har ladet sig tage ved Overraskelse, eller at det med velberaad Hu skulde have afstaaet Distrikter, som faktisk tilhørte samme? Den mindste alvorlige Eftertanke burde være nok til at bevise det lidet Grundede i en saadan Formodning.“

Om Befolkningen i Sydvaranger udtaler den førstnævnte Forfatter sig saaledes: „Disse Nordmænd (3: norske Undersaatte, som bo i Sydvaranger), der ligesom de nordlige Finlændere høre til den finske Folkestamme og altid ligge i Strid med det skandinaviske Element, elske Russerne og sætte Pris paa den russiske Regjerings Bevaagenhed, efter alle de Personers Udtalelser, som ere nærmere bekendte med deres Stemning. De drages jo til Rusland allerede af den Grund, at de alene derfra kunne erholde Korn, som de ikke producere hos sig selv. Ved Gjenoprettelsen af den virkelige Grænse kan man med fuld Overbevisning sige, at ikke en eneste af de norske Undersaatte, som have bosat sig der, vil forlade sit Bosted, men at de alle med fuldt Bifald ville blive russiske Undersaatte. Men ikke nok hermed, — de bedste og indflydelsesrigeste af det nordlige Norges Indvaanere ville overflytte til de nye (anlæggendes) Stæder paa den murmanske Kyst, om blot de Hindringer bortryddes, der nu standse Bosættelsen paa denne Strand, som har Over-

flod paa naturlige Rigdomme og uden Sammenligning tilbyder flere Bekvemmeligheder end det nordlige Norge. Dette er den almindelige Overbevisning hos alle dem, der kjende de derværende Forhold.“

Da Rusland saaledes efter sine egne Forfatteres Udsagn har større Ishavskyst end vi med isfri Havne, rige Fiskerier og bedre Kolonisationsterræn, men dog, som Dolinski selv siger, „ikke har villet og ikke forstaaet sig paa at benytte disse Rigdomme“, hvad kunde det saa gavne denne Stormagt, om den endnu dertil ved et eller andet Magtsprog fratog sin fattige Nabo en ubetydelig Stump Land, som denne med Flid har begyndt at oprykke og bebygge. I 1825, da hine Trakter vare fælles norsk-russisk Eiendom, beløb Befolkningen i hele „Fællesdistriktet“ sig ikke til mere end 82 protestantiske og 67 græsk-katholske Individer. Efter Delingen har Følgen af den norske Styrelses Eneraadighed over sin Anpart af Ødemarken været den, at der nu paa samme er opstaaet et nyt norsk Præstegjæld, Sydvaranger, hvor Befolkningen efter sidste Folketælling (1865) bestaar af 1,171 Indvaanere. Af disse er 194 Nordmænd, 339 Finner, 539 fastboende og 68 nomadiserende Lapper, samt af blandet Race 4 norsk-finske, 8 norsk-lappiske og 19 finsk-lappiske Individer. Samtidigt hermed er der „indført Betjening af Præst, Læge, Dommer samt Post- og Dampfart“. Beskyttet af de norske Love, har enhver arbeidsom Mand, som vilde, kunnet flytte didhen. Finnerne og Lapperne — eller den Del af denne Befolkning, „som ikke hører til den skandinaviske Stamme“, har her, som andetsteds i Riget, aldeles de samme Rettigheder og den samme Adgang til Benyttelse af Landets Herligheder, som Nordmændene. I det Hele taget behandles de saaledes, at de ingen tænkelig Grund har til at foretrække russisk Borgerskab for norsk. Den Del af Fællesdistriktet, som tilfaldt Rusland, er derimod

fremdeles saa godt som aldeles ubeboet og ubenyttet, ikke paa Grund af daarligere Betingelser for Kolonisation, men paa Grund af forskjellig Lovgivning og Styrelsessæt.

Jeg tør derfor ogsaa — efter mit Kjendskab til Forholdene — udtale som min Overbevisning, at, dersom ved noget Magtsprog Skyggen af den russiske Ørns Vinger skulde strækkes ud over den omhandlede Del af Sydvaranger, hvilket Gud forbyde, da vilde ogsaa der inden sammes Omraade blive lige saa øde og livløst, som det nu er paa de tilgrænsende russiske Fiskekyster, hvilke jeg senere havde Anledning til at besøge og senere her skal beskrive.

Boris-Gleb. Trifan. Skoltelapper. Bryllupsskikke.

Ved Bredden af Pasvigelven, omtrent en Fjerding fra Søen, ligger det lille Kapel Boris-Gleb, saakaldet efter 2 russiske Helgener. Det skal, efter russisk Paastand, være bygget i det 16de Aarhundrede af Munken Trifan, men maa i saa Fald oftere have været restaureret, da det neppe i sin nuværende Skikkelse kan være 300 Aar gammelt. Traditionen fortæller, at Trifan selv skal have hugget Tømmeret, baaret det frem paa sine Skuldre og tømret det sammen. Vist er det, at Munken Trifan fra Novgorod var en af de første Missionærer blandt Lapperne paa disse Kanter. „Ved en Aabenbarelse af Frelseren“ var det blevet ham befalet at begive sig „til et tørstigt og utilgjængeligt Land.“ Han drog til Egnene omkring Floden Peisen eller Petschenga, hvor han traf Lapperne, levende i Afguderi, tilbedende Billeder, Orme og andet Kryb. Hans Prædiken mødte megen Modstand, især blandt Lappernes Noaider eller Troldmænd. De grebe ham i Haaret, sloge ham, kastede ham til Jorden og truede ham med Døden, om han ei forlod deres Land. Ofte vilde de udføre

Boris ag Glebs Kapel i Sydvaranger.

sin Trussel, men Herren forhindrede dem deri. Efter at det var lykkedes ham ved bestandig Prædiken, ved Sagtmodighed og ved sit gudfrygtige Levnet at bøie Lappernes Hjerter, drog han til Novgorod og vendte tilbage derfra med et Velsignelsesbrev fra Erkebiskoppen samt med Bygmestere, ved hvis Hjælp han opbyggede en Kirke ved Peisenelven. Kirken henstod uindviet i 3 Aar; men da Trifan saa kom til den nylig anlagte Stad Kola, traf han der en Hieronomach Ilja (Elias), som fulgte ham til Peisen for at indvie den nye Kirke og døbe Lapperne. (I. Vahl. Lapperne og den lapske Mission).

Trifans Navn er fremdeles vel kjendt iblandt de græsk-katholske Lapper, som bo ved Pasvig- og Peisenelven; men deres Overtro eller Tro paa hans Helligheds Magt og deres Ringeagt for ham er ofte besynderlig sammenblandet. Ikke langt fra Pasvigelvns Munding kommer man ude i Fjorden forbi en Hule i Fjeldet, som fra først af synes at være dannet ved Forvitring, men senere at være noget udvidet ved Menneskehaand. Denne Hule kaldes *Trifan-raige* (Trifans Hule). Man fortæller, at denne Helgen engang foretog sig at rense det berygtede Holmengraanæs, ved Fjordens østlige Munding, for de Trolde, som der havde sit Tilhold, og som forhindrede de Søfarende fra at omseile Næsset. For alligevel at komme frem var man nødt til at drage Baaden paa Land over Eidet mellem Kongsbugten, lap. *Gonagas luokta*, og Holmengraafjord. Paa Tilbageveien herfra gjorde Trifan sig et lidet Andagtssted i den Hule, som siden bærer Navn efter ham. „Inde i Hulen“, siger Keilhau¹, „til hvis Indgang man maa klatre nogle Alen opad den næsten lodrette Klippevæg, mødte først en grov Lærredsdug som Forhæng, derefter Helligdommen selv, som bestod i et lidet Maleri, forestillende

¹ Reise i Øst- og Vestfinmarken 1831.

en Gudsmoder, samt i et derunder hængende hvidt Klæde med et gyldent broderet Kors. Foran Billedet stode tvende smale Voxlys.“

Russelapperne forsømme aldrig, naar de reise her forbi, at blotte sit Hoved, bukke og korse sig. Er det deres Hensigt at reise ud paa Fiske eller Jagt, pleie de ofte at gaa op og ofre en Kobbermynt til Trifan, for at han skal hjælpe dem til et rigt Udbytte. Man kunde tro, at Trifan i Tidens Løb var bleven rig ved disse Ofre; men det er ingenlunde Tilfældet. Han eier den Dag i Dag maaske ikke en eneste Kopek. Efter hvad man har fortalt mig, er Sagen nemlig den, at dersom Russelappen er uheldig paa Jagten eller med sit Fiskeri, saa gjør han paa Tilbageveien atter en Visit opom *Trifan-raige* og tager da ikke blot tilbage sin egen Gave, men ogsaa, hvad Andre muligens i Mellemtiden kan have ofret, dersom ikke Nogen allerede er kommen ham i Forkjøbet hermed. En af Kjøbmændene i Vadsø fortalte ogsaa, at medens han engang havde et berømt Billede af Helgenen Nicolaus, som han nu har skjænket til det etnografiske Musæum i Kristiania, pleiede Russerne, som kom til Vadsø, stadigt at indfinde sig for at bukke og korse sig for Billedet samt ofre en Ubetydelighed. Men i Regelen stjal den Ofrende, hvad hans Formand havde ofret, eller ogsaa en eller anden Ting, som Husets Eier hverken havde ofret eller tænkt at ofre.

Kapellet Boris-Gleb, som Russerne have givet Navn af Kloster, skjønt ingen Munk bor her, er ganske lidet og bygget af Træ. Det ligger paa en liden Bakke, i en smuk Birkelund. Den ene Del af Bygningen hæver sig noget over den anden Halvpart, og paa den høieste Del af samme staar et græsk-katholsk Trækors. Indvendig er Kapellet delt i to Rum ved en Væg, hvori findes en Døraabning, der fører fra det første Rum — eller det Hellige — ind i det Allerhelligste. I begge Rum

hænge nogle — tilsyneladende meget gamle Helgenbilleder. Flere Lysestager findes ogsaa opstillede der, samt forskellige Ting, som ere ofrede Kirken, ophængte paa Væggene, f. Ex. brogede Tørklæder m. m.

Tæt ved Kapellet bo om Sommeren 10—12 Lappefamilier, der ere russiske Undersaatter og af den græsk-katholske Bekjendelse. De gaa i Almindelighed under Navn af Skoltelapper, en Benævnelse, som skal hidrøre fra den Omstændighed, at de — især tidligere — næsten Alle vare saaledes befængte med et Slags Skurv paa Hovedet, at de saagodt som intet Haar havde. Nu ser man kun sjelden et saadant Individ, takket være de norske Lægers Bestræbelser. Det var paa Grund af disse Skoltelapper og dette lille Kapels formentlige Hellighed, at Russerne i 1826 fik trukket Grænsen saa urimeligt og ufordelagtigt for Norge, som man kan se af et almindeligt Kart. Kapellet kunde hverken flyttes eller forlades. Grænsen blev derfor trukket nedad Pasvigelven — og en Kvadratverst rundt Kapellet indrømmet Rusland paa den Side af Elven, som forøvrigt er norsk Land. Med denne Kvadratverst beholdt Skoltelapperne ogsaa det for Laxefiske bedste Sted i Elven. Men paa samme Tid som Rusland fik trukket Grænsen saaledes til sin Fordel paa Grund af Kapellet og disse faa rettroende Lapper, blev der under Underhandlingerne, saavidt vides, ikke taget Hensyn til, at der længer inde paa Fællesdistriktet, i Peisen og paa Fiskerøen, boede og endnu bo flere lutherske Lappefamilier, som saaledes nolens volens bleve russiske Undersaatter. Havde Norge itide der etsteds opført en Kirke eller et nok saa lidet Kapel, kunde Grænsen muligens have været anderledes. Ogsaa i Neiden staar der en liden Hytte, som 2 derboende Skoltelapfamilier har givet Navn af Kapel. Dette var dog heldigvis for ubetydeligt til at kunne afstedkomme nogen alvorlig Fordring;

men forresten har Rusland gjennem Kirken og sine Kirker gjort alle sine Erobringer paa hine Kanter. De russiske Skoltelapper bo blot om Sommeren ved Boris-Gleb — og, som man af Billedet vil kunne se, i nogle usle Hytter, der som smaa Stabur ere byggede paa Stolper. Alt omkring disse Hytter vidner om, at Befolkningens Hovedbedrift om Sommeren er Fiskeri. Masser af Garn hænge paa lange Stænger, Torskeliner paa Væggene og Knipper af Torskoveder ere udlagte til Tørring paa Tagene. Et Par Kjærisser eller Renslæder vidne om, at Befolkningen bruger Renen som Trækdyr om Vinteren. Skoltelappen eier ingen Ko og slaar derfor heller ikke det Græs, som meget yppigt voxer omkring Hytterne. Han overlader dette til Nordmændene. Derimod eier han adskillige Ren, der om Sommeren vanke frit omkring i Pasvig og Peisenskovene og ved sin Størrelse udmærke sig fremfor de norske Ren. Som Lappen i Almindelighed, saaledes kan ogsaa Skoltelappen arbeide meget flittigt og ivrigt til en Tid. Men naar han saa synes, at han har skaffet sig Mad nok for lang Tid, lægger han sig ofte paa Ladsiden, sover, æder og drikker, saalænge Forraadet varer. Nu maa man ogsaa indrømme, at der i den Del af Sommeren, da Solen aldrig gaar ned, da der ingen „Tid“ er, overkommer Enhver deroppe en vis Fristelse til at sløse Dagen bort i et dolce farniente. Om Høsten eller i August Maaned, naar Skoltelappen er mæt og fed, lader han derfor ofte haant om at tjene 4 Mark indtil 1 Spd. pr. Dag i Tilfælde af, at Nogen vil have ham med paa en Skydstur. Men er Vinteren over, Vaaren kommen, Forraadet opædt og endnu intet nyt Fiske begyndt, da er Skoltelappen noksaa spag og villig til Arbeide for rimelig Betaling; thi da er han baade mager og sulten, ja saa sulten, at han springer baade igjennem Ild og Vand alene ved det lokkende Syn af et tørret Torskehoved.

De russiske Skoltelapper ere baade med Hensyn til Sprog, Sæder, Skikke og Udseende temmelig forskjellige fra de lutherske Lapper i Sydvaranger. Mændenes Dragt er ogsaa tildels russisk, ligesom alle Kvinder have anlagt den russiske Hovedbedækning. I Kristendomskundskab staa de langt tilbage for disse, idet de ikke kunne læse, ingen Bøger have og ingen Skoleundervisning faa. Kun et Par Gange om Aaret kommer Popen fra Peisen til Kapellet for at holde Guds-tjeneste. Af enkelte Individuers høie Væxt samt rige rødlig Skjæg ser man tydeligt, at de ere stærkt blandede med russisk Blod. Mange af dem kunne ogsaa tale Russisk, uagtet ingen Rus bor dem nærmere end Præsten i Peisen. Deres Lappisk er ogsaa stærkt blandet med Ord af det russiske Sprog. Deres Døbenavne ere russiske, ja endogsaa Navnene paa Rensdyr, som ellers i alle Dialekter pleie at være originale lappiske, ere af russisk Oprindelse. En Ren med hvid Hals eller hvidt Hoved kaldes *Bjæloshjei* eller *Bjælløf* (rus. *bjelui*, hvid). *Scitsch* kaldes en Ren, som En, der er i Livsfare lover til Helgenen Trifan for sin Redning. Er Faren vel overstaaet, bringes Renen til Kirkestedet, naar der holdes Marked, og sælges til den Høistbydende. For Pengene kjøbes af Præsten Voxlys (r. *svietchj*, Lys), der opstilles i Boris-Glebs Kapel eller i Peisens Kirke og tændes, naar Vedkommende indfinder sig for under Bukking og Korsing i Timevis at takke sin Helgen for hans Bistand.

Pomitj er ogsaa Navnet paa en Ren, (af russ. *pominatj*, bede for en Afdøds Sjæl). Naar en Mand eller Kone dør, udvælges af den Afdødes Renhjord det bedste og feilfrieste Dyr. For Betaling overlades det til nærmeste Slægtning, og for Pengene kjøbes røde Voxlys, der brændes hjemme i Huset til Ære for den Afdøde. Efter Folketroen kommer der nemlig en Engel, Individets specielle Skytsengel, ned fra Him-

melen for at hente Sjælen. Denne fører han dog ikke direkte til Himmels, men i hele 7 Uger maa Sjælen i Følge med Engelen kjøre omkring med Renen og besøge ethvert Sted, hvor den Afdøde i levende Live nogensinde har været og udrettet Noget, enten Godt eller Ondt. Sjælen bliver herved mindet om hele sit forudgaaende jordiske Liv, om Godt og Ondt, Lykke og Ulykke, Glæde og Sorg, og dersom den ikke er aldeles uforbederlig, vil det være muligt for den ved Anger endnu i sidste Stund at faa Adgang til Himmerig.

Eiendommelige Skikke ere nu for en stor Del forsvundne iblandt Lapperne. Ved Bryllupper, Barnedaab og Begravelse iagttage de omtrent, hvad Skik og Brug er hos deres mægtigere Naboer, enten nu disse ere Nordmænd, Svensker eller Russer. Kun Skoltelapperne gjøre endnu tildels en Undtagelse. Hos dem finder man endnu Bryllupsskikke iagttagne, som synes at stamme fra gammel Tid, og som aabenbart tyde paa, at det forud iblandt Lapperne, som iblandt andre vilde Folkeslag, har været Skik og Brug, at man, for ikke at gifte sig med Beslægtede, maatte røve sin Brud fra en fremmed — og allerhelst fra en fiendtlig Stamme.

Til Tjener og Tolk havde vi leiet med os en Skoltelap fra Sydvaranger ved Navn *Ivan Feodorovitsch*. Foruden Russisk og sin egen Skoltedialekt talte han ogsaa almindeligt Sydvaranger-Lappisk, saaledes at jeg med Lethed kunde samtale med ham. Lidt Norsk kunde han ogsaa. Han var dog kun nogle faa Dage i vor Tjeneste. Grunden til, at vi ikke beholdt ham længer, var ikke den, at han som rettroende Græker ikke i Længden kunde forliges med os eller vore andre Folk eller vort Madstel, men tværtimod den, at vore 2 andre Tjenere troede at have fundet, at han havde medtaget fra Hjemmet en saadan Mængde Smaadyr, at de aldeles ikke vilde dele Kahyt med ham. Herover blev han

Russiske „Skoltelapper“.

fornærmet og maaske med Grund; thi senere indsaa vi, at det ikke var nogen Særegenhed ved ham, men en National-eiendommelighed baade for Lapper, Kareler og Russer.

Imidlertid benyttede jeg den Tid, vi havde ham, til at faa ham til at fortælle Følgende om

Skoltelappernes Bryllupsskikke.

Naar en Gut har gjort Bekjendtskab med en Pige og bestemt sig til at anholde om hendes Haand, underretter han først sine Forældre derom. Vinder Partiet deres Bifald, saa begiver han sig, ledsaget af Forældre og Slægtninge samt en Frier- eller Talsmand, afsted til den By eller det Sted, hvor Bruden bor. Næsten altid foretages en saadan Frierfærd om Vinteren, da det med Rensdyr er ligesaa let at komme frem over Nordens veiløse Sneørkener som med Kamelen at komme frem igjennem Sydens Sandørkener. Rask gaar det afsted over Tundraens øde Vidder og isbelagte Indsøer. Allerede paa lang Afstand bebudes de Reisendes Ankomst ved de altid aarvaagne Hundes Gjøen, og naar de ere komne saa nær, at Bjældeklang høres, springer Brudens Forældre og Slægtninge ud for at modtage de Ankommende. Hver tager en Ren og leder den hen til Husets Dør. Her stige de Reisende af Slæderne, hvorpaa Kjørerenene, glade ved at befries fra sit Sæletøi, strax sætte afsted ud i Vildmarken, hvor de ved Hjælp af Spor i Sneen og sin fine Lugtesands snart finde frem til Kammerater og Venner. De ankomne Gjæster bydes ind; men Husleiligheden er ofte meget tarvelig, saaledes at de en for en maa krybe ind igjennem den lave og trange Døraabning. Men, om end ingen Fløiddøre slaaes op for de Fremmede, findes der dog altid en gjæstfri Arne, selv i den allerusleste Lappehytte. Indkomne, fremfører Talsmanden først den almindelige lappiske Hilsen til Alle i Almindelighed:

„*Rafthe vissui!*“ „Fred i Huset!“ hvortil altid svares: „*Ibmel addi!*“ „Gud er den, som skjænker den!“ Derpaa hilser man enkeltvis paa hinanden, paa lappisk Vis ved en halv Omfav- nelse, idet man lægger høire Haand paa hinandens venstre Skulder, stryger Kind mod Kind og Næsetip mod Næsetip med Ønsket: „*Dærvan, dærvan!*“ (Vel, vel!). Saa tager Tals- manden Ordet og spørger: „*Lægo mist loppe sardnot maidege?*“ Maa det være os tilladt at fremføre vort Ærinde? „Ja, vær saa god!“ svarer Pigens Fader, hvorpaa Talsmanden bukker dybt 3 Gange og takker for den venlige Modtagelse, som er bleven dem til Del, men istedetfor, som man skulde vente, at fremføre sit Erinde eller i velvalgte Ord at anholde om Pigens Haand, tager han, uden at sige et Ord, frem af sin Barm en anden Talsmand, der visselig ofte virker kraftigere paa Lappens Sind og Hjerte end Ord og Talemaader, nemlig en Brændevinsflaske. Af denne skjænker han Faderen, Mo- deren og Brødrene, hver især 3 Dramme. Førrend de drikke, bukke de sig 3 Gange og gjøre Korsets Tegn paa græsk- katholsk Vis, idet de sætte 3 Fingre mod Pande, Bryst, høire og venstre Skulder. Naar de have drukket den tilbudte Skjænk, udtaler Formanden sit „*Ædnag spasib*“ eller Tak, saa- vel paa Brudgommens som Følgets Vegne, fordi de tilkom- mende Svigerforældre have modtaget og drukket de 3 til- budne Dramme; thi hermed er Sagen op og afgjort. Mod- tagelsen af den tilbudne Skjænk er nemlig det Samme som Ja og Amen til Partiet. Afslaar man derimod at drikke det tilbudne Brændevin, er dette et ligesaa sikkert Tegn paa, at Forældrene ikke ere tilsinds at bortgifte sin Datter til den ankomne Beiler. Videre foretages ikke første Dag.

Næste Dag gjøres der Forberedelser til Gjestebud i den Stue, som er anvist Brudgommen og hans Følge. To Frier- mænd sendes over til Pigens Forældre, bukke sig for dem 3

Gange og nævne hver især ved Navn: „*Ivan Michailovitschj* etc. værer saa gode at indfinde Eder til Gjæstebud hos Brudgommen og hans Følge!“ Indbydelsen modtages, Friermændene udtale sin Tak herfor og vende tilbage igjen for at fuldende Forberedelserne til Gjæstebudet. Men efter en kort Stund indfinde de sig igjen og gjentage paa samme Maade Indbydelsen 3 Gange. Først efter 3die Invitation gaa Pigens Fader, Moder, Brødre og Søstre over i Brudgomsstuen. Bruden gaar derimod ikke med, men maa sidde i en Krog af sin Faders Stue og tilbringe Tiden med Graad og Veklager, medens alle Andre holde sig lystige. Naar Pigens Forældre med Følge ere komne ind i Brudgomsstuen, indbydes Førstnævnte til at tage Plads i „*Boasshjo*“ eller Høisædet ved den øverste Ende af et dækket Bord. De Øvrige tage Plads paa begge Sider af samme, Mændene paa den ene og Kvinderne paa den anden. Men Brudgommens Forældre staa ved Døren og bukke for Gjæsterne. Friermænden tager nu en Flaske Brændevin og skjænker rundt Bordet hver Gjæst 3 Gange, idet han begynder med Brudens Forældre. Enhver, der skjænkes, reiser sig, bukker 3 Gange, korsrer sig og drikker. Efter endt Maaltid omfavner Enhver sin Nabo og kysser ham ved at gnide Kind mod Kind og Næsetip mod Næsetip. Idet Gjæsterne gaa, inviterer Pigens Fader Alle til Gjæstebud hos sig næste Dag, eller 3die Bryllupsdag. Denne er den største Høitidsdag, og Pigens Forældre indbyde saamange af Slægt og Venner, som de kunne modtage. Bruden maa ogsaa denne Dag sidde henne i en Krog af Stuen. Hendes Ansigt bedækkes med et Klæde, og skjult under dette maa hun sukke og græde. Heri bestaaes hun af et Par af sine bedste Veninder, der sætte sig paa Huk hos hende henne i Krogen. Er Slægt og Venner samlede, sendes Indbydelse over til Brudgomsstuen. Gjæsterne indfinde sig, men finde nu 2 Gutter stillede som Vogtere foran

den ydre Dør. Enhver Gamme har nemlig 2 Døre og en smal Gang mellem begge.

Følget henvender sig til disse med Anmodningen: „*Luoite min sisa!* Slip os ind!“ Disse svare: „Giv Betaling, saa skulle I faa slippe ind!“ En Tribut af et Par Kopek erlægges, og de slippe indenfor første Dør. Foran den indre Dør staa ligeledes 2 Gutter, og Følget maa ogsaa her erlægge en lignende Tribut. Indkomne i Stuen, reise alle de forsamlede Gjæster sig, og 3 gaa de Ankomne i Møde og jage dem uden Komplimenter ud igjen. De opholde sig en Stund udenfor og tildække sig paa Hovedet, Skuldre og — hvor de kunne — med Sne, hvorefter de atter begive sig ind, uden at nu Vogterne lægge dem Hindringer i Veien. Indkomne, klage de over det forfærdelige Uveir, som raser udenfor, og bede i en ynkelig Tone om Husly. Dette Krigspuds nytter dem dog ikke, de blive atter uden Barmhjertighed jagede paa Dør. Endelig, idet de 3die Gang komme ind, tilsyneladende aldeles forkomne af Kulde, beder Husbonden dem at være velkomne og fører Brudgommens Forældre til Høisædet, hvorefter Alle tage Plads omkring Bordet. Der skjænkes nu af Brudens Kjøgemester rundt til Alle, man spiser, drikker og holder sig lystig. Men Bruden sidder fremdeles henne i Hjørnet og græder med sine Veninder. Efter Maaltidet gaar Brudgommen hen til Bruden, sætter sig ned hos hende og kiger ind under det Klæde, hvormed hun er tilhyllet. Det Samme gjør ogsaa efter ham hans Fader, Moder og Slægtninge. Derpaa tiltaler Friermændene Brudens Fader saaledes: „Nu har vi altsaa faaet din Datter af din Haand til Hustru for N. N.“ Faderen svarer: „Ja, nu har I faaet hende, og nu kunne I behandle hende, som I ville, I kunne „*basset su tschalmid dolast*“, stege hendes Øine i Ilden, eller gjøre med hende, hvad I ville; nu strækker min Magt sig ikke længere til min

Datter!“ Saa komme Brudepigerne frem med Brudens Reisedragt. Men under det, at hun skal iføres sin ny Reisedragt, gjør hun al mulig Modstand. Hun spænder, sparker og hopper, som en utæmmet Ren, for ikke at faa Klæderne paa sig. Samtlige Piger maa derfor hjælpes ad. Medens nogle holde hende i Arme og Ben, maa andre se til at faa smyge Klæderne paa hende. Til Slutning tildækkes hun atter med et tæt Slør over Hovedet. Medens Paaklædningen foregaar inde, holde Mændene udenfor paa at kjøre omkap omkring Husene, raabe, støie, affyre Skud paa Skud, ret som om de vare indviklede i den vildeste Kamptummel. Er Bruden endelig paa klædt, tager en af Brudgommens og en af Brudens Slægtninge hende hver i sin Haand og lede hende hen mod Udgangen. Men førend hun gaar ud, stiller to Personer sig foran Døraabningen og holde et Brød med noget Salt samt et Helgenbillede over Døren, saaledes at Bruden maa gaa under Brødet, Saltet og Billedet. Udenfor Døren staa 2 Slæder forspændte med de største og smukkeste Rensdyr. Brudgommen tager nu selv Bruden under Armen og leder hende hen til den ene Slæde, hvori hun sætter sig og bliver snøret fast med Remme, som om hun skulde tænke paa Flugt. Derpaa sætter han sig selv i den anden Slæde, og Parret holder hinanden under Armen, medens Renene ledes af begge Slægtninge langsomt hen over Marken. Imidlertid kjøre andre grassat rundt om dem. Et Stykke fra Husene tager Brudgommen og binder Brudens Ren fast bag i sin egen Slæde, og hele Følget sætter i det Samme afsted i Gallop, saa hurtigt, som Enhver kan drive sin Ren til at springe, ret som om det gjaldt den vildeste Flugt. Ankomne i Nærheden af Brudgommens Bopæl, kjøre Nogle foran for at underrette de Hjemmевærende om Følgets Ankomst, og har man paa Veien løsnet noget paa Brudens Baand, forat hun kunde sidde

bekvemmere, saa snøres hun nu fast igjen. Idet Bruden kjører frem paa Tunet, springe de Hjemmeværende til og løse op Rebene, hvormed hun er bunden. Faa de dem ikke op i en Hast, skjæres de uden videre af. Derpaa ledes hun hen imod Døren, hvor nu atter Tvende stille sig op og holde et Brød, Salt og et Billede over hendes Hoved, idet hun gaar ind. Her modtages hun af Brudgommens Moder, som leverer hende et Brød og siger: „Fra nu af skal Du være „*laibbe-æmeden*“ (Brød-Moder), Værtinde i dette Hus!“ Bruden beholder endnu i 8 Dage sit Slør over sig, og Enhver, som vil se hendes Ansigt, maa betale nogle Kopek. Efter 8 Dages Forløb gaar man til Præsten og vies af ham; men denne Ceremoni ansees ikke saa vigtig som Iagttagelsen af de gamle Bryllupsskikke.

Flere Træk i disse Ceremonier, f. Ex. Vagten foran Dørene, Listen, som Frierfølget bruger for at slippe ind og faa Husly, Kamptummelen, Brudens Modstand og endelig Flugten med den bundne Brud bag Brudgommens Slæde synes, som allerede sagt, at tyde paa, at Lapperne have anseet det for prisværdigt at røve sin Brud fra en fiendtlig Stamme.

Pasvig.

Torsdag den 25de Juni Kl. 2½ Morgen reiste vi med Baadskyds til Pasvig, hvor Vadsø Toldkutter ventede paa os og skulde efter Aftale i Vadsø og velvillig Indrømmelse af Øvrigheden føre os videré, saa langt og saa længe, som den kunde, uden at forsømme sine Krydsninger paa Embeds Vegne.

Pasvig er den sidste ordentlige Havn og det sidste Fiskevær paa norsk Grund. Stedet har sit Navn af det lappiske *basse*, hellig, og sandsynligvis har Pasviglapperne her i gamle

Pasvig.
Sidste Fiskevor paa den norske Kyst.

Dage havt et Offersted. Der har været Tale om, at man skulde tænke paa at anlægge en By her, ligesom der ogsaa har været talt om, at Russerne skulde ville forsøge med et Byanlæg ved Stolbova, omtrent 1 Mil østenfor, eller ved den første Havn paa den russiske Fiskerkyst. Pasvig har god Havn, næsten rund som en Gryde og indelukket mellem Klipper. Indløbet er trangt; men man paastod dog, at det var muligt at krydse ind under al Slags Vind. Forresten syntes Stedet just ikke synderlig skikket til Bebyggelse eller har ialfald høist ubekvemme Byggetomter. Rundt Havnen findes blot nøgne Klipper og Hamre. Husene maatte bygges dels paa en høi Sandbanke inde imellem disse Hamre, dels paa enkelte ganske smaa Jordflekker inde mellem Klipperne, saaledes at Kommunikationen fra Hus til Hus maatte foregaa i Baad.

Forøvrigt mangler det ikke paa, at Fiskeriet undertiden slaar godt til i Nærheden, og da vi kom der, vare alle Fiskehjellerne propfulde af Torsk. Ligesaa laa der paa Stranden en hel Del fyldte Trantønder. En Handelsmand har derfor ogsaa her opført et noksaa stadseligt Hus.

Længere inde fra Havet, i Ly af en og anden Klippe, voxer Birken, og i Nabofjorden Kobholm fjord finder man endog Ribsbuske af et Par Alens Høide og i Regelen hver Sommer med modne Bær.

Russisk Lapland.

Jakobselven. Normansæt. Hengøerne. •

Den 25de Juni gik vi under Seil fra Pasvig og naaede udpaa Eftermiddagen i magt og smukt Veir frem til Vuorjem eller Jakobselven, Grænsen mellem Norge og Rusland. Vi gik iland her for at se det første russiske Bosted og de første Russer paa sin egen Grund. Paa den østre Bred af Elven bo nemlig 2 russiske Familier; men senere bor der ingen Rus paa Kysten, førend man kommer til Kola. Om Sommeren ligger desuden en Del Russer fra Kola paa Fiske her, og paa Grund heraf findes der opført flere Stuer og en Del smaa Saltehuse; thi Russerne salte mere, end de tørre, af sin Fisk.

Paa Grund af Samfærsel og Handel med Vadsø kunde de herboende Russer tale lidt Norsk; men forresten vare de i Et og Alt Russer. De fleste Mandfolk bare sin nationale, næsten fodside Kaftan af grovt Vadmél. Nogle havde den kortere, omtrent som en Bluse. Under denne bare de en Skjorte, som nedenfor Bæltet hang udenpaa Benklæderne som et Forklæde. Nogle Børn, som løb omkring mellem Snefanerne, der endnu enkelte Steder laa lige ned til Stranden, vare barbenede og havde forresten intet Andet paa sig end Skjorten, uagtet Varmen ikke var høiere end 14 Grader Celcius. Vi fik ogsaa se et andet Bevis paa russisk Haardførhed, idet en nøgen, rød og af Dampbadet rygende Krop kom løbende ud fra en Badstue og styrtede sig i Elven for at afkjøle sig.

Vi tilhandlede os her noget Mælk og en Lax, den første af Aarets Fangst. Den var, besynderligt nok, usædvanlig

mager imod hvad Finmarkslaxen pleier at være. Ved samme Leilighed kom vi til at kige lidt ind i Russens Dagligstue. Den havde den nationale russiske store Peis, der bruges baade til Kogning, Brødbagning og Opvarming. Langs de to Vægge fandtes Sengebænke, dækkede med Renskind, men det Hele var ligesaa, om ikke mere, smudsig end i en Lappegamme. Imidlertid bader Russen sig baade tidt og ofte, saavel i hedt som koldt Vand, og det hjælper altid Noget paa Sagen. Jakobselvens Dalføre er bevoxet med Birkeskov. Fjeldformationen er østenfor Elven aldeles den samme som vestenfor. Den russiske Bred er ved Elvens Udløb endog mere klippefuld end den norske, som her bestaar af en — tildels med lidt Græs bevoxet — Sandmo.

Den 26de Juni om Formiddagen Kl. 5 ankom vi til et russisk Fiskevær, som ligger 3 Mil fra Grænsen, ved den vestlige Munding af en større Fjord, som Lapperne kalde *Bætsam Vuodna* (*Bætse-maa*, Furuskog-Land), Nordmændene Peisen, (i gamle Dage hed den Munkefjord), og Russerne *Petschenga*.

Russerne kalde Fiskeværret *Mala njemetskaja Gubʹa*, (egentl. den lille tyske (ø: norske Bugt), og Nordmændene kalde det Normansæt. Det norske Navn tyder hen paa, hvad ogsaa gamle Skrifter bekræfte, at her i gamle Tider, i Finmarkens første Blomstringsperiode, har været en norsk Koloni. Egentlig var der 2 „Normansæder“, det ene strax søndenfor det andet. Af Nils Knags Beskrivelse fra 1694 ser man, at disse Steder allerede da for lang Tid siden vare forladte; thi, hedder det, „der sees endnu Grundvoldene efter Nordmændenes Huse“.

Dette Sted, som vore Forfædre saaledes beboede for mange Aarhundreder siden, egner sig ogsaa langt mere til Beboelse og til Anlæg af en By end Pasvig. Havnen er

baade rummelig og sikker. Efter vor Skibsførers Paastand er den bedre end baade Vadsø's og Vardø's Havn. Paa Landjorden er der tilstrækkelig god Plads til et mindre Byanlæg. I den nærliggende, skovrige og græsrige Peisenfjord vilde snart kunne opblomstre et Opland, bebygget af Folk, der levede af Fædrift. Peisenklosterets Historie, hvorm jeg senere skal meddele nogle Notiser, bærer Vidnesbyrd om, at dette har været og i Fremtiden derfor end mere vilde kunne være muligt. Nu for Tiden bor der blot nogle faa lappiske Familier. Men da Stedet er et af Russekystens bedre Fiskevær, besøges det om Sommeren af omtrent 20—30 russiske og c. 20 karelske Fiskere fra Trakten ved Kem, samt nogle faa Lapper fra Peisenfjorden. For disse Fiskere er der opført en Del usle Hytter. Det eneste nogenlunde udseende Hus tilhører Handelsmandsfamilien Shjabonin i Kola. To Brødre af denne Familie opholdt sig her ogsaa nu. Begge udmærkede sig ved sit smukke Ydre, høie og ranke Væxt, samt mørke Haar og Hudfarve saaledes fra de øvrige Fisker-Russer, — som vi saa her og senere andetsteds, — at de aabenbart syntes at tilhøre en langt ædlere Race end disse. Efter Russernes Sigende er heller ikke Bønderne omkring Hvidehavet ægte Slavoner, men en Blanding af Russer, Finner eller Kareler, maaske ogsaa Lapper.

Den ene af Brødrene kom ombord til os for at spørge, om vi ikke havde noget Medicin at give hans Broder, som laa syg, og som plagedes af Søvnløshed. Russisk Læge fandtes nemlig ikke nærmere end i Kola, og han havde uheldigvis paa den Tid ingen Medicin. Af vort Reiseapothek overlode vi ham nogle Opiumsdraaber, der skaffede den Syge Søvn og os ikke blot den venligste Behandling paa Stedet, men ogsaa et Anbefalingsbrev med til Familien i Kola.

Vi leiede i Normansæt en ung 20 Aars gammel Lap,

Nille Halt, der var i Tjeneste hos Shjabonin, til Lods omkring Fiskerøen for en Betaling af 1 Rubel Dagen og Kosten. Han var Lutheran og kunde blot tale Lappisk, men hans Sprog var aldeles ligt Sydvaranger-Lappernes, saaledes at jeg havde let for at tale med ham. Han var eneste Søn af en Enke, og hans Moder var ogsaa tilstede, da Kontrakten blev sluttet. Hun havde havt en Søn til, men denne var af den russiske Øvrighed bortført til Tugthuset i Kem, fordi han havde taget sig selv tilrette mod en Person, der skyldte ham Penge. Hun nærede intet Haab om mere at faa se ham igjen, og det var derfor naturligt, at hun ikke uden Betænkeligheder vilde lade denne sin sidste og eneste Støttestav reise afsted med os aldeles Fremmede. Men Kontrakten blev omsider sluttet, og han kom ombord, fulgt af sin Moder. Her vilde Moderen, at han skulde overlevere i hendes Varetægt de Penge (1 Spdlr.), han havde tjent hos Shjabonin, da han nu intet Brug vilde have for disse paa Reisen med os, af hvem han skulde have baade Løn og Kost. Da Sønnen ikke strax var villig hertil, greb hun ham i Haarluggen og ruskede ham kraftigt, uden at han gjorde mindste Modstand imod denne moderlige Tugtelse for Gjenstridighed. Tværtimod, som en lydig Søn trak han Pengene frem af Barmen og leverede dem uden Knur i Moderens Hænder. Nu var ogsaa Alt godt og vel. Moder og Søn skiltes ad efter den nationale lappiske — halve Omfavnelse, og idet hun strøg sin Kind mod hans Kind, udtalte hun de fromme Ønsker: „Guds Sol skinne for dig, hvorhen du monne vandre! Fredens Gud være med dig og føre dig uskadt hid tilbage!“¹

Da vi seilede udover, saa vi den Gamle følge med langs

¹ „Ibmel bæiwashj dudnji baitashji, gosa joditschak! Rafhe Ibmel lekus du mieldje ja doalvoshji du fast dærvan deiki ruoktot!“

Stranden og til Slutning blive staaende paa en fremragende Klippepynt, stirrende efter Kutteren, saalænge hun kunde øine den.

Vi forlod Normansæt den 27de Juni Kl. 4 Efterm. og havde nu i vort Selskab — foruden vor Tolk fra Vadsø — desuden de 3 Lapper Lars Hætta, Ivan Skoltelap og Lodsén Nille Halt. Vi satte Kurs mod Henøerne, der ligge Vest for Fiskerøen, i Munden af Varangerfjorden. Disse Øer omtales nemlig ofte i ældre Skrifter som et Land, hvor Jagt og Kobbe-fangst dreves fælles baade af Nordmænd, Lapper og Russer. De har, som mange Steder her nordpaa, ogsaa sine 3 Navne. De hedde nemlig paa Lappisk *Ainak*, paa Russisk *Ainow* og paa Norsk snart Henøerne, snart Hanøerne. Den største af disse Øer er neppe $\frac{1}{4}$ Mil lang, halvt saa bred og ganske lav. Dens høieste Punkt hæver sig neppe mere end 50 Fod over Havet. Den mindre er noget højere, men neppe halvt saa stor. Om disse Øer hedder det i en Beretning fra 1745 (i Rigsarkivet): „Tilførn, da Nordmænd vare mange i Tallet i Vadsø Præstegjæld, fore de til disse Henøer og samlede der om Sommeren Ederdun og Fugleæg, og om Vinteren sloge de Kobbe, saaledes at hvo af Nordmænd eller Karelsgamfinner (s: Lapper paa Fiskerøen), der kom først, toge Nyttén af Henøerne. Men for et Par Aar siden, da Nordmænd næsten ere uddøde (eller børtreiste paa Grund af Monopolvæsenet), have de Karelsgamfinner begyndt at forbyde de Norske at komme did og at benytte sig af Henøerne. Dog de Norske agte ikke det Forbud“. Henøerne hørte nemlig indtil 1826 ind under det norsk-russiske Fællesterræn.

Allerede, da vi kom i Nærheden af Øerne, kunde vi mærke, at vi nærmede os et Fuglevær. Store Sværme af Maager og Lundefugl fløi omkring Kutteren, forskrækkede over vor Ankomst, og endnu flere af forskjellige Sorter laa inde langs

omkring ved Stranden som Vagt. Kutteren lagde til midt imellem begge Øer, og Daa, jeg, Ivan Skolt og Nille Halt gik iland, vi for at se os om, Ivan og Nille for at samle Æg, hvortil den Sidste var nærmest berettiget som russisk Under-saat, men Ivans Samvittighed tillod ham det ogsaa som Græsk-katholsk. Ellers sagde de, at der ingen Jagtlov eller Fredningsbestemmelse existerede. Enhver samlede Æg og skjød, hvad han kunde.

Øen er bevoxet dels med frodigt Græs paa de høieste Punkter, dels med en Skov af Angelika, der, at dømme efter de Levninger, som stode igjen fra forrige Aar, her naar op til en Høide af 3 Alen, dels med Skovgræs paa sumpige Steder og ganske lavt Vidiekjær, hvori jeg havde ventet at finde Rypen klække; men det var dog ikke her Tilfældet. Det dybe Lag af Muld, som findes paa Øen, maa være overordentligt frugtbart, da det er dannet af den Guano, som utallige Fuglesværme i Aartusinder have nedlagt. Efterhvert som vi kom længer op paa Øen og adspredte os, blev Fuglesværmen i Luften større og tættere. Opskræmte fra sine Ruge- og Hvilepladse, fløi de ængstelige omkring os, kastede sig ned ude paa Søen, men kom strax igjen for at se, om Fredsforstyrrelserne vare borte. Midt oppe paa Øen ligger der et lidet Kjærn. Det var aldeles besaaet med Flokke af Ederfugl, Maager, Ænder, Lom og Havel, som syntes høist nødt at ville forlade samme, da de formodentlig benyttede det som et fælles Sommerforlystelsessted. Jeg gjorde dem da heller ingen Fortræd, hverken med Skrig eller Skud; thi uagtet jeg gik med Bøssen i Haanden, kunde det dog ikke falde mig ind at skyde her, hvor enhver Fugler kunde træffe ved blot at stikke Løbet tilveirs og fyre af op i Sværmene. De forskjellige Fuglearter havde hver sine Yndlingspladse paa Øen. Maagerne klækkede paa Lyngstrækninger, Ederfuglen imellem Sivtu-

•

erne, Fiskejoen paa de høieste Toppe; Tennen havde sit Rede baade høit og lavt, men det forekom mig, som Farven af dens Æg skiftede efter Omgivelsen, idet de havde Stenens graasprængte Farve ved Stranden og Mossens Farve paa Høiderne, saaledes at de ikke let opdagedes af et uerfarent Øie. Lundefuglen havde især 2 Pladse til sin udelukkende Raadighed, nemlig 2 Skraaninger ned imod Havet, hvis Jordlag bestod af dyb, tør, sort Muld, kun ubetydeligt bevokset med kort Græs. Disse Skraaninger vare saa fulde af Huller, som Lundefuglen havde gravet ind i den løse Muldjord for at danne sig Reder, at den saa ud som et Sold, og naar man gik omkring, følte man alt i Et, at Grunden gav efter. Naar man grov lidt i Mulden der, hvor Foden sank i, kom man strax ned enten paa Ryggen af Fuglen — paa Redet — eller til dens Æg. Hist og her stak en og anden Lundefugl sit dumme Aasyn frem af et Hul, stirrede et Øieblik forbauset paa os og fløi saa klodset afsted, men kom efter en liden Stund i pilsnar Flugt tilbage for at se, om Fredsforstyrrelserne vare borte. Vore Lapper samlede omtrent 100 Æg af forskjellige Sorter, som senere ombord bleve underkastede Vandprøven, og de, der bestod denne, forbeholdtes Daa og mig. Lapperne og Nordlænderne tage det nemlig ikke saa nøie med Ferskheden, men spise Æggene, selv om de ere en Smule „strøipte“ eller tydeligt nok bære Spor af, at Fuglen har ruget paa dem.

Paa Henøerne maatte ganske vist nogle Familier kunne bo og leve af at holde Kjør, drive Fiske og samle Æg, naar Fugleværet frededes. Nu drives Indsamlingen paa Rov, og Fuglemængden har derfor, sagde man, aftaget meget imod, hvad den før har været.

En Sommernat paa Havet. Vaideguba. Lutherske Lapper i Rusland.

I Finmarken reiser man i Sommertiden ofte om Natten eller foretrækker endog Natten for Dagen; thi selv deroppe er man ofte om Dagen plaget af Heden og end oftere af Myggen. Aldeles uafhængige af den almindelige borgerlige Tidsinddeling, reiser man afsted, naar man har Lyst, og kommer frem, naar man kan. Enhver Tid er lige god, fordi den er lige lys, enten det nu er Kl. 12 om Natten eller Kl. 12 om Dagen. Solen er altid over Horizonten.

Saaledes forlod ogsaa vi Henøerne henimod Midnatstid og seilede til Havs for at komme omkring Fiskerøens nordvestlige Pynt, der paa Lappisk hedder *Aide-njarga* (Gjærdenæs), paa Russisk *Mys Njemetskii* (Nordmandsnæs). Kl. 12 stilnede Vinden aldeles af, saaledes at Kutteren laa og gyngede i svage Overhalinger paa de store Dønninger, der langsomt glede ind fra Ishavet. Efterhaanden blev Himmelen mere og mere overskyet. Kun fjernt imod Nord og Vest og ganske lavt nede ved Horizonten var der endnu tilbage en smal og blank Stribe af Himmelen, hvorover Skyerne hang ned som bueformige Gardiner. Det rødlige Sollys, der straaledede frem fra denne Stribe under det mørke Skydække, tog sig ud som Lyset fra tusinde Lampetter bag et uhyre Theatertæppe. Bag dette laa nu i Vest for os gamle Norges solbelyste Klippekyster, som vi paa lang Tid ikke skulde gjense, og i Nord den Del af Kloden, som endnu intet Menneskeøie har seet. Foran os, paa det mørke Parkets uhyre Vidder, dansede et Par Hvalfiske imellem de sortblanke Dønninger og syntes at more sig med at sprude op imod Himmelen Skumstraaler, der aftegnede sig klart imod den solblanke Stribe i Horizonten. Intet Skib, ingen Fugl, intet

andet Levende saaes eller hørtes. Fjernt i Øst, hvorhen vi styrede, laa russisk Laplands ukjendte Kyster. Mørkt var det foran os og lyst bagefter. Men vi stævnede jo ogsaa nu, som der staar i Kalevala:

Hen til *Pohjola* det mørke,
Til det skumle *Sariola*,
Hen til Laplands smale Stier,
Indi Trolddomsfolkets Trakter.

Om Formiddagen den 8de Juni kastede vi Anker paa Havnen Vaideguba, lap. *Aide-ruodna*, Gjørdefjord. Vi vare nu komne mange Mile ind paa russisk Grund og bleve derfor høist forundrede over at se, at der inde paa Havnen laa 20 Nordlandsbaade. Disse skjernes let fra Russebaadene; de have større Stavn og Mast, ere lysere af Farve og har ofte øverste Ripbord malet. Russebaaden er klodset, med stærkt tilbagebøiet Forstavn, ser sort og skidden ud, ligger tungt paa Vandet og males aldrig. Men end mere forundredes vi over at finde, at de eneste Fastboende her i dette Fiskevær vare Nordmænd. Disse vare flyttede hid for 6 Aar siden og bestod nu af 4 Familier og 2 Løskarle samt en Handlende. Alle Russer, som have Fiskeboder her og drive Fiskeri, forlade Stedet senest i August. Foruden disse Nordmænd skal der endnu, efter hvad vi hørte, bo 1 Nordmand i Zubovka paa Fiskerøen, 2 i Peisen- og 1 i Bomenifjord. At disse norske Kolonister ikke alle vare af Vorherres bedste Børn, hørte vi senere. At de og mange Flere ville kunne finde sit Udkomme her og andre Steder paa den næsten folketomme Russekyst ved Fiskeri og Fædrift er utvivlsomt, da Anledning til begge Dele, især Fædrift, tildels er bedre her end paa Finmarkskysten. Der er heller ingen Tvivl om, at disse nye Kolonister ville give Industrien paa hine Kyster et Opsving; men om de ville blive boende der i længere Tid

er endnu uvist, og, om deres Exempel vil efterfølges af Andre, er endnu uvissere. Det vil aldeles bero paa, hvorledes den russiske Styrelse betragter denne Kolonisation, om den finder sig beføiet til at begunstige den eller lægge den Hindringer i Veien. At opmuntre den fra norsk Side, vil neppe være tilraadeligt. Retssikkerheden er nu ikke meget stor paa hine Kanter, og forbedres den ikke ved et større og upartisk Opsyn, vil formodentlig hine Trakter snart igjen komme til at ligge ligesaa øde som før, kun besøgte af temporære Fiskere. Ellers findes ingen Fastboende paa hele den store Fiskerø. Men den har rige Græsgange, og paa Eidet mellem østre og vestre Bumandsfjord, hvor der i gamle Dage rimeligvis har boet Nordmænd, samt paa Eidet, der forbinder Halvøen med Fastlandet, findes ret frodig Birkeskov.

Jeg tog mig en Spadsertur fra Vaideguba indover til en liden Sidefjord, kaldet Kjærvan (i gamle Dage Kjørvaag), hvor nogle Lapper havde Tilhold. Idet jeg traadte ind i et Lappetelt, blev jeg forundret over at se Noget blandt Lappefamiliens Husgeraad, som havde en besynderlig Lighed med Formen af det lapp. Ny Testamente, og ved at undersøge Tingen nærmere, befandtes det virkelig ogsaa at være et forslidt Exemplar af et saadant. „Kan du læse i den Bog?“ spurgte jeg Lappen. „Ja, hvorfor ikke?“ mente han og kom ogsaa frem med en lap. Katekismus, som jeg kjendte godt nok, da jeg selv havde oversat den. „Men, i al Verdens Rige, er Du russisk Undersaat, eller ligger Du blot her en Tid paa Fiske?“ „Nei“, mente Lappen, „jeg er russisk Undersaat, og mine Fædre vare russiske Undersaatte, og Andre med os ere ogsaa russiske Undersaatte, men Hedninger ere vi ikke!“ Han havde aabenbart meget liden Respekt for de græsk-kath. Lappers Kristendom, da de ingen Bøger have og heller ikke kunne

læse. Jeg fik da her og senere den Besked, at der i det Hele skulde findes 19 luth. Lappefamilier boende paa russisk Grund. Jeg havde hverken i Vadsø eller af Præsten i Sydvaranger hørt Noget herom, men det skyldes rimelig blot Tilfældet — og hidrørte ikke fra Ubekjendtskab med Sagen. Til Peisen By hørte 7 af disse Familier, der vare Nomader, og 3 fastboende. Til Muotke By, ved Fiskerøens Eid, høre 6 Familier, der ere fastboende, og 3 Familier Nomader. Desuden bor der en enkelt fastboende Lap i Orafjord. Disse Lappers Dragt og Sprog adskiller sig stærkt fra Russe-lappernes og er ganske overensstemmende med Sydvaranger-Lappernes, saaledes at jeg kunde tale med dem ligesaa let som med disse. De sagde, at de søgte Kirke dels i Sydvaranger, dels i Enare og lode sine Børn døbe der. Jeg haaber, at næste Gang, naar nogen af disse vildfarende Faar af den lutherske Kirke indfinder sig i Sydvaranger Kirke, Præsten der da vil forsyne dem med Bøger, som de visselig mangle, at de kunne vedligeholde den Smule Kristendom, de endnu have, og sin Læsekyndighed; thi, ligesom vi ikke paa , nogen Maade forsøge paa at gjøre Proselyter af de faa Individer Lapper af den græsk-katholske Bekjendelse, der bo paa norsk Grund i Neiden, saaledes vil man vel heller ikke paa russisk Side tage Forargelse af, at disse lutherske Lapper beholde sin Bekjendelse. Disse Lapper ere efter sit eget Udsagn ikke flyttede over paa hine Trakter i de senere Aar, men de fleste af dem havde boet der i 1826, da hine Trakter vare norsk-russisk Fællesdistrikt, og en gammel Lap kunde godt erindre, at han havde betalt dobbelt Skat eller 40 Rub. til Rusland og 4 Spd. til Norge. Enare-Lapperne betalte endog 3-dobbelt Skat, nemlig baade til Rusland, Sverig og Norge. Af Th. v. Westens Skrifter kan man se, at der ogsaa paa hans Tid boede lutherske Lapper i „*Bomen*“ (3:

Bomeni Fjord, nu store Mutkafjord), som kunde „Fadervor og Troesartiklerne“.

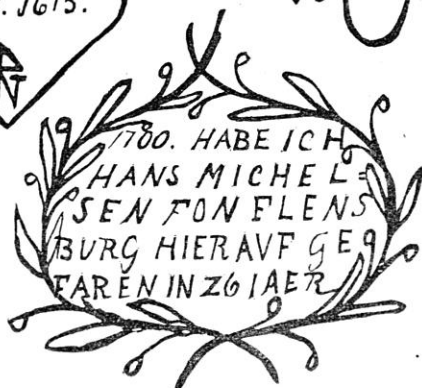
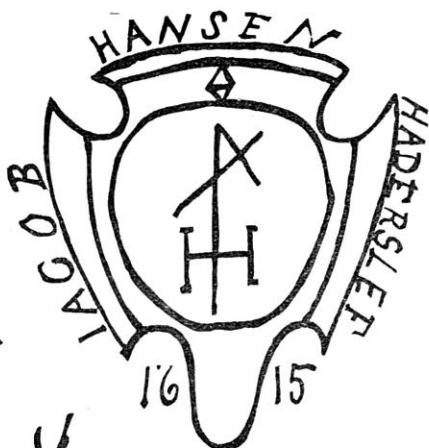
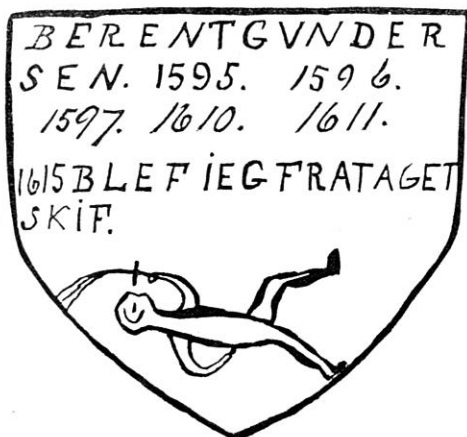
De lutherske Nomadelapper, 7—8 Familier, som om Vinteren bo i Peisen og Litsa, have om Sommeren sit Tilhold med sine Hjorder paa Fiskerøen og leve her forsaavidt et Herreliv, som de have Plads nok og ikke behøve at vogte sine Dyr for nogen Fastboendes dyrkede Engmarker. De 2 Familier, som jeg besøgte i deres Telte, en Mils Vei fra Vaideguba, i Kjærvanbugten, fortalte, at Nomadelapperne's Antal i ældre Tider var meget større paa disse Kanter, men paa Grund af Tschudernes (formodentlig karelske Røverbander) Røverier, havde mange været nødt til at flygte over til Norge. Vist er det, at et Sted lige ved Lappens Telt havde Navnet *Doarro-tschorro* (Kamp-Høien) — og en Indsø Navnet *Sorbminjævre* (Mord-Søen), der tydede paa, at her havde engang en Skjærmydsel fundet Sted. Maaske ogsaa russiske underordnede Bestillingsmænd under Skatteindkrævninger undertiden have spillet Tschudernes Rolle saa slaaende, at disse af Lapperne ere forvexlede med hine. Lapperne her saa godt ud. Baade Mænd, Kvinder og Børn udmærkede sig ialfald fremfor Skoltelapperne i Sydvaranger, ja ogsaa fremfor den simple Fisker-Rus. Dette skyldte de rimeligvis væsentlig den Omstændighed, at de som Lutheraner leve af kraftigere Næringsmidler hele Aaret, medens Fasten ødelægger Skoltelappen og den simple Rus baade i legemlig og aandelig Henseende, især i hine Polartrakter, hvor Kjødspise maa være en Nødvendighed. De klagede forresten over Skatterne. For hvert mandligt Individ maatte de — uden Hensyn til Fatigdom eller Rigdom — betale 8 Rub. om Aaret til Skatteoppebørselsbetjente, som om Vinteren indfandt sig paa det Sted, hvor hver Familie da boede. „Kunde man ikke betale med Penge, saa tog de uden videre Gryden af Ildstedet eller Andet, som

havde nogen Værdi.“ Desuden maatte de betale 1 Rub. pr. mandligt Individ for at slippe for Soldatertjeneste og 12 Sk. aarlig for at faa Lov til at hugge Ved til Brændsel. Skolterne betalte samme Skat til Staten, og til Præsten for en Brudevielse 10 Rub., ja, undertiden indtil 100 Rub. for at faa Lov til at gifte sig med en nær Slægtning.

Anikijef. Anika. Sagn. Peisens Kloster.

Den 30te Juni om Eftermiddagen gjorde vi Forsøg paa at seile videre østover for at komme omkring Fiskerøen til Havnen Karabella paa Østsiden. Men efter at have krydset en Stund udenfor *Goaskem Njarga* (Ørne-Næsset) kom Ishavstaagen tæt og tyk indover os, og vi fandt det raadeligere at gaa ind igjen til Vaideguba end at ligge og gyngede ude paa Havet i Skaadden, uden at vide, hvor vi vare. Den 1ste Juli om Eftermiddagen syntes Vinden saa gunstig, at vi atter reiste afsted, men maatte for Vind og Strøm mod Land kaste Anker udenfor Fiskeværret Zubovka. Folkene benyttede Tiden til med sine Haandsnører at drage op 50 store Loddetorsk, for hvilke de senere agtede at tiltuske sig Brød hos russiske Lodjeskipper.

Endelig naaede vi ved Middagstid den 2den Juli Havnen Karabella, paa Østsiden af Fiskerøen. Om Eftermiddagen drog vi i en nordlandsk Fembøringsbaad hen for at undersøge en liden Klippeø, som hedder Anikijef. Om denne Ö havde vi læst hos Castrén, der omtaler den, uden dog at have seet den, og af Andre havde vi hørt tale om den som en Mærkværdighed, idet der paa samme skulde findes Indskrifter med Bogstaver, som Ingen havde kunnet læse. Vi steg derfor iland med en Smule Forventning om at gjøre en stor Opdagelse. Stedet blev snart fundet, — en flad horizontal

Skiferklippe, hvorpaa der ganske rigtig fandtes en hel Del Indskrifter, dog disse vare hverken skrevne med Kileskrift eller Runer, men med ganske ordinære latinske Frakturbogstaver, paa et Par russiske nær, og angav Navne paa Skipper, især Flensburgere, som havde lagt her paa Havnen for at gjøre Fiskeopkjøb. De ældste vare de, som her nøiagtigt findes gjengivne. De øvrige vare simpelthen indhugne Navne med Aarstal, som jeg ikke fandt det værdt at afskrive.

Derimod vil jeg fortælle et Sagn om Øen, som jeg hørte af vor Lods, Lappen Nille Halt. Det skal ogsaa være almindelig kjendt iblandt Russerne i Archangels Guvernement. En russisk Forfatter, Weretschagin, siger, at han har hørt det af disse, og fortæller det næsten ordlydende saaledes, som jeg hørte det og nedskrev det paa Lappisk efter Nille Halts Fortælling.

Sagn om Anika.

For mange Aar siden maatte Alle, som laa paa Fiske omkring ved Fiskerøen, betale Afgift af sit Fiskeudbytte til en Sørøver, som hed Anika eller Aniki. Han kom did hvert Aar med sit Skib og Mandskab og aftvang Fiskerne Tiende af deres Udbytte. Om Vinteren var han der ikke, og Ingen vidste, hvor han da opholdt sig. Men de allerførste Fiskere, som ankom om Vaaren, kunde være sikre paa at finde Skibet der og Anika selv spadserende frem og tilbage langs Stranden, færdig til at modtage dem, naar de kom med sit Fiskedræt fra Havet. Gav de ikke med det Gode, saa tog han med Magt, og i saa Tilfælde kunde man være glad ved, at man fik beholde Livet. Hvert Aar, naar Fiskerne vare ankomne, samlede han dem om sig og tilspurgte dem, om Nogen vilde vove sig i Tvekamp med ham. Men Anika

var større og stærkere end noget almindeligt Menneske, og Ingen vovede at indlade sig i denne Kamp. Derfor vovede heller ikke Nogen at nægte ham Afgift af Fiskeudbyttet. I mange Aar varede denne Plage, og i mange Aar var Anika en Skræk for alle Fiskerne paa Fiskerøen. Han gjorde, hvad han vilde. For ham existerede hverken Lov eller Ret.

Saa hændte det en Dag, at et Baadlag af Russer skulde, som sædvanligt, reise ud paa Fiske fra Havnen ved Anikijef. I sit Hastværk efter at komme afsted havde de ikke lagt Mærke til, at en ung Gut var kommen hen til dem. Han hilste høfligt paa Styrmanden og sagde: „Tag mig med Eder ud paa Fiske, Kammerater, jeg skal tjene som Lineægner.“ Høvedsmanden saa paa Gutten, men kunde ikke mindes at have seet ham før. Han svarede, at de allerede havde Lineægner, Linedrager og Rorskarl, og at det bare vilde være til Bryderi, om de tog Flere med i Baaden. Ikke desmindre vedblev Gutten at tigge Høvedsmanden om at maatte faa blive med. „Naa, siden du har slig Lyst“, siger Høvedsmanden tilslut, „saa faar du blive med os da! Kors dig, bed din Bøn og gaa i Baaden!“ Gutten saa gjorde, og Baaden drog afsted. Fiskerne havde Lykken med sig den Dag. Baaden var snart fuld af Fisk, og de roede tilbage igjen, men, som sædvanligt, maatte de først lægge opom Anikijef for at afgive en Del af Fisken til Kjæmpen Anika. Da de landede ved Øen, kastede de Fisken op paa Stranden for at rense den. Dette Arbejde blev overladt til den unge Gut, som den Dag havde været med dem. Han gjorde, som man pleier at gjøre. Han skar Hovederne af, tog Indvoldene ud og flækkede Fisken; men alt dette udførte han i en saa utrolig Fart, at Mandskabet stod aldeles forbauset og saa paa ham. Da han var færdig, tog han sine Handsker af Hænderne og bad Rorskarlen skylle dem rene. Denne saa gjorde og leverede ham

dem tilbage igjen. Gutten syntes ikke, at Rorskarlen havde presset Vandet rigtigt af dem. Han tog derfor selv og vred dem, men i det Samme gik de tværs af imellem Hænderne paa ham. Baadsmandskabet, som saa denne Prøve paa uhyre Styrke, begyndte at faa en Mistanke om, at Gutten ikke kunde være noget rigtigt Menneske. I det Samme kom Kjæmpen Anika gaaende hen imod dem.

„Hør, I Folk der“, skreg han, „hvorfor har I ikke bragt mig Afgift af Fisken idag?“

„Du ser mig ud til en underlig En, du“, svarede Fiskernes unge Kammerat, idet han vendte sig om imod Anika, „hvad vil du her; du er ikke kommen til de Rette! Gaa din Vei med det Gode, eller saa“ — — —

„Hvad saa? Ha, ha, ha“, lo Anika. „Jeg ser, at du ikke kjender mig! Se til, at du selv skrubber af, eller saa skal jeg slaa dig saaledes til Marken, at du aldrig reiser dig mere!“ Gutten lod, som han slet ikke ænsede Anikas Trudslers, men gik lige hen imod ham. „Aha, min lille Ven“, skreg Kjæmpen, „jeg ser, du mangler ikke Mod; jeg tror næsten, du tænker paa at slaas med mig?“ Ja, han var slet ikke bange for det, mente Gutten. Saa blev der da udvalgt et Sted oppe paa Fastlandet, hvor Kampen skulde holdes. Pladsen blev indhegnet med et Gjærde af Stene, og begge de Kjæpende skulde under Kampen holde sig indenfor Stenringen. Men selve Kampen skulde foregaa paa den besynderlige Maade, at hver af de Kjæpende skulde 3 Gange kaste sig paa Hænderne og slaa sin Modstander i Brystet med Benene. Først skulde Gutten staa for Kjæmpen Anikas Slag, og han stillede sig derfor op indenfor Ringen. Anika kastede sig paa Hænderne, gik rundt som et Hjul og slog Gutten midt i Brystet med Benene. Men Gutten rørte sig ikke af Pletten. Anika gik tilbage igjen nogle Skridt

og gjorde et nyt Hallingkast. Gutten veg et Skridt bagover, men blev staaende. For det 3die Kast veg Gutten en Favn tilbage, men blev dog staaende paa Benene indenfor Ringen. Nu var det Anikas Tur at staa for Guttens Slag. Han gjorde, som Anika havde gjort, kastede sig paa Hænderne og slog ham med Benene i Brystet. Allerede før det første Slag ved Kjæmpen en Favn tilbage. For det andet Slag drev han 3 Favne tilbage, og for det 3die Slag drev han 7 Favne tilbage og blev liggende død udenfor Stenringen. Russerne gravede en Grav indenfor Ringen. I den blev Kjæmpen Anika lagt og en Stenhaug kastet over ham. Derpaa gik alle Fiskerne, som havde overværet Kampen, tilbage igjen til Stranden sammen med den gaadefulde unge Mand. Han samlede dem her for sig og sagde til dem: „Takker Alle Gud! Eders Fiende er ikke mere, og fra nu af skal Ingen forurette Eder i Eders Fiskebedrift. Gud være med Eder, Farvel!“ Efter disse Ord forsvandt den unge Mand for deres Øine, og Ingen ved, hvorfra han kom, eller hvor han drog hen.

Efter Lappernes Fortælling skal der oppe paa Fastlandet, paa en Slette et Stykke fra Havnen, endnu findes Spor af Stenringen, hvor Kampen holdtes, og hvor Kjæmpen Anika fandt sin Grav. Desværre fik jeg ikke Tid til at undersøge Stedet. I sine Reiseskisser fra Lapland mener min Reise-fælle, Professor Daa, at „dette romantisk russiske Folkesagn intet Andet er end et Bevis paa Almuens Forvexling af ældre Begivenheder med nyere, mere bekjendte“, nemlig „Engelskmændenes Vikingebagder i 1809 mod de usle Fiskerleier paa Ishavets Kyst“, og antager forresten, at Øen har faaet sit Navn efter „Anikita, en Helgen i den russiske Almanak.“ Nogen særegen Grund til at opkalde denne ubeboede Klippeø efter hin Helgen kan imidlertid ikke paavises. Jeg skulde være tilbøielig til at tro, at man finder Nøglen til

Navnet og Sagnet i Peisen-Klosterets Historie, hvoraf jeg derfor her skal meddele lidt.

I Midten af det 16de Aarhundrede skal Trifan, Lapper-
nes Apostel, have bygget en Kirke (se Pag. 147) og grundlagt
et Kloster ved Udløbet af Floden Petschenga i Peisenfjorden,
der af Nordmændene i ældre Tider af denne Grund kaldtes
Munkefjord. I 1556 drog Trifan selv til Moskva og udvir-
kede et Gavebrev af Storfyrst Ivan Wasiljvitshj — af 22de
Novbr. 1556 —, hvorefter „hele Omegnen lagdes ind under Klo-
steret.“ Til Norges Ret eller Landshøihed over hine Trakter
har vel dengang neppe været taget noget Hensyn; men som
før paavist, erkjendtes den dog, og de Munke, der endnu
fandtes der i 1599, maatte „betale til Norges Krone for Be-
nyttelse af Mark og Elve 18 Mark Dansk aarlig.“ Trifans
Ry for Hellighed gjorde, at der meget snart strøømmede
baade Munke og Lægfolk til Klosteret. Dette kan skjønnes
deraf, at, da et svensk Streifparti i 1590 ødelagde og brændte
Klosteret, skal efter Nogles Opgave 56 Munke og 65 af Be-
tjeningen, efter Andre i det Hele 200 Individer, være blevne
dræbte. Nok er det, at Klosterkolonien engang synes at
have været i en særdeles blomtrende Forfatning, og Mun-
kene at have forstaaet at benytte sig af de Fordele, som Gave-
brevet skjænkede dem. De drev ikke blot paa Fiskeri og
Hvalfangst, men ogsaa paa Handel og Søfart. Ved Mundin-
gen af Peisen- og Pasvigelven skal de have ladet bygge Baade og
Fartøier, hvormed de tildels udførte Landets Produkter.
Blandt Andet leverede Klosteret til det Indre af Rusland
aarlig 20,000 Pud Salt toldfrit over Kola efter Privilegium af
Czar Alexei Michailovitshj og fik igjen fra Rusland den nød-
vendige Forsyning af Mel, Vox, Linnedvarer m. m. „Kloste-
ret havde“, hedder det, „foruden Skibsbyggeri, Fiskeindustri og
Søfart derhos ogsaa betydelige Kvæghjorde.“ Som Bevis paa

Klosterets Handelsforbindelse med Udlandet anfører Tschubinski i „*Sapiski dlja Stenia*“ en Afskrift af en Handelstraktat, som var afsluttet mellem Klosteret og et Handelshus i Amsterdam. Dette Handelshus's Kommissionær eller Fuldmægtig hed Andreas Neich, der hvert Aar ankom med et større Skib, ladet med Salt og Tønder, for at indtage og tilbageføre til Amsterdam, hvad der fiskedes. Klosterbrødrene havde paa 6 Aar forpligtet sig til at sælge til A. Neich — og til ingen Anden — al den Lax, Stokfisk, Torsk- og Hvaltran, som de kunde opdrive dels gennem sine egne Tjenere eller Fiskere, dels gennem andre Fiskere der i Trakten, hvilke skriftligt havde maattet forpligte sig til „ikke at gemme bort eller sælge til Andre end A. Neich. Ifald Klosterets Forstander eller Brødrene stjæle eller gemme bort Fisk, saa betaler Klosterets Forstander 100 Rubel.“ Paa den anden Side var A. Neich forpligtet til at bringe fra Fiskerleierne og fra Laxe-elvene Kola og Tulom den Fisk ind til Peisens Kloster, som Brødrene, Betjeningen og Gæsterne behøvede. Af den Lax, som leveredes til Klosteret, maatte ingen være under 7 Pund. „Og om nogen Fisk leveres under 7 Pund, saa skal af den Fisk tages 2 istedetfor 1.“ Skibets Ankomst fra Amsterdam var bestemt til 29de Mai. Dersom det kom forsent med Tønder og Salt, var Amsterdamhuset ligefuldt forpligtet til at modtage den bedærvede Fisk for god Vare. Dersom Skibet med Fisk eller Salt forliste, var Rederne ikke berettigede til at søge Erstatning af Munkene, heller ikke Munkene for Tabet af den betalte Last af Salt og Tønder. Foruden Betaling for Fisken var Amsterdam-Kjøbmændene forpligtede til aarlig at levere til Klosteret som Skjænk og Gave: „2 Pud Vox, 1 Pud Røgelse, 1 Tønde rød Kirkevin, samt til Brødrenes private Behov — 2 Tønder Brændevin og 1 Anker Rhinskvin.“ Af det Anførte er det klart, at Klosterbrødrene i sin Tid har havt

Monopol paa Fiskeudførselen fra en Del af russisk Lapland, ligesom Bergens Kjøbmænd omtrent samtidigt havde Monopol paa al Handel i Finmarken. Hele Fiskebefolkningen har været holdt i et Slags Livegenskab af Munkene, idet de skriftlig havde forpligtet sig til ikke at sælge Fisk til Andre end dem og rimeligvis til den Pris, som disse fandt for godt at give. Til at have Opsyn med Befolkningen og holde dem i Awe og Respekt bleve de troligt bistaaede af Neich, „som hvert Aar ankom med et stort Skib.“ Denne Neich, til hvem Fiskerne vare forpligtede at levere al Fisk, har naturligvis opført sig som uindskrænket Herre og tyranniseret Befolkningen. Intet Under derfor, om hans Færd er bleven forevigeget i et Sagn, og at det Sted, hvor han oftest laa med sit Skib, fik Navn efter ham. Neich vil paa Lappisk blive Nika og paa Finsk Niki. Men A-nika? Hans Fornavn var, som Tschubinski tilfældigvis oplyser, Andreas. Han skrev derfor maaske sit Navn A. Neich, og — ligesom andre store Mænd — blev han i daglig Tale kaldt A. Neich, hvorefter da ligetil opstod Aniki eller Anika. Aarstallene paa Øen Anikijef staa ogsaa i Samklang med de her anførte Data af Peisenklosterets Historie. Indtil 1590 vare Klosterbrødrene eneraadige over Fiskeværerne, saaledes at det ikke kunde nytte nogen anden Skipper eller Kjøbmand at komme til disse for at kjøbe Fisk. Men efter Klosterets Ødelæggelse i 1590 blev Handelen formodentlig igjen fri, saaledes at Andre end Neich kunde handle med Fiskerne. Af denne Grund kunne Skipperindskrifterne paa A. Neichs Ø først begynde omtrent paa denne Tid eller, som den ældste udviser, med 1595. Efter Ødelæggelsen i 1590 flyttedes Klosteret til Staden Kola, hvor det igjen Aar 1619 opbrændte tilligemed Byen. Derpaa opførtes det tæt ved Byen, men paa østre Side af Kolaelven, og kaldtes nu det kolskepetschenske Kloster. Aar 1701 blev Klosteret anvist til Bo-

pæl for den kolske Archipastor, og snart derefter opløstes det. Inde i Peisen har, som det synes, en Del Munke dog vedblevet at bo efter Klosterets Ødelæggelse. Den fornævnte russiske Forfatter, Tschubinski, fortæller ialfald, „at der endnu 111 Aar efter Klosterets Ødelæggelse — eller i 1701 — skal have boet 13 Munke i Peisen, og uagtet Kolonien saaledes var aldeles i Forfald mod, hvad den før havde været, skal der dog ifølge et Brev fra Forstanderen for det kolske-petschenske Kloster i Kola Lawrentius til Archiepiskopen Afanasius samme Aar være „solgt til Udlandet 12,752 Tørfisk, 143 Pud Tran og 3,470 Lax“. Og nu for Tiden? Ja, nu for Tiden findes der intet Kloster mere, heller ikke nogen Munkekoloni, men derimod bor sammesteds en Pope eller Landspræst, og længer oppe ved Elven, som falder i Peisenfjorden, staar en Kirke. Den skal være temmelig stor, ottekantet og ret smuk. Den kaldes Trifans Kirke, da denne hellige Mands Ligkiste skal findes her. Den ansees for særdeles hellig, og der fortælles, at Russer ligefra Trakterne ved Ural undertiden valfarte did for at forrette sin Andagt. Disse Valfarter foregaa om Vinteren ved Markedstid, dog ikke møisommeligt tilfods, under store Savn og Besværligheder, som det sig hør og bør for rette Pilegrime, men, efter hvad man fortalte, kom disse nok saa lystigt kjørende med Lappernes Rensdyr. De rettroende Lapper skydse disse Gudfrygtige gratis, enten det nu er af Frygt for dem eller i Haab om, at de skulle tage dem med i sine Bønner, og derved nogle Draaber af Herrens Velsignelse blive ogsaa dem til Del, naar den rigeligen udøses over hine. Den russiske Pope bor om Vinteren ved Kirken, hvor ogsaa en Del Lapper have sin By, men om Sommeren nede ved Fjordbunden. Til hans Omsorg høre alle Lapper, der bo vestenfor Kola og nordenfor Notozero. De benævnes efter de Steder, hvor de bo om Vinteren, og inddeles i Pas-

vig-Lapper, Peisen-Lapper og *Muotke-* (Eid-) Lapper. De sidste have sine Vinterpladse ved Bunden af Litzafjord. Antallet gaar op til c. 300 Individider.

Sabbenjarga. Vægestav.

Strax nord for Anikijef stikker der ud et Næs, som Russerne kalde *Tsyppnavolok* — og Lapperne *Sabbenjarga*. Paa gamle norske Karter findes anført Navnet Stangenæs, dog ikke ved dette Næs, men ved et andet, som ligger en Mil vestligere, og som Lapperne nu kalde *Lavkanjarga*. Man kunde let fristes til at antage, at Stangenæs var en Oversættelse af *Sabbenjarga*; thi *njarga* betyder Næs, og *Sabbe* har Lighed med det lappiske *soabbe*, der betyder en Stav, Spadserstok. Men Lappernes Udtale af Stedsnavnet var saa bestemt og tydeligt *Sabbe*, ikke *soabbe* (sv. lap. *sobbe*, fin. *sompa*), at jeg fik Tvivl om Forbindelsen mellem Navnene. De vilde heller ikke selv gaa ind paa, at dette *Sabbe* havde Betydningen Stav eller var en unøiagtig Udtale af *soabbe*, men de lo af min Formodning og paastode, at Næsset havde sit Navn efter en Fjeldlap, hvis Familie i lange Tider havde havt og fremdeles havde sit Sommeropholdssted der paa Øen og ved dette Næs. Hans Navn var nemlig *Sabbe*, saaledes at Stedsnavnet havde Betydningen *Sabbe's* Næs og Intet med Stav eller Stangenæs at gjøre.

Jeg har senere fundet en Bestyrkelse paa denne Forklaring i den Omstændighed, at Lilienskjold i Specul. Boreal. eller Finmarkens Beskrivelse fra 1701 blandt en Del lappiske Navne, som opregnes, ogsaa nævner dette Familienavn *Sabbe*, ligesom deri, at der paa et andet gammelt Kart findes anført nok et *Sabbenjarga* inde paa selve Fastlandet, ved Mutka-Fjorden. Den samme lappiske Familie har saaledes havt to

Hovedopholdssteder, et for Sommeren og et for Vinteren, som Nomader pleie, og efterladt sig disse to Stedsnavne.

Min Reisefælle, Prof. Daa, formoder, at Vægestav eller Ægestav, Grænsen for det norske Riges Udstrækning i gamle Dage, bør søges her ved *Sabbenjarga*.¹ Vægestav skulde nemlig efter Prof. Daa's Mening „dels i Forvanskning, dels i Oversættelse“ indeholde de lappiske Navne *Vaide* og *Sabbe*. Som nu paavist, betyder *Sabbe* ikke „Stav“, men er et Nom. propr., og *Vaide* (*guba*), den russ. Form af det lap. *aide*, fin. *aita*, et „Gjærde“, er, som tidligere paavist, Navnet paa en Bugt eller Havn paa Fiskerøens vestligste Pynt, flere Mile fra *Sabbenjarga*. Dette Stedsnavn, *Vaideguba*, har saaledes Intet med *Sabbenjarga* at gjøre, eller man kan vel neppe med Grund tage disse to, temmelig langt fra hinanden liggende Stedsnavne, *Vaideguba* i Vest og *Sabbenjarga* i Øst, og støbe første Halvpart af hver af dem sammen, for deraf at faa ud Vægestav.

Vistnok kan man ikke med Sikkerhed paavise, at den norske Kolonisation i ældre Tider gik længer end til Fiskerøen; men det norske Herredømme over Lapperne og over Landet strakte sig bevisligt længer. Saaledes maatte Munkene i Kola betale Skat for at drive Laxefiske i Kola og Tulom Elvene (se Pag. 141). Da nu Vægestav efter en Randbemærkning i Histor. Norveg. skulde ligge „70 Uger Søs (Sømile) fra Værgøhus“ eller $\frac{2}{3}$ saa langt østenfor dette, som Vaagen ligger vestenfor, saa maa jeg hælde mere til den Mening, der hyldes af andre Historikere, at Vægestav er at søge ved Veleaga, det nuværende Vieljok, ved Byen Umba. Dette Sted nævnes nemlig ogsaa som Grænsen for det norske Herredømme mod Øst, og hid kommer man næsten nøiagtigt efter det i Randbemærkningen angivne Antal Sømile. Det

¹ Aftbl. 1870. No. 85.

er vel heller ikke umuligt, at dette Væge(stav) kan være enten en feilagtig eller forvansket Udtale af Veleaga.

Orafjord. Lapper. Finnekoloni.

Den 2den Juli om Aftenen forlod vi Karabella og satte Kurs lige imod Syd, til Orafjordens Munding eller til Havnen Jeretik, som jeg senere vil komme til at beskrive nærmere, da den er en af de ypperligste isfri Havne paa Russekysten.

Næste Dags Eftermiddag seilede vi videre, indad den omtrent 3 Mile lange Orafjord, for at besøge et Par Fjeldlapper, som her skulde have sine Sommertelte staaende. Nille Halt, som vi havde med os fra Normansæt, og som hidtil tilfredsstillende havde udført sin Lodstjeneste, traf nemlig i Jeretik en Slægtning Lasse Halt. Denne fortalte, at hans Familie boede længer inde i Fjorden, og han blev nu ogsaa selv med os som Lods indover til det Sted, hvor hans Familie midlertidigt boede. Lasse Halt og vor Lasse Hætta bleve snart fortrolige med hinanden, da de opdagede, at de vare „*Gaimatshjak*“ eller Navnebrødre. Paa et fremspringende Næs stod der 2 Telte, et Stykke oppe fra Søen. Idet vi steg iland og nærmede os dem, kom der frem under Teltdugen 4—5 Renhunde, der fore os gjøende imøde. De havde aabenbart Ondt i Sinde; men paa Raabet *Ranne*, *Muste*, *Diggall* og *Barke*, deres respektive Lappenavne, kjendte de sin Herre, Lasse, igjen og lode os Fremmede med Fred. Den anden herboende Lappefamilie hed Ingier, Lasse Halts Svigerfader, og en tredie, der bor længer inde i Orafjord, hedder Oxehov. Ingier skulde være rig eller eie henved 2000 Rensdyr. .

Ogsaa disse Lappefamilier vare Lutheraner. De talte samme Dialekt som Lapperne i Sydvaranger, og hele deres Stel og deres Dragt var som norske Fjeldlappers. Jeg foto-

Lutherske Fjeldlapper i russisk Lapland.

graferede dem og Teltet, og de viste sig i den Anledning i sin Høitidsdragt, nemlig i blaa og røde Mandfolk- og Kvindetufter, aldeles som man ser dem i Finmarken, dertil Bælte, Søljer, brogede Tørklæder og forskellige Sysager hængende ned fra Messingringe i Bæltet. Et Par Tombaks Fingerringe og nogle tykke Messingringe til at hænge Sysager m. m. i, som vi forærede Kvinderne, gjorde megen Lykke. Lasse Halt, som forresten var en nidsk og lumsk Krabat, kunde da ikke Andet end, som Skik og Brug er efter det finske Ordsprog: „Gave fordrer Gave, og et godt Ord fordrer Svar“, give Noget igjen og hviskede derfor til sin Datter, som især var bleven begavet med Messing- og Fingerringe: „Gaa og hent Fugleæg og giv igjen!“ Af Husmoderen selv fik jeg særlig i Gave en Rentunge, maaske fordi jeg kunde tale med dem i deres eget Sprog.

Omkring Teltet laa forskellige Ting, som man altid ser i en Fjeldlappeleir, saasom omhævede Renslæder, Rensæler, Gryder, Renspelse, ophængte til Luftning efter uafbrudt Brug hele Vinteren, og i de nærmeste Birketræer hang tørret Renkjød, af hvis Fedt Ravnene med sit store og Kjødmeisen med sit lille Næb en tidlig Morgenstund tydeligt nok havde tilhakknet sig en Frokost.

Vi havde hørt Orafjorden omtale som særdeles skikket til Kolonisation, men fandt, at det Modsatte var Tilfældet. Den ydre Del af Fjorden er nemlig omgivet af golde Klipper, der tildels hæve sig et Par hundrede Fod over Havet. Ingen Slette var synlig inde imellem disse øde, ufrugtbare Klippebredder, hvor nogen Fastboende kunde finde Byggeplads og rydde sig op Engmark. Orafjordens Renlapper derimod have Plads nok for sine Dyr baade Vinter og Sommer. De generes ikke her meget af Fastboende. De fortalte, at de heller ikke i de sidste 10 Aar havde seet noget til Ulven.

De kunde derfor lade sine Ren gaa ubevøgtede. Men derimod paastode de, at over 100 Ren aarlig bleve stjaalne fra dem af tobenede Ulve, Skoltelapper og Russer. Den rige Ingier traf vi ikke, da han laa ude ved Orafjordens Munding paa Kobbeskytteri sammen med en Fin. Han skal foruden sin talrige Hjord ogsaa eie en hel Del Sølvpenge. Disse har han nedgravet et eller andet Sted i Fjeldet og ikke været at formaa til efter Kolalensmandens Raad at sætte dem ind i en russisk Bank. Det Samme har været Tilfældet i Finmarken før; men nu er dog Tilliden til Nordmændene voxet saa meget, at Flere have vovet at indsætte sine Penge i Sparebankene, istedetfor at nedgrave dem i Jorden.

I en Finnebaad reiste vi den 4de Juli Kl. 7 Aften fra Kutteren indover Fjorden for at besøge en Koloni af Finner inde i Fjordbunden. Bredderne vare fremdeles lige uskikkede til Bebyggelse, og vi saa paa Turen heller intet Spor af Mennesker. Et Lappetelt i sin graaskidne og røgede Farve vilde heller ikke med Kikkert let kunne skjernes paa den graa, storstenede Klippestrand. Sørgeligt, trist og dødsstille laa disse Bredder der i en solklar Nat. Intet Sted kunde bringe den Reisende mere ind paa den Forestilling, at en uhyre Oversvømmelse havde begravet lavere liggende, blidere Egne og kun efterladt de afrundede Fjeldtoppes skaldede Isse, — end Orafjordens Bredder. Langs Høiderne paa begge Sider Fjorden laa en Mængde, tildels meget store Rullestensblokke. Forkrøblet Birkekrat voxede sparsomt hist og her op af Kløfterne imellem Fjeldhaugene. Lapperne paastode, at Fjorden var fattig paa Fisk, eller at der ikke kom anden Fisk ind fra Havet end Lax og Haakjærring. Fjorden er meget dyb og maaske mindre skikket til Opholdssted for

de almindelige Smaafiske-Stim, som ellers findes i alle Finmarkens Fjorde. Jeg maa antage, at dette er Tilfældet; thi jeg saa paa Turen indover næsten ikke en eneste Maage, Skarv eller Ederfugl.

Eftersom vi kom længere ind, blev dog Bredderne lavere, Skoven frodigere og tættere, og inde i selve Fjordbunden aabnede sig en ikke ubetydelig Slette paa begge Sider af Elven, der falder ud i Fjordbunden. Fjorden er her inde ganske grund, saaledes at Fjæren i Ebbetiden ligger ganske tør i stor Udstrækning. Her er derfor fortrinlig Anledning til at finde den til Agn for Torsken meget søgte Fjæremark, og russiske Fiskere indfinde sig derfor ogsaa til sine Tider her og opholde sig her nogle Dage. Paa vestre Bred har disse Fiskere opført 6 Jordhytter, lig lappiske Gammer, der tjene til Bolig den Tid, de søge Agn. I en Sandbakke havde de ogsaa indrettet sig en Bagerovn. Nu stod Hytterne ganske tomme, uden nogen Dør eller Lukke. Men, at det var Russer, som havde sit Tilhold her, saa man klart nok af de høie Trækors, som stode hist og her, og som man overalt ser, hvor rettroende Russer findes eller færdes. De betegne ikke altid, at Nogen er død paa Stedet, men opsættes i forskellige Anledninger som Minde om en eller anden særlig Begivenhed, Redning fra Sygdom eller anden Fare. Her var dog flere opstillede over Døde, da Ligkisten, eller rettere, en Kiste uden Bund, her laa over Graven. Korsene gjøres saa høie som muligt og bestaa af to retvinklede Kors øverst oppe med et Skraatag, samt et skjævt (græsk) Kors længere nede. Paa Hovedstolpen og Tværfjælene findes lange Indskrifter, der angive den Dødes eller Opstillerens Navn.

Den finlandske Koloni i Orafjorden bestod i 1867 af 7 Familier, der havde valgt en høi Jordbakke, som gaar rundt

Fjordbunden, til Byggeplads. Her findes Rydningsland nok til Engmark — og Tømmer nok i ikke lang Frastand, oppe ved den flødbare Elv, til mange flere Familier, end der for Tiden findes. Rimeligvis vil ogsaa Flere flytte hid og bosætte sig længer oppe ved Elven, hvor Bredderne ere dyrkbare, dersom denne Kolonisation af lutherske Finner begunstiges som hidtil af den russiske Regjering, saaledes at de erholde fuld Eiendomsret til Jorden, Sikkerhed for Trakasserier af underordnede Embedsmænd, og især — dersom de, som det har været dem lovet, opnaa fuld Religionsfrihed og faa egen Kirke og Præst fra Finland.

Vi tog ind hos den mest velstaaende af Finnerne, ved Navn Maurits Bergström. Han var født i Vadsø og holdt stadigt Handelssamkvem med denne By, hvor han ogsaa søgte Kirke. Han kunde derfor ogsaa tale godt Norsk, eller, som vor Lap sagde, da jeg spurgte ham, om Bergström kunde Norsk — „Han, han taler Norsk, „*dego tshatse*“, saa let som rindende Vand!“ Han havde et veltømret Hus, der foruden almindeligt Boningsrum ogsaa havde Bagstue eller Gjestestue med renlig Gjæsteseng. Han havde fire Kjør, ypperlige Mælkeringer, renlige Kar, Kogeovn i Kjøkkenet og udenfor Huset en indhægned Næpehave. Rimeligvis kunne Gulerødder og Potetes voxer her, ligesaavel som de voxer i Sydvaranger.

Jeg tog mig en Tur opover langs Elven, hvori der da var Flom, saa den var omtrent 100 Al. bred; men i normal Stand har den vist heller ikke liden Vandmasse. Omtrent 2 Mil oppe ved Elven skal findes Furuskov og grov Birkeskov, men af de Prøver, jeg saa af Tømmeret, som netop flødedes ned, var Furuen hverken synderlig rank eller kvistfri. Laxen gaar op igjennem Elven, og Fisket var det Aar borleiet til en Fin for 10 Rub. af Bergström, der igjen havde pagtet det af Staten. Den saa ud til at være særdeles skikket til

Fluefiske og kan rimeligvis befares med Baad milevidt op og nedover. Dersom der var stadig Dampskibsforbindelse mellem Vadsø og Kola, vilde baade Peisen-Elven og denne rimeligvis snart blive leiede af Engelskmænd, som nu snart ikke længer finde nogen Elv mere i Norge at leie, og den vilde da indbringe den lille Koloni en ganske anden og sikrere Indtægt — forudsat, at de fik den — end den nu gjør, da Finnerne her, som overalt, ødelægge Fiskeriet ved at holde Elven stængt, saalænge Fisk forsøger at gaa op. Det vilde være en overordentlig interessant Tur for en Sportsmand i Sommermaanederne Juli og August at gjøre en Opdagelsestur op igjennem Elven til det indre, ukjendte Land med dets Søer, Stryg og Fosse, hvor endnu ingen Flue har været kastet paa Vandets Overflade. Det vil med Baad rimeligvis meget let lade sig gjøre at trænge flere Mile op. Den nærmeste Indsø ligger 2 Mile inde i Landet og hedder *Orajavre*. Ved dens Bredder voxer Furuskov; den næste Indsø hedder *Galbajavre* og ligger omtrent 2 Mile søndenfor den første. Videre Besked om Landets Beskaffenhed i det Indre kunde jeg ikke faa af Nogen.

Idet jeg gik tilbage igjen langs Elvebredden, kom en Mand mig imøde, som allerede paa Frastand saa ud, som om han hverken var Rus, Fin eller Lap, men en ret og slet Nordmand. Han gik nemlig med en gul Sydvest paa Hovedet, store Fiskerstøvler paa Benene og, hvad der især røbede Nordmanden, — store Lovaatter paa Hænderne, skjønt det var en varm Solskinsdag,

„Du er vel aldrig Fin, du?“ spurgte jeg ham paa Norsk, idet vi mødtes. „Nei, eg e' int' Fin, eg e' fra Vasøia“, svarede han paa Nordlandsk. „Men hvad i al Verdens Rige bestiller du da herinde i Bunden af Orafjorden?“ Jo, han var nu egentlig paa Fiske ved Øen Kildin, østenfor Kola,

men saa var Forraadet af Brød gaaet op for ham og hans Kammerater, og han var da bleven nødt til at reise til Jeretik for at kjøbe Mel og saa 3 Mile her ind Fjorden til Bergstrøm for at faa det bagt til Brød.

Altsaa, frem og tilbage 26 Mil, for at faa, hvad han i norsk Finmarken vilde have havt lige ved Haanden; thi her bo Handelsmændene ikke mange Mile fra hinanden, saaledes at Fiskeren overalt har let for at faa afsat sit Produkt og igjen kjøbt Alt, hvad han behøver, enten nu dette er Mad eller Redskab. Men saa daarligt staar det endnu til med Samfærseisforholdene her i Russelapland.

Finnerne i Orafjorden havde naturligvis ogsaa sin *Sauna* eller Badstue. Endnu lod det imidlertid til, at ikke hver enkelt Familie havde faaet Tid til at opføre sin egen for sig selv; men en større, som Bergstrøm havde opført, blev benyttet af Flere. Just som vi skulde drage afsted, kom nemlig en Nabofamilie, Mand, Kone og 3 Børn, ud af Badstuen, hede, saa det røg af dem gennem deres tynde Klædning, satte sig i en liden Karbas eller Baad og roede hjemover.

Fra Orafjord til Kola.

Fra Orafjorden skulde vi begynde vor Reise med de Hjælpemidler, som Landet tilbød os. Kutteren skulde nemlig herfra seile tilbage til Vadsø. Vi sluttete derfor Akkord med Bergstrøm om, at han paa en norsk Fembøring, som han eiede, skulde skydse os til Kola. Han var den eneste Mand her, som eiede en saadan Baad og kunde overtage Skydsen. Han forstod da ogsaa at benytte sig af Situationen til at forlange saa høi Betaling, som han troede kunde afpresses. Vi havde intet andet Valg end at betale og takke til, og dog havde vi maaske ikke faaet ham til at